

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HAKAN BIÇAKCI

HAYATIMIZ DİSTOPYA

ISSN 2146-2127

9 772146 212005 >

İmtiyaz sahibi: Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş. adına
Bora EkmekciGenel Koordinatör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bora EkmekciGenel Yayın Yönetmeni
Ceyhan UsanmazEditör
Gökçe GündüçDüzeltili
İrem ErtuğrulKapak Tasarımı
Eren Erkalkan, Şerif Ali ÜnalSayfa Tasarımı
Myra (Deniz Kurşunlu)Sayfa Uygulama
Melis KalpakçıoğluKapak İllüstrasyonu
Furkan Nuka BirgünReklam
Nalan Demircioğlu Yavuz
+90 216 554 16 00
ndemircioğlu@dr.com.trBasım Yeri
Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Bulvarı Deposite İş Merkezi A5 Blok K: 4, No: 405 İkitelli OSB /
Başakşehir / İSTANBUL
Tel: (0212) 671 91 00
Faks: (0212) 671 91 90
Matbaa Sertifika No.: 16269**SabitFikir, İdefix'in yayınıdır.**Yönetim Yeri:
Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.
Altunizade Mah. Kısıklı Cad.
No: 47 Üsküdar / İstanbul
Telefon : (0216) 554 16 00 - Faks : (0216) 554 16 10**SABİTFİKİR'E NASIL ULAŞIRSINIZ?****Basılı isterseniz:**
Tüm D&R'lardan 3 TL karşılığında
Tüm İdefix siparişlerinizden ücretsiz olarak**Dijital isterseniz:**
Türkcell Dergilik'ten ücretsiz olarak
İdefix'ten 1,5 TL'ye satın alarak**Bizi takip edin!**
www.facebook.com/sabitfikircom
www.twitter.com/SabitFikirNe düşündüğünüzü bilmek istiyorsanız,
editor@sabitfikir.com'a yazın!© Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve
illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere çoğaltma hakları
Doğan Müzik Kitap Mağazacılık Pazarlama A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

"BELKİ DE BU DÜNYA, BAŞKA BİR GEZEĞENİN CEHENNEMİDİR"

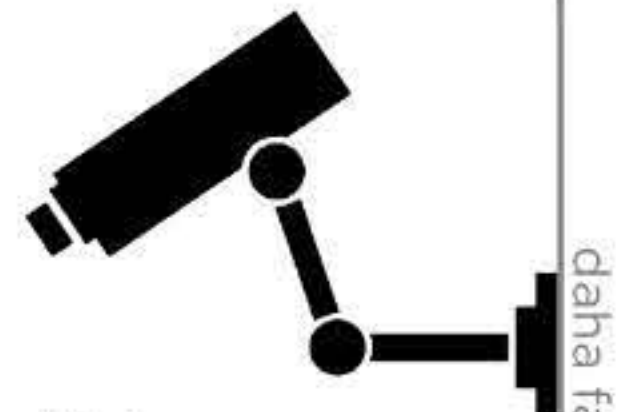
Öyle çok uzaklara gitmeye ya da çok eski zamanlara dönmeye gerek yok gibi görünüyor. Hemen yanı başımızda, belki de karşı komşumuzda, hatta üzerinde yaşadığımız topraklara komşu topraklarda, kimi zaman ev içlerinde ya da evimiz dediğimiz Dünya'da -yalnızca yakın zaman içinde bile- yaşananları düşündüğümüzde... "Belki de bu dünya, başka bir gezegenin cehennemidir," sözüne hak vermemek enikonu zorlaşıyor.

Aldous Huxley'e atfedilen bu sözü, Hakan Bıçakçı, 2010 yılında yayımlanan *Karanlık Oda* isimli romanında epigraf olarak kullanmıştı. Epigrafların, çoğu zaman, eserini okuduğumuz yazarların "okumalarına" dair ipuçları olduklarını kabul etmek için çokça örnek var elimizde. Dolayısıyla buradan yola çıkarak, Bıçakçı'nın da, Huxley'in yakın okurlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Hatta *Karanlık Oda* romanında, söz konusu epigraf olmasaydı bile, şu cümlelerde Huxley etkilerini hissetmek mümkün: "Kalabalık üreten bir yeraltı fabrikası gibi çalışıyordu metro. Tavandan sarkan paslı tüplerden, hareket halindeki siyah bandın üzerine düzenli aralıklarla et parçaları sıkılıyor, üzerlerine biraz kıl serpiştiriliyor ve bu karışım farklı renklerdeki kumaş parçalarıyla çevrilip bandın üzerinde ilerleyerek sırayla gün ışığına çıkıyordu. Farklı kombinasyonlardaki et, kıl ve kumaş karışımları caddeye doğru ilerliyordu." (*Karanlık Oda*, İletişim Yayınları, s. 125) İşte bu distopik öğelerle zenginleştirilmiş Fordist üretim manzarası, akla ilk olarak Aldous Huxley'i ve hiç kuşkusuz onun *Cesur Yeni Dünya* isimli romanını getirecektir. Ne de olsa "Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi"nin anlatımıyla başlar *Cesur Yeni Dünya*, çok yavaş hareket eden bir bant üzerinde denetimli bir toplum üretimi vardır. Ve hikaye "F.S. 632"de, yani "Ford'dan sonra 632 yılı"nda geçmektedir... Bütün bunların ötesinde, *SabitFikir* sayfalarında, doğrudan "itiraf" da ediyor Hakan Bıçakçı: "Distopya türüne hep ilgi duymuşumdur; korku türüne duyduğum ilginin bir alt başlığı olarak belki de."

"YAŞADIĞIMIZ HAYAT BİR DİSTOPYAYA NE KADAR BENZİYOR?"

SabitFikir'in bu ayki sayısının dosya konusunu kaleme alan Hakan Bıçakçı, "Hayatımız Distopya" başlığı altında yalnızca Huxley'in *Cesur Yeni Dünya*'sını değil, 20. yüzyıl ütopya-distopya geleneğinin diğer köşe taşlarını da (George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ünü ve Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'ini) didikleyerek, daha da önemlisi sistematik bir yaklaşımla günümüzle kıyaslayarak, "Yaşadığımız hayat bir distopyaya ne kadar benziyor?" sorusunu cevaplandırmaya çalışıyor: "Distopyalar bireyin özel hayatının ortadan kaldırılmasından duyulan dehşet üzerine kurulu. Özel hayat tedavülünden kaldırılıyor ve otorite, kişiler arasındaki sadakati kırarak yalnızca devlete olan karşılıksız itaati garanti altına alıyor. Kamusal ile kişisel alanlar arasındaki sınır çizgisi yok ediliyor. Son zamanlarda iyice alevlenen 'hayat tarzına müdahale' tartışmaları da bu bağlamda distopya okumalarının alanına giriyor."

Üstelik dosya yazısı, tam da bir distopyaya yakışır biçimde, başladığı yerde sonlanıyor; en baştaki soru, yavaş yavaş cevaba dönüşüyor...

SİNEMA 14

"Eski casus" John le Carré:
Kirli işler arasında

Hasan Cömert

ELEŞTİRİ 38

Aslı Tohumcu'nun yeni romanı:
Ölümlerden ölüm beğenmek

Yankı Enki

ELEŞTİRİ 42

Sevgili annemiz Platonov

Ahmet Büke

ELEŞTİRİ 46

Yeni Hercule Poirot:
Benziyor ama...

A. Ömer Türkeş

ELEŞTİRİ 50

Homeros cover ft. Odysseus

Aysu Önen

FİKRİSABİT 60

Kezban Akcalı

HABERLER 04

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ BÜLTENİ 08

KARNE 10

Büyük Yönetmenlerin Gizli Hayatları,
İlk Filmim, Alfred Hitchcock

KEŞFET 12

Genç Osman öneriyor: Kuşlar da Gitti

ÇİZGİ ROMAN 16

Dünyanın en büyük dedektifi *Fisun Yalçinkaya*

SERĞİ 20

Ginsberg büstü *Elif Bereketli*

DOSYA 22

Hayatımız distopya:
Karşı ütopyanın taksisiyim *Hakan Bıçakcı*

EDEBİYATDIŞI 28

Merve Çevik ile söyleşi:
Bolu'da bir "bistopya" *Ayşe Çavdar*

KARARSIZ OKUR 30

"Gerçeklik Bakanlığı"nın size haberleri var! *Oylum Yılmaz*

ELEŞTİRİ 32

Bir daha anlat Miguel! *Nazan Maksudyan*

DÜNYADAN 34

Zihni genişleten saykodelik güz okumaları *Mert Tanaydın*

ELEŞTİRİ 36

Gotik bir trajedi *Selçuk Uygur*

KELEBEK ETKİSİ 40

Merhaba hüznün *Elif Tanrıyar*

ŞAHANEBİR KİTAP 44

Cecenin kalbinden aşırılmış... *Oylum Yılmaz*

ELEŞTİRİ 48

Gölgeler engeller panayırı *küçük İskender*

ELEŞTİRİ 54

Sofoklesçi bir kötümserlik *Hayati Roman*

ELEŞTİRİ 56

Demir Perde'nin gölgesinde *Burcu Bayer*

KARŞILAŞTIRMALI ELEŞTİRİ 58

"Tarih içinde Öykü içinde Tarih" *Ceyhan Usanmaz*

Yazım desteği için başvurular başladı

"Edebiyat Eserlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik" kapsamında 40 yazara toplam 463 bin TL dağıtılacağı açıklandıktan sonra, seçilen yazarların ve seçici kuruldakilerin gizli tutulması nedeniyle başlayan tartışmalar süredursun, yeni dönem için başvuru tarihleri duyuruldu bile. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı duyuruya göre, yeni dönem "yazım desteği" için başvurular 1 Eylül-15 Ekim 2014 arasında alınıyor. Pekin'deki kitap fuarı esnasında konuya ilişkin bir basın toplantısı düzenleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Nihat Gül, bakanlıktan destek alan 40 kişinin adlarını "tamamen insani duygularla" gizlediklerini söylemişti. Gül, yapıtı kurulca beğenilmeyenlerin rencide olmaması için adlarının açıklanmadığını belirtmiş, seçici kuruldaki kişilerin isimlerinin ise kendi istekleriyle gizlendiğini aktarmıştı.

Fareler ve İnsanlar Lazcada

John Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar*'ı Lazcaya çevrildi. Lazi Kültür Yayınları'ndan çıkan roman *Mtugepe do Koçepe* adıyla yayımlandı. Daha önce de Saint-Exupéry'nin çocuk edebiyatı klasikleri arasında sayılan *Küçük Prensi*'i, Sinan Albayrakoglu çevirisiyle Lazika Yayın Kolektifi tarafından basılmıştı. *Küçük Prens* Lazcaya çevrilen ilk, *Fareler ve İnsanlar* ise ikinci roman olma özelliğini taşıyor. *Fareler ve İnsanlar*'ın çevirmenliğini üstlenen araştırmacı ve eğitimci Hasan Uzunhasanoğlu, çeviri sürecine ilişkin *Taraf* gazetesine şunları söyledi: "Çeviriyi altı ayda tamamladım. Daha önce yazdığım Lazca-Türkçe sözlükten edindiğim tecrübe ve birikim sayesinde Lazcanın tüm şivelerine hâkimim. Her şiveden, hatta Megrelceden de birkaç kelimeyi romana kattım. Lazcanın gramerine sadık kalarak birkaç kelime de türettim. Sokak ağzından uzak durdum. Geleneksel olanla barışık bir roman dili kullanmaya özen gösterdim."

Mtugepe do Koçepe

John Steinbeck
Lazuri: Hasan Uzunhasanoğlu

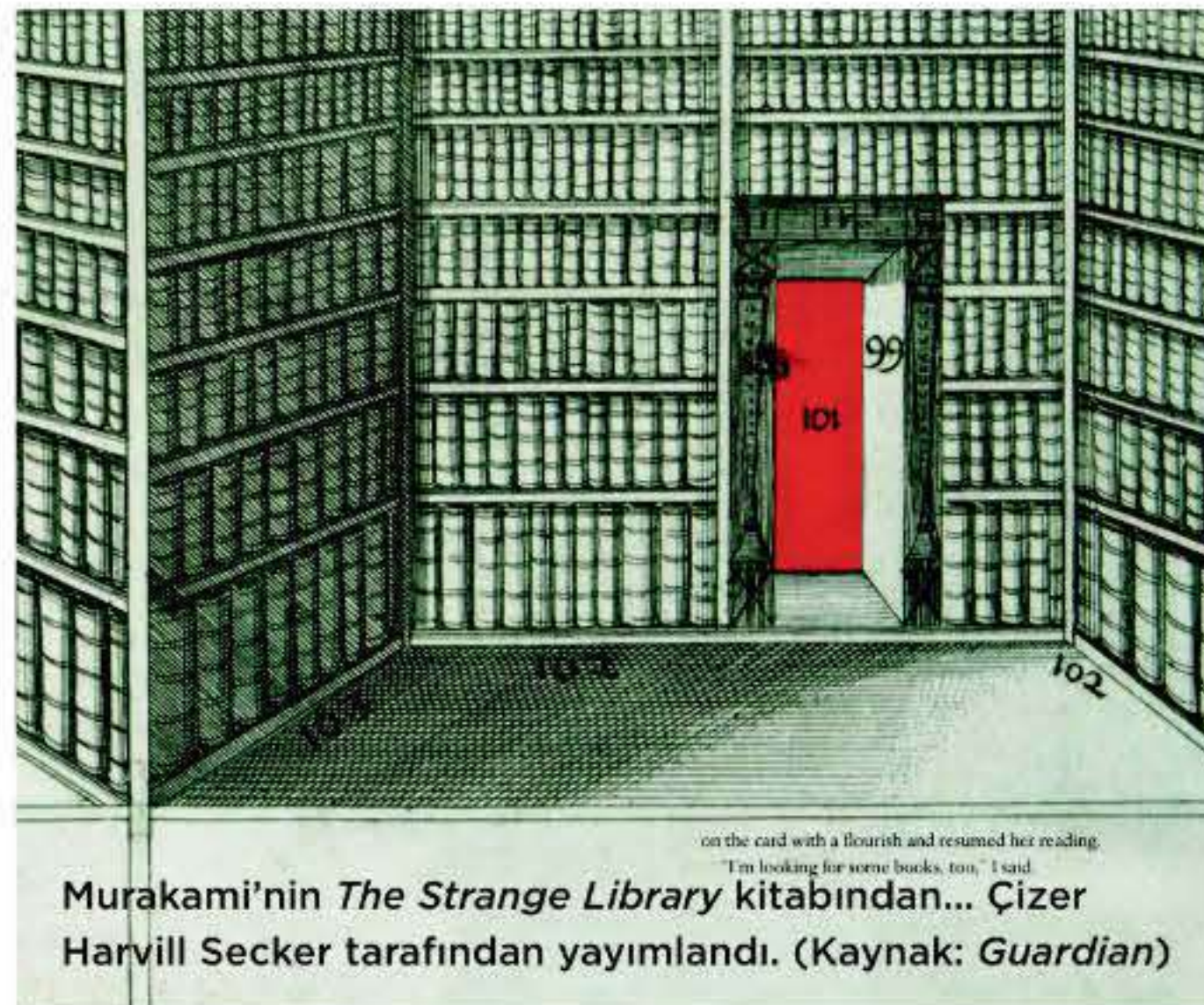

Lazi
Kültür Yayınları

Yeni uyarlamalar geliyor

Türkçede Ayrıntı Yayınları tarafından, Funda Uncu çevirisiyle yayımlanan *Çarpışma Partisi*'ni, edebiyat uyarlamaları söz konusu olduğunda -yakın zamanda- adını sıkça duyduğumuz James Franco'nun sinemaya uyarlayacağı açıklandı. Bundan önce *Dövüş Kulübü* ve *Tıkanma* adlı kitapları sinemaya uyarlanan Chuck Palahniuk'un filme çekilecek üçüncü romanı olan *Çarpışma Partisi*, Buster Casey isimli bir seri katili konu ediyor. Franco'nun filmde hem yönetmen hem de oyuncu olarak yer alması bekleniyor. Palahniuk'un görüşü ise şöyle: "Brad Pitt, Edward Norton ve Sam Rockwell gibi oyuncularla çalıştıktan sonra, James Franco kadar heyecan verici bir aktör daha düşünemiyorum."

Philip K. Dick'in aynı adlı öyküsünden daha önce 2002 yılında Steven Spielberg tarafından sinemaya uyarlanan *Azinlık Raporu* da, bu defa televizyona aktarılıyor. Fox'ta yayımlanacak dizinin başrolünü bir kadın oyuncunun üstleneceği açıklandı.

Murakami'nin *The Strange Library* kitabından... Çizer Harvill Secker tarafından yayımlandı. (Kaynak: *Guardian*)

Murakami'den yeni bir roman daha

Çağdaş edebiyatın en ilgi çeken kalemlerinden Haruki Murakami'nin "Renksiz Tsukuru Tazaki'nin Hac Yılları" adlı romanı henüz daha Türkiye'de yayımlanmamışken, yazarın *The Strange*

Library adlı yeni bir romanının bu yılın sonunda ABD'de yayımlanacağı haberi geldi...

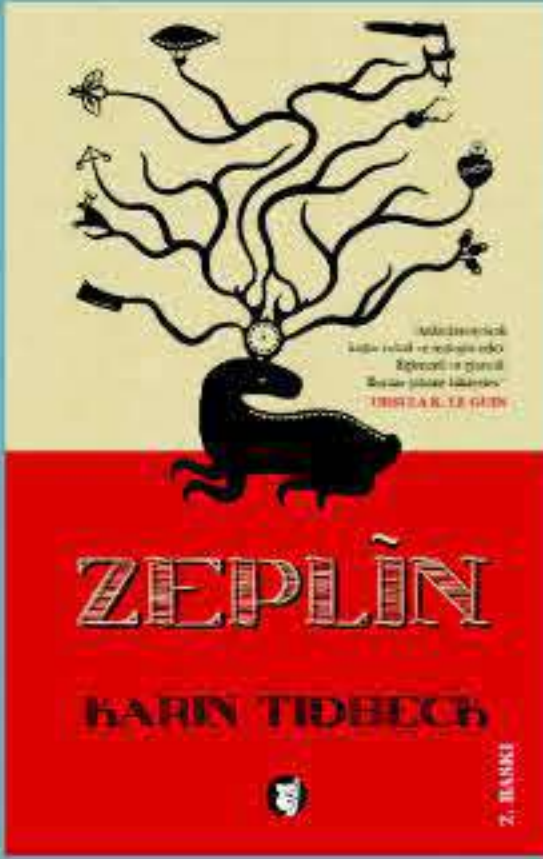
The New York Times'in haberine göre, 96 sayfalık bu kitap, bir çocuğun okuldan eve dönerken bir kütüphaneye uğramasıyla başlıyor, yaşlı bir adamın oğlanı rehin alıp onu çok sayıda kitabı ezberlemeye zorlamasıyla sürüyor. Çocuk bir süre sonra yaşlı adamın beynini yiyerek, ezberlediği bilgileri emmeyi planladığını anlıyor ve tuhaf bir kız ile koyun gibi giyinmiş bir adamın yardımıyla kaçış planı yapıyor...

Yeni şube bilgisayar oyununda

Londra'da faaliyet gösteren kitabevi, The London Review Bookshop, 11 yıl sonra ikinci şubesini açtı; üstelik bu defa Londra'da değil; aslına bakarsanız hem dünyanın hemen her kentinde bulunuyor hem de hiçbir kentinde -fiziksel olarak- varlık göstermiyor... Çünkü The London Review Bookshop yeni şubesine adres olarak *Minecraft* adlı bilgisayar oyununu tercih etmiş. Bu sanal evrendeki yeni mağaza, kitapçının ilk mağazasının neredeyse aynısı.

Minecraft, küplerle çeşitli tasarımlar yapmanızı sağlayan iki ve üç boyutlu oynanabilen bir oyun. Oyunun internet üzerinden oynanabilen klasik sürümü bugüne kadar 16 milyon 588 bin defa indirildi. The London Review Bookshop ise ilk olarak, aynı adı taşıyan dergi tarafından, 2003'te açılmıştı.

Karin Tidbeck, Tarkan dinlemiş

İsveçli yazar Karin Tidbeck, *Zeplin*'deki öykülerden bazılarını kaleme alırken Tarkan ve Yavuz Bingöl dinlediğini açıkladı. "Ove Lindström için Bazı Mektuplar" öyküsünü yazarken Bingöl'ün "Sitemdir" albümündeki atmosferden etkilendiğini belirten Tidbeck, "Arvid Pekon Kim?" öyküsünü yazarken de Tarkan'ın *Ölürüm Sana* (kendi yazım şekliyle *Ölörüm Sana*) şarkısını dinlemiş. Tidbeck'in listesinde Tarkan ve Yavuz Bingöl'ün yanı sıra Peter Gabriel, Goran Bregovic, Kate Bush ve Tori Amos gibi isimler de var.

Zeplin, Türkçede birkaç ay evvel Tülin Er çevirisiyle Aylak Kitap tarafından yayımlanmıştı. 1977'de Stockholm'de dünyaya gelen Tidbeck, Malmö'de yaşıyor.

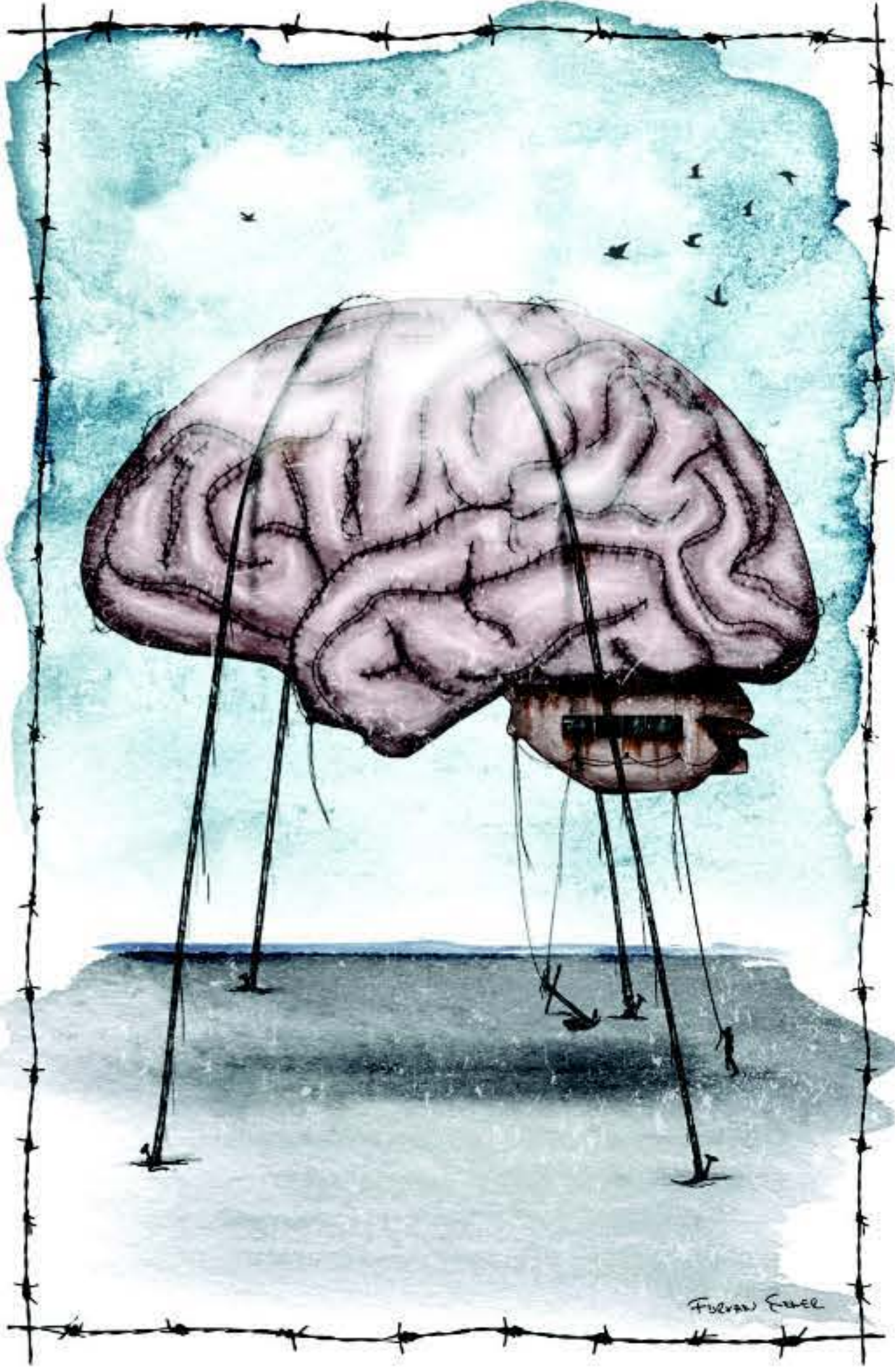
Dünyanın en çok kazanan yazarı

Ekonomi dergisi *Forbes*, dünyanın en çok kazanan yazarlarını listeledi... Diğer yazarların aksine listenin başındaki James Patterson'ın gelirinin büyük bölümünü kitap satışları oluşturuyor. Halbuki diğer yazarlar, kazançlarını, eserlerinin televizyona veya sinemaya uyarlanmasına borçlular. Öte yandan bu yıl listede Veronica Roth ve John Green gibi genç yazarlar da var. Liste şöyle: 1- James Patterson (90 milyon dolar); 2- Dan Brown (28 milyon dolar); 3- Nora Roberts (23 milyon dolar); 4- Danielle Steel (22 milyon dolar); 5- Janet Evanovich (20 milyon dolar); 6- Jeff Kinney (17 milyon dolar); 7- Veronica Roth (17 milyon dolar); 8- John Grisham (17 milyon dolar); 9- Stephen King (17 milyon dolar); 10- Suzanne Collins (16 milyon dolar); 11- J. K. Rowling (14 milyon dolar); 12- George R. R. Martin (12 milyon dolar); 13- David Baldacci (11 milyon dolar); 14- Rick Riordan (10 milyon dolar); 15- E. L. James (10 milyon dolar); 16- Gillian Flynn (9 milyon dolar); 17- John Green (9 milyon dolar).

Murathan Mungan'ın valizi!

Murathan Mungan, Instagram hesabı üzerinden, geçmiş yıllarda yazdığı fakat yayımlanmadığı metinlerin fotoğraflarını paylaştı. Murathan Mungan'ı, Instagram'da @mhan21455 adresinden takip edebilirsiniz...

Furkan Şener

- *Gezi Fenomeni* isimli kitabında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret ettiği iddiasıyla hakkında kamu davası açılan Abdurrahman Erol Özkoray, suçlu bulundu. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, yazarın, "Kamu görevlisine görevinden dolayı alenen hakaret" suçunu işlediği kanaatine vararak 11 ay 20 gün hapis cezasına hükmetti. Hükümün açıklanması beş yıl süreyle geriye bırakıldı.
- *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Can Dündar hakkında, yolsuzluk ve rüşvet operasyonları ile ilgili yazdığı yazılar nedeniyle "gizliliği ihlal", "hakaret" ve "kamu görevlisine hakaret" suçlamalarından üç ayrı soruşturma açıldı. Soruşturma, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve oğlu Bilal Erdoğan'ın da aralarında bulunduğu sekiz kişinin şikayet dilekçeleri üzerine başlatıldı.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Alevi inancına mensup ailelerin başvurusu üzerine, Türkiye'deki

zorunlu din dersi uygulamasının öğrenim hakkını ihlal ettiğine oybirliğiyle karar verdi.

- Cumhurbaşkanı Erdoğan, *Sözcü*'de yayımlanan bir yazısı nedeniyle Mustafa Sönmez hakkında hakaret ve iftira gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu. 11 Temmuz'da yayımlanan, "RTE despotluğunda İstanbul rantı" başlıklı, şikayete konu olan yazıda inşaat alanındaki firmaların yükselişi rakamlarla tartışılıyordu.
- Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Türk Ceza Kanunu'nun "Türklüğü aşağılamak" ile ilgili 301. maddesini ihlalden açılan ve soruşturma izni verilen dosya sayısı arttı. Savcılıkların bu kapsamda Bakanlığa yaptığı izin başvurusu sayısı geçen yıl 271 iken, bu sayı 2014'ün ilk sekiz ayında 373'ü geçti. Bakanlık geçen yıl bu maddeden toplam 46 kişinin soruşturulmasına izin vermişti, bu sayı 2014'te 79'a ulaşmış durumda.

- Yrd. Doç. Dr. Ali Ekber Doğan, Mersin Büyükşehir Belediyesi Başkanı Burhanettin Kocamaz'ın Tarsus Belediye Başkanı olduğu dönemdeki uygulamalarını eleştirdiği röportaj nedeniyle hakaret suçlaması ve hapis cezası istemiyle yargılandığı davada beraat etti. Mersin Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Kentleşme ve Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı olan Doğan, Mersin 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyordu.
 - Etkin Haber Ajansı muhabiri İsmi naz Ergün hakkında, Gezi protestoları sırasında polis Mehmet Ayvalıtaş'ı öldürmesiyle ilgili davanın ilk duruşmasında yaşanan olaylar nedeniyle dava açıldı. Ergün'ün de aralarında bulunduğu 16 kişi, "Kamu malına zarar verme" ve "Görevi yaptırmamak için direnme" ile suçlanıyor.
 - Suriyeli mültecilerin geçişini izlerken gözaltına alınan Dicle Haber Ajansı muhabiri Nazım Daştan hakkında, 2565 Sayılı Yasak ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu'na muhalefetten dava açıldı.
 - İzmir'de Gezi Parkı eylemleri sırasında attıkları *tweet*'ler nedeniyle, "Halkı kanunlara uymamaya tahrik ettikleri" iddiasıyla haklarında üç yıla kadar hapis cezası istenen 29 sanıktan 27'si tüm suçlardan beraat etti. İzmir 22. Asliye Ceza Mahkemesi, sanık Egemen Çinyekli'yi "hakaret" suçundan para cezasına çarptırıp hakkındaki hükmün açıklanmasını geri bıraktı. Hakkında yakalama kararı bulunan Efekan Karakaş'ın dosyası ise ayrıldı. Davada Cumhurbaşkanı Erdoğan, mağdur sıfatıyla yer alıyordu.
 - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde araştırma görevlisi Nuriye Gülmen, Berkin Elvan'ın ölümünü protesto eylemine katıldığı için iki yıl kademe durdurma cezası aldı. Rektörlük, Gülmen hakkında katıldığı eylemler nedeniyle daha önce de bir yıl kademe durdurma cezası vermişti.
- KAYNAKLAR:**
Cumhuriyet, bianet, Agos, Radikal, Diken

BÜYÜK YÖNETMENLERİN GİZLİ HAYATLARI

Robert Schnakenberg

Domingo, Çeviren: Emre Gözgülü (13,3 cm x 20,3 cm)

BASKI

Kapak tasarımında çerçeve varsa ve bu çerçeve dar ise matbaacının korkulu rüyası olur. Eşitlik sağlamak zordur ve bu eşitsizlik kolayca görülür. Gene de, baskı açısından, bu sayının kitabı.

KAPAK TASARIMI

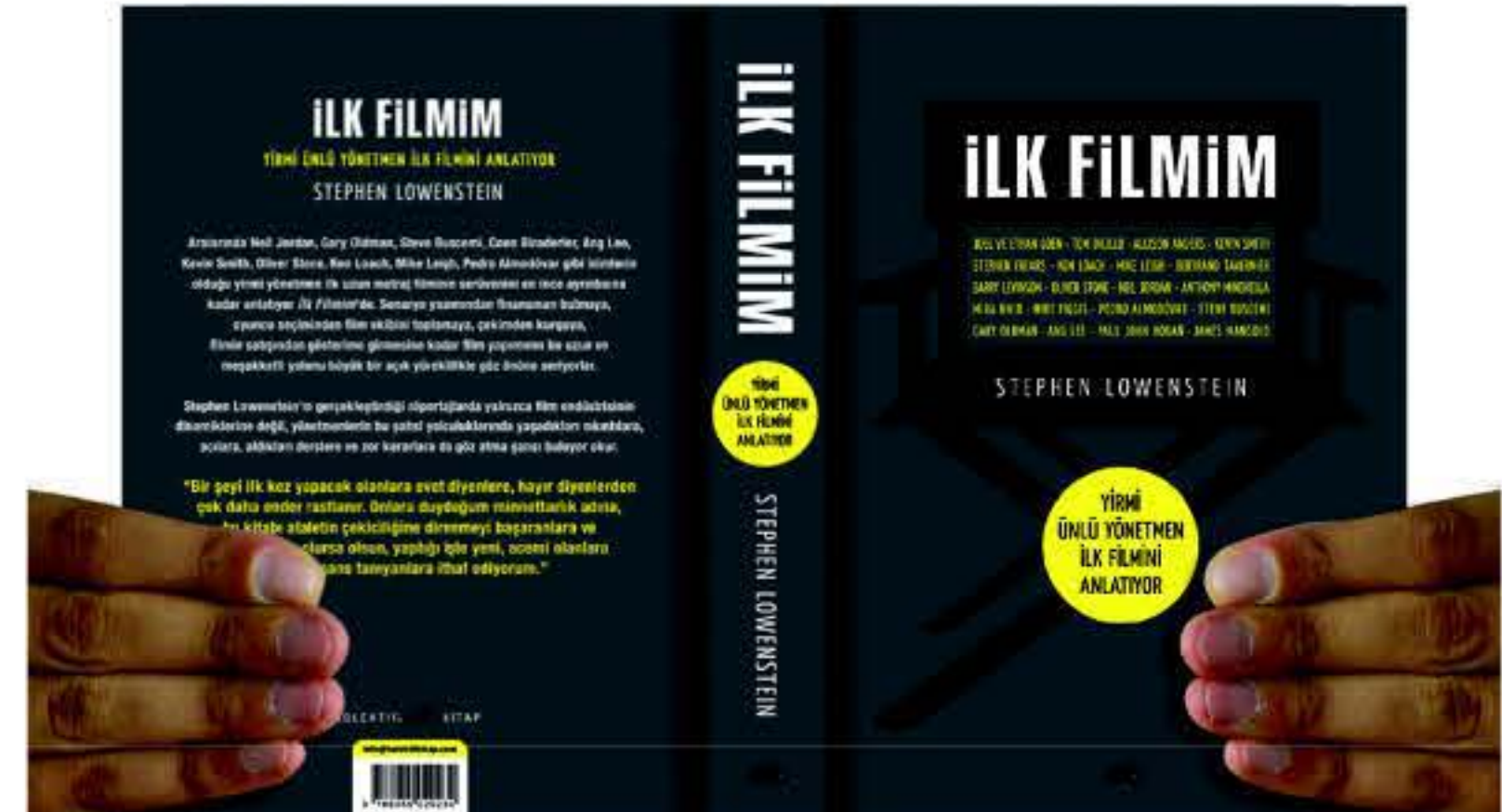

İçinde birkaç kitap barındırıyormuş gibi bir "dil"le yaratılmış bir kapakla karşı karşıyayız... Alištiğimiz çizgiye biraz uzak. Ama anlatımcı bir dil içerdiği için rafların binbir çeşit kapakla dolu olduğu bir kitabevinde, ilgi çekmek için iyi bir taktik gibi görünüyor. Bütünsel olarak okunmasının daha doğru olduğunu düşündüğümüz başlığın ikiye bölünmesinin nedenini ise anlayamadık. Üstelik "Gizli Hayatları" sözcüklerinin yazılışına harf arası hataları da eklenince attığı taş ürküttüğü kurbağaya değmemiş! Başlığı bölmekten kaynaklanan sorun, sırtta daha da vahimleşiyor ve kitabın adının "Büyük Yönetmenlerin" olarak okunmasına neden oluyor. Arka kapakta yer alan ve bloklanarak okunması zorlaştırılmış tanıtım metninin harfleri hem küçük hem de sirta çok yakın. Kitaba değer katan canlandırmalarını kapaklarda kullanmak ancak ismini kapağa yazmamak, Zucca'ya ayıp olmuş.

İÇ SAYFA TASARIMI

İç sayfalarda yer alan ve kırmızıyla renklendirilmiş giriş spotlarından birkaç punto daha küçük dizilmiş akan metin için, tırnaksız ve emsallerine göre küçük sayılabilecek yazılar tercih edilmiş. Bu durum, kullanılan birinci hamur kağıdın yarattığı kontrasta ve kitap içeriğine uygun olsa da, kitabın az ışıktaki ya da toplu taşıma araçlarında okunmasını zorlaştırıyor. İç kapaklar için aynı şeyi söyleyemsek de, bölüm girişleri, başlıklar, metin içi ara başlıklar, resim açıklamaları, giriş spotları, içindekiler ve kaynakça sayfalarındaki tasarım kararları ustalıklı verildiği gibi yine ustalıklı uygulandığı için yayıncıyı tebrik ederiz. Kapak içlerinin lacivert zemin ile basılması isabetli. Künyesi ayrıntılı ve yeterli.

İLK FİLMİM Stephen Lowenstein

Kolektif Kitap, Çeviren: Sinan Okan (15 cm x 21,5 cm)

BASKI

Süs pilyajı kötü. Kapak takma da her yönden başarısız görünüyor. Aynı zamanda iç baskı boya ayarı ve katlama da sorunlu.

KAPAK TASARIMI

Yirmi yönetmenin ismini ve soyadını yazmaya kalkınca biraz karışık bir kapak ortaya çıkmış. Mini minnacık isimlerin gri üzerine sarıyla yazılması öyle bir titreşim ortaya çıkarmış ki, kapakta yer alan yönetmen sandalyesi silueti bile gümeye gidiyor. Bu karışıklıktan kurtulmak için sadece soyadlarının yazılması ve sarının daha az titreşimli gri değerlerinden (tint) biri seçilebilirdi.

Ön kapağın aksine, bu meselenin takıntı yapılmadığı sırt ve arka kapak daha sade ve işlevsel. Arka kapakta yer alan metin raf önünde okumaya elverişli büyüklükte harflerle dizilmiş. Gri yaldız zemin ile siyah arasında yeterli kontrast oluşmadığı ve bu derece küçülmeye dayanıklı olmadığı için yayınevi sembolü (amblem) her iki kapakta da zor fark ediliyor. Kapak içlerinin dışarıyla aynı gri yaldız ile, başlangıç sayfasının ise sarı zemin ile basılmasının etkisini beğendiğimizi söyleyelim.

İÇ SAYFA TASARIMI

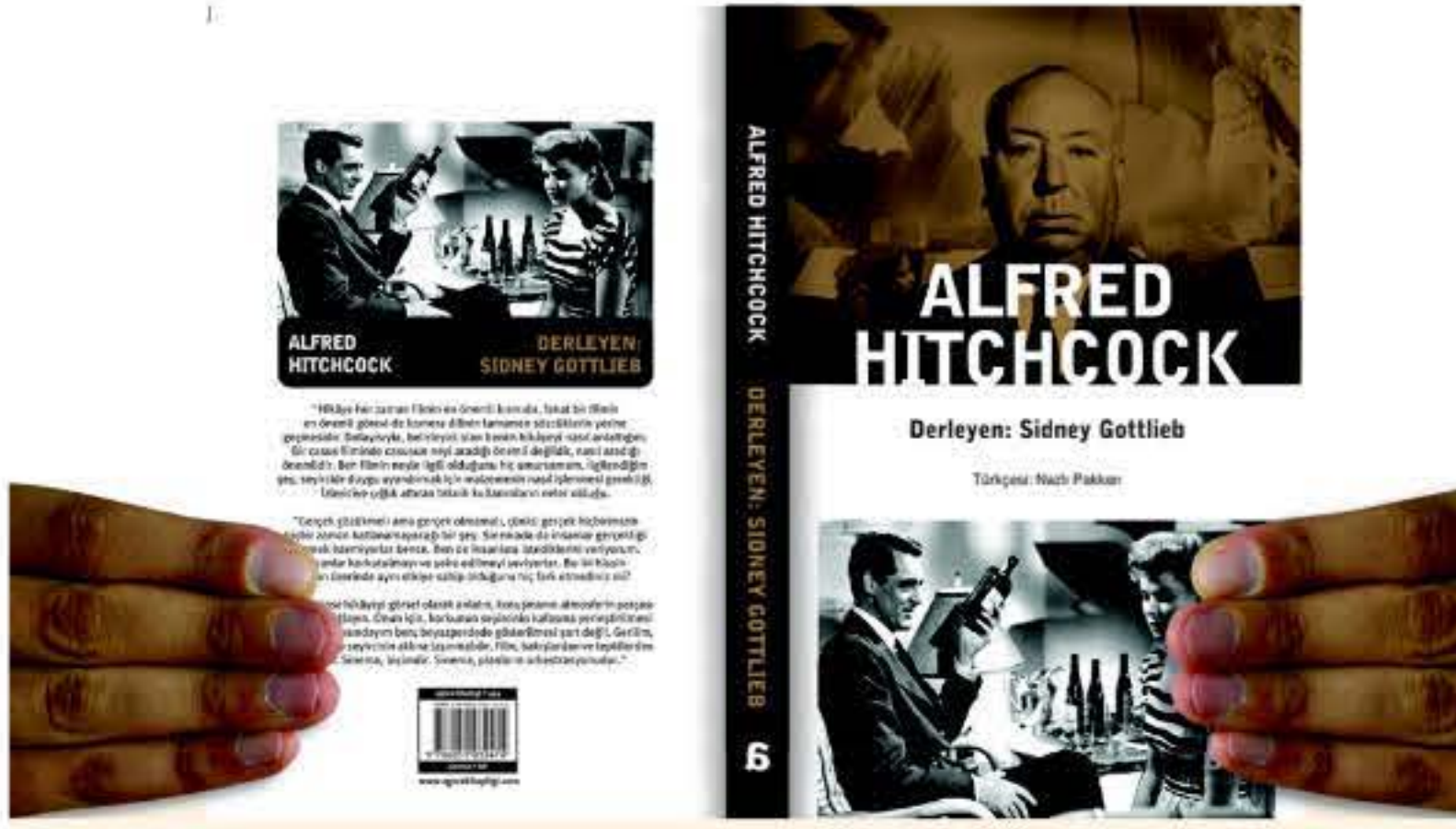

Tırnaklı ve okunaklı bir yazı tipiyle tasarlanmış iç sayfalar, satır aralarının biraz sıkışık olması dışında derli toplu. Ancak bunu sadece yazıdan oluşan sayfalar için söyledığımızı, fotoğraflı sayfaların acemice yapılmış sunum kolajları gibi göründüğünü belirtelim.

Resimaltı, dipnotlar ve sayfa numaraları "Kaynakça" gibi sayfalarda tutarlı görünse de, "İçindekiler" sayfası kitabın içine yayılan yazı tipi politikasıyla ayrı telden çalıyor!

Kapakta seçilemeyen yönetmen sandalyesi figürü giriş sayfalarında kolayca ayırt ediliyor. Ne de olsa isimlere yer verme kararı burada tekrarlanmamış.

Künyesi ayrıntılı ve yeterli.

ALFRED HITCHCOCK Derleyen: Sidney Gottlieb

Agora Kitaplığı, Çeviren: Nazlı Pakkan (15 cm x 23 cm)

BASKI

Sırt bandı düzgün ama sırt yuvarlanmış maalesef. İç baskı boya ayarı da kötü görünüyor. Ancak bu sayının tüm kitapları son derece ilginç; sorun, okumaya hangi kitaptan başlanacağı!

KAPAK TASARIMI

Hitchcock ve bir filminden sahnenin yer aldığı iki fotoğraf üzerine kurulmuş bir kapak. Arka kapakta da yer alan ve ön kapağa bir değer katmayan film karesine neden gerek duyulduğunu anlayamamakla birlikte, editoryal bir karar olduğunu varsayıyoruz. Kitap adında kullanılan yazı tipi okunaklı. Ancak ustanın fotoğrafı üzerine yerleştirilmiş başlıkta "I" ve "T" harfleri arasındaki ilişki, sorunlu bir titreşim yaratmış; bu tür durumlarda tasarımcının, yazı tipi setinin sunduklarıyla yetinmemesinin ve buradaki "I" harfini elden geçirmesinin gerektiğini düşünüyoruz. Arka kapakta yer alan üç pasajlık tanıtım metni, paragraflar arasında bir hiyerarşi yaratılabilse daha okunaklı olabilirdi. Ama raf önünde kolay okunabilecek büyüklükte ve kalın formu ile dizilmiş yazı tipiyle bu haliyle de iş görüyor. Sırt güçlü ve kitaplıkta fark edilmeyi kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış. Renk politikası başarılı.

İÇ SAYFA TASARIMI

Ana metin için kullanılan yazı tipi tırnaklı ve kolay okunabilir. Ancak yan boşluklardan fazla bırakılmış alt ve üst kenar boşlukları azaltılarak satır araları biraz daha açılmalı olurdu. Sayfa numaraları, resimaltı yazıları, içindekiler ve giriş sayfaları akan metinle tutarlı. Kitabın sonunda yer alan kronoloji tek, filmografi ise iki sütun dizilmiş. Ancak her ikisini de bloklamak başarılı bir sonuç vermemiş.

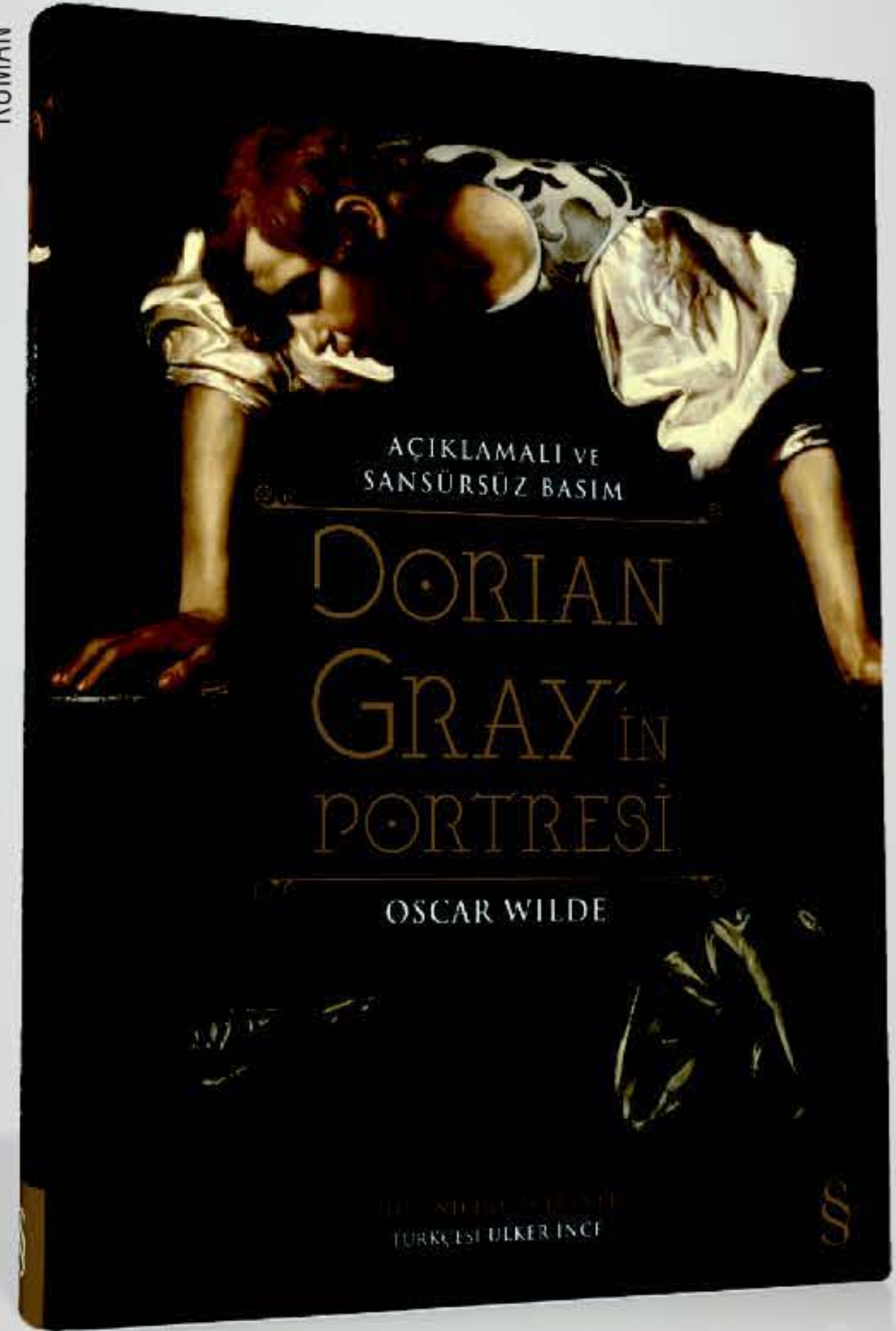
Fotoğraf kullanımı derli toplu ve sayfa düzeniyle uyumlu. Ancak bölüm

başlıklarının altında yer alan kenar süsü kıvamındaki figürlerin ne kitabın içiyle ne de kapak politikasıyla alakasını kuramadık. Eğer kitap bir düzeltmen elinden geçmediyse künyesi ayrıntılı ve yeterli; geçtiyse düzeltmene haksızlık olmuş!

PORTRE TAMAMLANDI!

Oscar Wilde'in ölümsüz eseri *Dorian Gray'in Portresi*'nin açıklamalı, resimli ve sansürsüz basımı

ROMAN

Olağanüstü güzellikte bir genç adamın zamanla yozlaşmasını anlatan *Dorian Gray'in Portresi*, yayımlanışından tam yüz yirmi yıl sonra özgün haliyle ve Ülker İnce'nin yetkin çevirisiyle okurlarıyla buluşuyor.

GENÇ OSMAN ÖNERİYOR: KUŞLAR DA GİTTİ

Fotoğraf: Kürşat Bayhan

SEVGİLİ GENÇ OSMAN,
SADİTTİKİR OKURLARI BU AY
HANGİ KİTABI KEŞFERSİN?

ESKİLERDEN OLSUN BU DA:
'AŞK KEMAL - KUŞLAR DA GİTTİ'

PEKİ NEDEN BU KİTAP?

HİÇ BEKLEMEDİĞİM BİR ANDA ELİTE
GİTTİ' VE OKUYUNCA ÇOK MUTLU
OLDUM. TRAJİK YARINIA RAĞMEN
FAZLASIYLA NAİF BİR YAKLAŞIMLA SATIR,
ÇOK SİRİN

SENCE NASIL BİR PÜTÜK
EŞLİK ERMELİ BU KİTABA?

O KİŞİ BİR AZ ZOR; FAUSTARE
SICCARLİA'DAN "SANDALA" VEYA
VADİM KOZİN'İN "FAIR HAİRED HEAD" İLE
TAM FİLM LİK OLURDU.
AMA OKURKEN HÜZÜL DİNLEYEMEM,
O BAŞKA!

BİZE KİTAPCANI ÖZELLİKLE
ALCINI SEVGİSİN BİR CÜMLE
YAZAR PASIN?

KİTABA KİTAPADİĞİM İÇİN GİZETİYORDUM.
AMA AYNI SEBEPTEKİ DOLAYI DA
SEVDİĞİM BİR CÜMLEYİ ELİTESİ GÜNE
UNUTMUS OLUYORDUM...

BASKA HANGİ KİTAP VAR
AKLUNDA?

BİR GÜÇLÜ KİTAP:
HUNED LEAF: FERDİNAND :)

TEŞEKKÜR
EDERİZ!

KUŞLAR DA GİTTİ

Yaşar Kemal
YKY

KİRLİ İŞLER ARASINDA

“John le Carré, hem açıklamaları hem de romanlarıyla hep tartışılan bir isim oldu. Bu tartışma elli yıldır sürerken, birçok başyapıt çıkarmayı da ihmal etmedi.”

Sinan Arık

Le Carré gerçekçilik konusunda titiz, ayrıntılara düşkün ve harekete ihtiyaç duymadan gerilim yaratmada usta bir isim...

Herhangi bir ülkenin istihbarat örgütünde görev almış bir yazarın yazdıklarına salt edebiyat olarak bakmanın ne kadar doğru olduğu tartışılır. Yazarın gerçekleri ne kadar anlattığı, neyi dışarıda bıraktığı ve diğer bütün etik soruları yazardan ve eserinden bağımsız olarak düşünmek zor. Sinemaya da sıkça uyarlanan isimlerden “eski casus” John le Carré’nin altı yıl önce yayımlanan *Aranan Adam* kitabından perdeye aktarılan Anton Corbijn imzalı *A Most Wanted Man*’in

vizyona girmesiyle bu meseleler de tekrar aklımıza düştü ister istemez.

Le Carré’nin kendi ülkesindeki istihbaratçılar ve devletin bekasını düşünen kesim tarafından sevilmediği geçmiş yıllarda gündeme gelmişti. Eski meslektaşı John Bingham, “Eskiden arkadaşımdayım, ama şimdi yaptığı her şeyden ve gizli servise karşı söylediklerinden nefret ediyorum,” sözlerini sarf ettiğinde le Carré, “Bingham, gizli servis ile ülkeyi sevmenin eşdeğer olduğuna inanıyor. Bense bu bağlılığın sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. Bazı durumlarda gizli servislerimiz düşman olarak görülen ülkeler kadar tehdit oluşturabilir,” diyerek kendini savunmuştu. Diğer yandan, ülkesi için casusluk yaptığını açıkladığı dönemde ajanlığı “Kendimi rahip gibi hissediyorum,” gibi cümlelerle ifade etmesi de le Carré’yi tartışılan bir isim yapmıştı. O gün bugündür le Carré iki tarafa da yaranamıyor belki ama politik gerilim türünün en usta isimlerinden biri olduğu da bir gerçek.

Sinemaya da uyarlanan ilk kitabı *Soğuktan Gelen Casus*, sadece le Carré’nin değil türün de en iyilerinden... Romanın beyazperde uyarlaması da yine çok etkileyici. Martin Ritt tarafından yönetilen dört başı mamur filmde başkarakter İngiliz casus Alec Leamas, görev için geldiği Doğu Almanya’da ülkesi tarafından kullanıldığını anlıyor ve kendisini piyon gibi görenlerle mücadele etmeye başlıyor. Sistemin içinden sistem dışı bir karakter yaratan, son derece gerçekçi, sert ve karanlık bir tonla hikayesini anlatan le Carré, ajanları basit birer piyon olarak göstererek

büyük oyunu, güç-çıkarcı ilişkisine taşıyor hikayeyi... Leamas'a, "Biz küçük, sefil, perişan herifleriz sadece..." dedirtmesi boşuna değil. Bunu yaparken "ulusal güvenlik meselesi" üzerinden sert eleştiriler getirse de, birçok alaycı diyalog ile istihbarat birimlerinin var olma nedeni olan "düşmanları" da olumsuzlayarak durumu bir nebze eşitlemeye çalışıyor.

Soğuktan Gelen Casus'un ardından iki hikayesi televizyon için kullanılan yazarın, *Casus Kim* (*The Deadly Affair*) ismiyle perdeye uyarlanan ikinci kitabı da *Call for the Dead* oldu. Türü iyi bilen yönetmenlerden Sidney Lumet'nin yönettiği *Casus Kim*, üzeri kapatılmaya çalışılan bir intihar sonrasında kendini şüphe ve sorularla dolu bir serüvenin içinde bulan Charles Dobbs'un hikayesini anlatıyor. *Soğuktan Gelen Casus* gibi bir klasik sayılmasa da Lumet'nin usta işi dokunuşlarıyla romandaki detaycı ve gerçekçi tonu yakalamayı başarıyor.

Peki le Carré sistemi gerçekten değişiyor mu, yoksa değişiyor gibi mi yapıyor?

Sonraki uyarılama *Casuslar Mücadelesi* (*The Looking Glass War*) ise, yine Sovyetler Birliği ile Batı arasındaki soğuk savaşın fonunda geçen sıkı bir gerilim. Frank Pierson imzalı film, roman kadar etkili değil. Hatta, Batı'nın düşman olarak kodladığı fikirleri/ülkeleri en az kapitalizm kadar tehlikeli gören bir bakışın filme sızdığını ve böylelikle bireye yaslanarak devletleri kirli işler bakımından genellemeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Casuslar Mücadelesi sonrasında (1970-90 arasında) hiçbir le Carré kitabı sinemaya uğramadı. Bu süreçte *Smiley's People*, *Köstebek* (*Tinker Tailor Soldier Spy*), *The Perfect Spy* gibi çarpıcı işleri sadece televizyona uyarlandı. 1990 yılında ise, yani soğuk savaşın bitimine bir yıl kala, yine bir soğuk savaş hikayesi perdeye geldi. Le Carré'nin en çok satan kitaplarından biri olan ve -bir başka usta- Tom Stoppard'ın uyarladığı, Fred Schepisi'nin yönettiği *Rus Evi* (*The Russia House*), le Carré uyarlamaları arasında Batı/Amerikan bakış açısına net bir şekilde sahip olmasıyla ayrılıyor.

2000'li yıllar ise le Carré'nin romanlarını perdede daha sık gördüğümüz dönem oldu. Tabii, dünya değişince ülkeler, mekanlar, hikayeler de değişmeye başladı. *Panama Terzisi* (*The Tailor of Panama*), çapkın bir İngiliz ajanın sürgün edildiği Panama'da gerçeği arayışını; *Arka Bahçe* (*The Constant Gardener*) ise Kenya'da, yine kirli bürokratik işler ve diplomatik sırlarla dolu bir hikayeyi anlatıyordu. 2011'de izlediğimiz *Köstebek*'in ise, *Soğuktan Gelen Casus* ile birlikte le Carré uyarlamalarının en iyisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha önce televizyona da uyarlanan hikaye, İngiliz İstihbarat Teşkilatı içinde Sovyetler

2011'de izlediğimiz *Köstebek*'in, *Soğuktan Gelen Casus* ile birlikte le Carré uyarlamalarının en iyisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Birliği için çalışan bir "köstebek" ajanının olduğu şüphesi üzerine kuruluyor. Tomas Alfredson'ın yönettiği film, dönemin politik atmosferini kusursuz bir şekilde görselleştirerek kitabın hakkını vermeyi başarıyor. *Köstebek*'i izlediğimizde le Carré'nin gerçekçilik konusunda ne kadar titiz olduğunu, ayrıntılara düşkünlüğünü ve harekete ihtiyaç duymadan gerilim yaratmaktaki ustalığını bir kez daha görüyoruz.

YENİ DÜŞMANLAR

Son olarak, usta yazarın temel yapı ve meselesi bakımından aynı olmakla birlikte dönem itibarıyla farklı olan hikayesi *Aranan Adam* da sinemaya uyarlanmış oldu. Soğuk savaş sonrası komünizm korkusu yerine yeni düşmanlar yaratıldı ve günümüzde bu düşmanın adresi hep Ortadoğu oldu. *Aranan Adam* da, le Carré'nin vazgeçemediği temalar etrafında dönüyor; kitabın çıkış noktası da aslında bunu açık ediyor. Le Carré, 11 Eylül sonrası oluşan güvenlik-özgürlük paradoksuna dair bir roman yazacakken Guantanamo'da sebepsiz bir şekilde esir tutulan Murat Kurnaz'ın hikayesine rastlıyor. Ve bu "gerçek" hikayeyi *Aranan Adam*'a taşıyor.

John le Carré, başta da belirttiğimiz gibi, hem açıklamaları hem de romanlarıyla hep tartışılan bir isim oldu. Bu tartışma elli yıldır sürerken birçok başyapıt çıkarmayı da ihmal etmedi. Peki le Carré, sistemi gerçekten değişiyor mu, yoksa değişiyor gibi mi yapıyor? Kirli ilişkileri ortaya dökerken daha iyi bir modele işaret ederek devleti ideal olarak mı gösteriyor? Sistemin defolarını ifşa ederken "düşman" ilan edilenlere devlet ideolojisini dışarıda bırakarak bakabiliyor mu? Derdi sadece hikaye anlatmak mı yoksa güvenlik-özgürlük çatışmasına dair bireyi öne çıkaran bir sözü var mı? Ve, soruna dair gerçek soruları soruyor mu? ■

DÜNYANIN EN BÜYÜK DEDEKTİFİ

“ 75. yaşını deviren Batman, günümüzde hâlâ yeni hayranlar edinmeye ve yeni kitaplarda can bulmaya devam ediyor...”

Yarasayla yırtıcı gece kuşunun karşılaşması sebebiyle *Baykuşlar Divanı*'nda bizi bolca karanlık ve keskin çizim bekliyor. *Kara Ayna* ise, *Batman* külliyyatındaki en iyi hikayelerden biri olarak biliniyor.

Dünya dışından gelmiş ya da doğaüstü güçlerle donanmış, bu yüzden de yenilmez karakterlerdir süper kahramanlar. Toplumun üstesinden gelemediği problemleri bireyin nasıl halledebileceğini, bireyin gücünü ve yenilmezliğini göstererek bizi liberal iktisat teorilerinde betimlenen “istediğini yapabilecek özgürlükteki insan” modeline alıştırırlar.

Doğaüstü bir gücü olmayan ancak Kedi Kadın'ın tabiriyle, “kendini fiziksel olarak mükemmele ulaştıran” Batman'e, aslında Superman önyak olur. O zamanlar adı National Allied Publications olan, günümüzde DC Comics ismiyle yayın hayatına devam eden yayınevi, *Action Comics* adlı bir seri başlatır ve bu seride

Superman de yer alır. *Superman*'in kazandığı başarı, yayınevini yeni bir kahraman yaratmaya yöneltir ve *Batman*, Mayıs 1939'da bir çizgi karakter olarak doğar. “Yarasa Adam”, “Kara Şövalye” ya da “Pelerinli Süvari” adıyla bilinen ve “dünyanın en büyük dedektifi” diye anılan Batman'in yaratıcıları, çizer Bob Kane ve yazar Bill Finger'dır. 75. yaşını deviren *Batman*, günümüzde hâlâ yeni hayranlar edinmeye ve yeni kitaplarda can bulmaya devam ediyor...

Yakın bir zaman önce, çok sayıda süper kahraman çizgi romanı ve oyuncağıyla beraber *Batman* kitaplarını da Türkiye'ye getiren JBC Yayıncılık'tan iki yeni çizgi roman yayımlandı: *Batman: Baykuşlar Divanı*

ve *Batman: Kara Ayna*. *Baykuşlar Divanı*'nda Batman'ın, memleketi Gotham'da, yırtıcı kuşları simge edinerek Baykuşlar Divanı adı altında toplanan bir grup kötüyle mücadelesi anlatılıyor. Yarasayla yırtıcı gece kuşunun karşılaşması sebebiyle bu kitapta bizi bolca karanlık ve keskin çizim bekliyor. Batman şehri kurtarmak için kartvizit olarak yırtıcı kuş resmi dağıtan bu haydutları tek tek yakalamak ve yuvalarını basmak zorunda kalıyor.

Kara Ayna ise daha ilginç bir okuma vaat ediyor. Kapağındaki etkileyici çizim dahi bunun göstergesi. Öyküsü, *Batman* külliyyatındaki en iyi hikayelerden biri olarak biliniyor. Hatta yazarı Scott Snyder'ı en iyi *Batman* yazarlarından biri kıldırdığı da söyleniyor. Kitap Batman'ın, serinin en önemli karakterlerinden biri olan Müfettiş Gordon'la beraber, Gotham şehrinde sulh ortamı sağladığı döneme davet ediyor bizleri. Defalarca kurtardıkları şehrin, cinayetlerden kaynaklanan güvensizlik ortamına yeniden kapılmasına izin vermemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Hikayenin bu denli başarılı olmasının altında ise belki de Müfettiş Gordon'ın kişisel hikayesiyle ilişkisi yatıyor. Tüm *Batman* okurlarını heyecan dolu ve şaşırtıcı bir sonun beklediğini de söyleyelim...

BRUCE WAYNE EN BÜYÜK KORKUSUYLA YÜZLEŞTİ

Gelelim *Batman* dünyasının temel özelliklerine... Batman, süper kahramanların başka dünyalardan geldiklerine ilişkin algıyı değiştiren bir karakter. Doğaüstü bir gücü yok. Pek çok insanın, genetik yapısı elverdiğince, sıkı bir protein diyeti ve egzersiz programıyla sahip olabileceği türden kasları var sadece. Acı hissetmemesi de bu kaslar sayesinde... Ama her şey "vücut" değil. Batman, Gotham'ın en varlıklı ailesinin biricik oğlu. Anne ve babası zengin insanlar ama kapitalist ve bencil değiller. Batman,

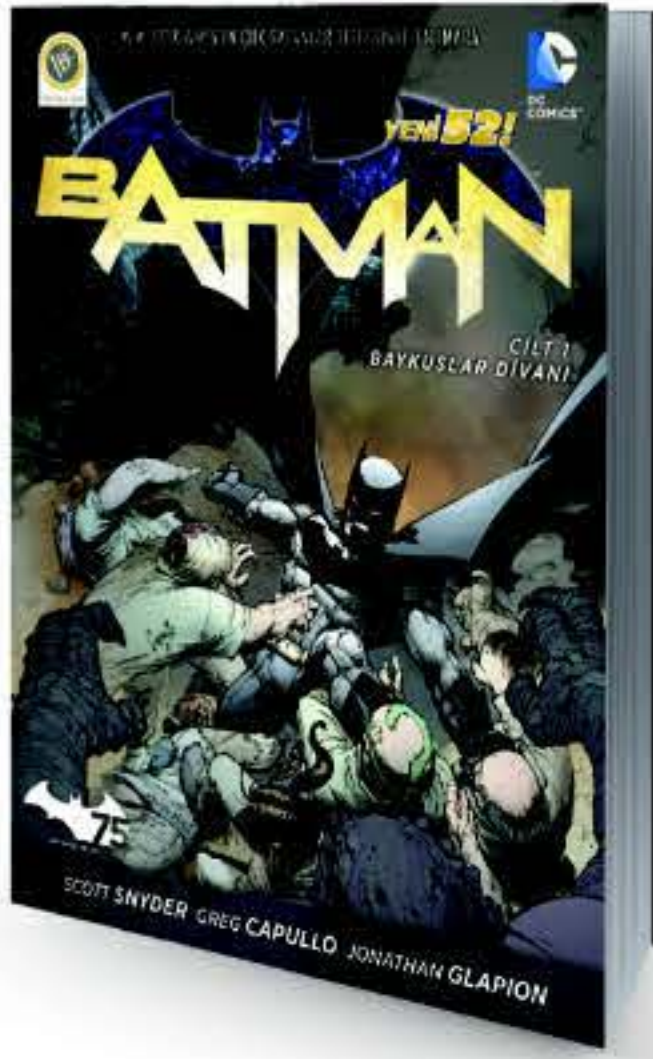
yani Bruce Wayne, siyah saçlarını güzeller güzeli annesinden almış. Baba deseniz tüm zenginliğine rağmen doktorluk yaparak, hastalara şifa dağıtmaya kendini adanmış. İkisinin de en sevdikleri şey hayır yapmak. Gotham şehrinin zengin muhitleriyle fakir muhitlerini bağlayan dev demiryolunu Wayne ailesi yaptırmış örneğin.

Bruce Wayne de anne ve babasına büyük hayranlık duyarak, el bebek gül bebek, en iyi hocalardan dersler alarak, ailenin entelektüel birikimini kendine katarak yetişiyor. Dünyada en çok yarasalardan korkuyor. Ne de olsa o da bir çocuk. Derken konserden çıktıkları bir gece, daracık karanlık bir sokakta bıçaklı bir yabancı annesinin koynundaki pahalı inci kolyeye saldırıyor, babası annesini korumak istiyor fakat saldırgan ikisini de öldürüyor. Sonuç olarak Bruce Wayne zenginlik içinde yapayalnız büyüyor; amaçsız değil ama... Çünkü anne ve babası ona iyiliklerini de miras bırakıyorlar. O da öncelikle yarasalarla yüzleşip en büyük korkusunun üstesinden gelerek kendini yetiştiriyor. Bir yasa gibi gizli bir mağarada kendine özel araçlar üreterek, teknolojinin tüm imkanlarını kullanarak kendini kahramanlaştırıyor. Ve bir daha hiçbir çocuğun kenar sokaklarda ölen anne ve babasına ağlamaması için suçla mücadeleye adıyor kendisini.

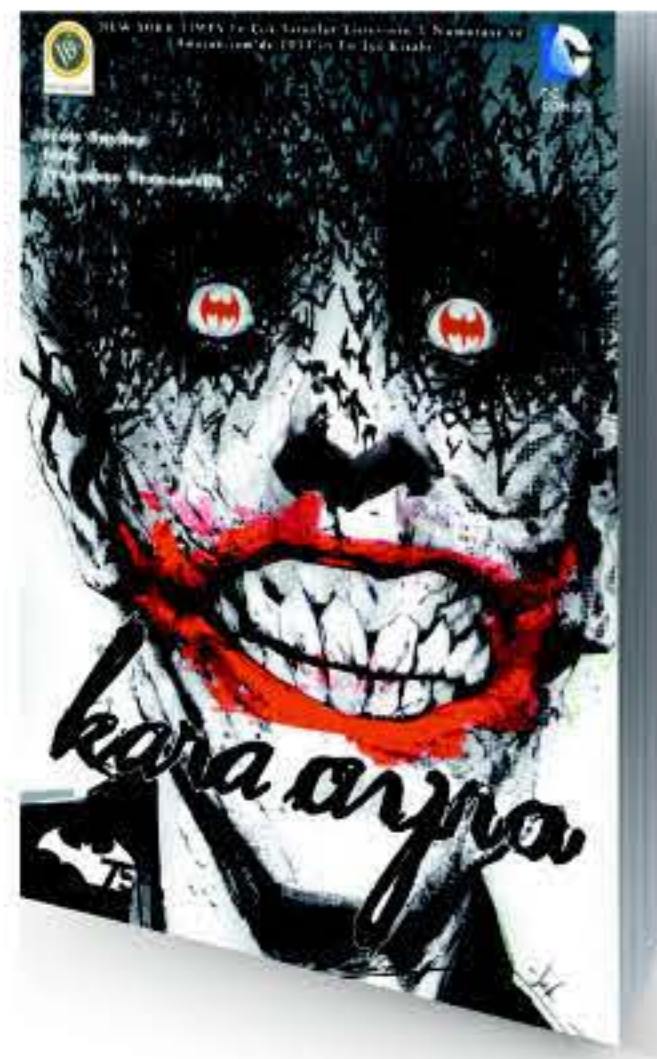
Batman, süper kahramanların başka dünyalardan geldiklerine ilişkin algıyı değiştiren bir karakter.

Kendini Gotham'ı huzurlu bir yer yapmaya adanmış Batman'ın bir de yardımcısı var malum: Robin ya da Dick Grayson. Bu karakter, *Batman* serisini çizgi roman sevdalıları için ayrı bir yere koyuyor. Zira DC Comics asla böyle bir açıklama yapmasa da aynı yataktaki uyandıkları sahnelerden tutun da ilişkilerindeki sevgi yoğunluğuna kadar pek çok işaret, Batman'le Robin'in birbirlerine sevdalı olduklarını gösteriyor. *Batman* yazarlarından Grant Morrison da iki yıl önce bir röportajında, bu yönde beyanat vermişti.

Son olarak, *Batman* dünyasının tüm karakterlerini ve hatta Superman'i görebileceğiniz, hepsinin ağzından Batman'ın ölümünü dinleyebileceğiniz çok özel bir çizgi romana daha dikkat çekmek isterim. *Sandman* serisinde *Batman*'den büyük ölçüde ilham alan Neil Gaiman, *Pelerinli Süvari'ye Ne Oldu?* adlı kitapta hayranı olduğu Batman'ın ölümünü kaleme alıyor. Kitapta, "Batman ölseydi nasıl öldü," sorusuna verilen yanıtlarda fani birinin nasıl süper kahraman olabileceğine kafa yormanız için pek çok fırsat ve Gaiman'ın Batman'le özel ilişkisini anlattığı bir giriş yazısı yer alıyor. ■

**BATMAN:
BAYKUŞLAR DİVANİ**
Scott Snyder
JBC Yayıncılık
Çeviren: Cenk Könül

**BATMAN:
KARA AYNA**
Scott Snyder
JBC Yayıncılık
Çeviren: Sina Şehim

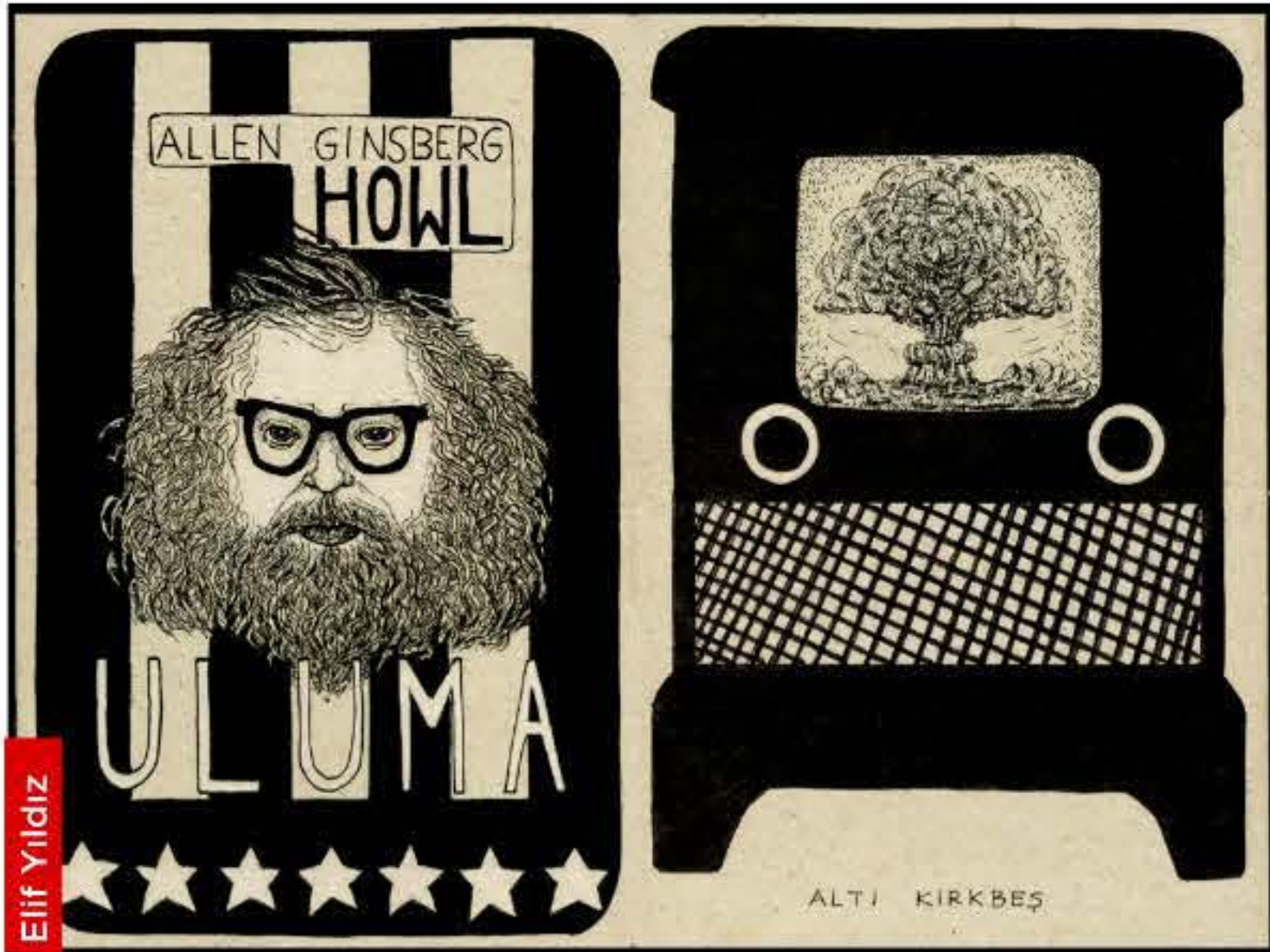

GINSBERG BÜSTÜ

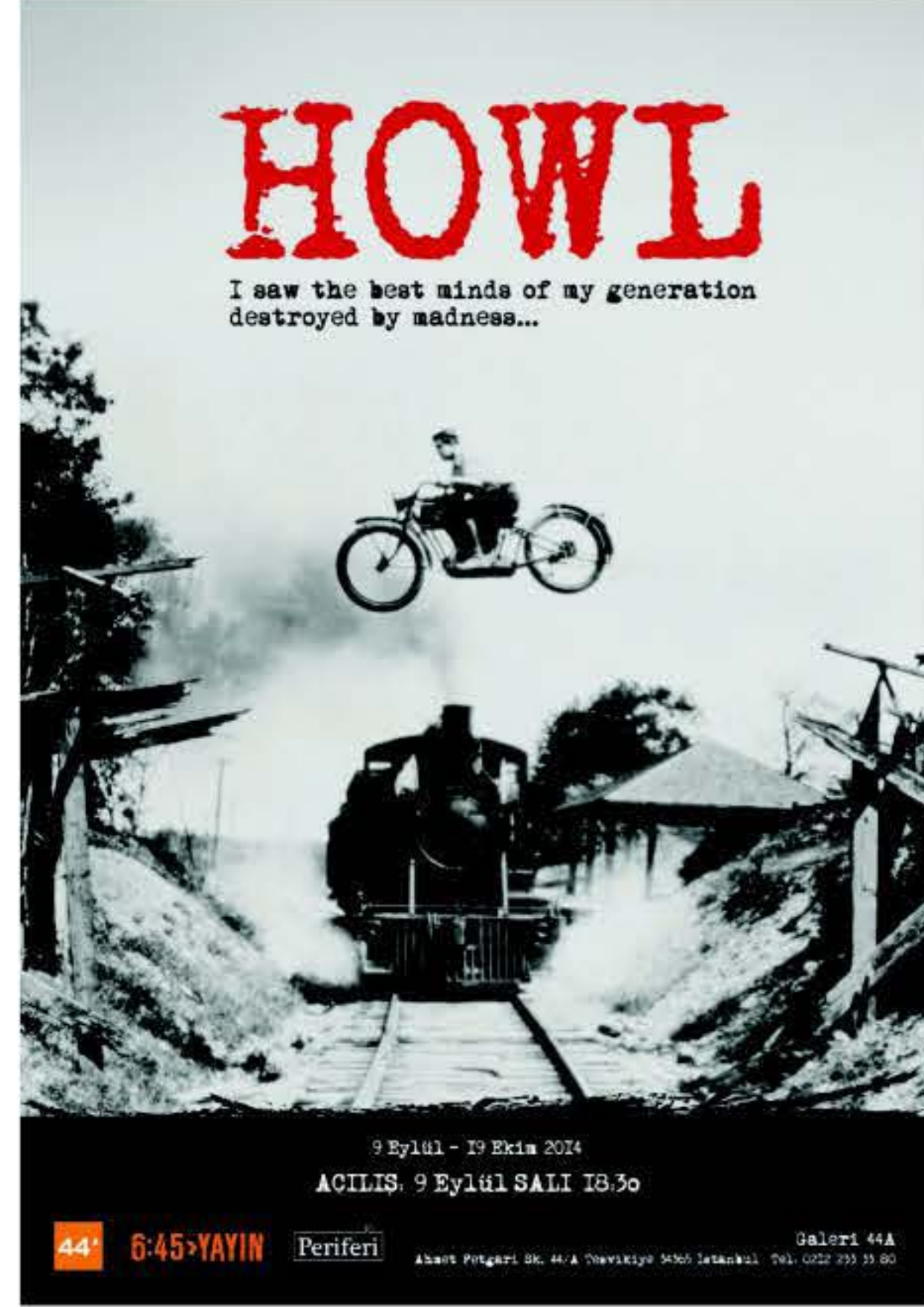
“Uluma sergisini toplu bir hislenme hali olarak görebiliriz.”

İnternet çağıyla serpilen neslin, entelektüel hiyerarşi hususunda nasıl bir etki yaratacağı bugünün en lezzetli tartışma konularından. Kimileri daha çok bilgiye erişim sağlamanın okur-yazar, düşünür-takipçi ilişkisindeki dikey yapılanmanın kökünü kazıyacağını söylüyor, bir kısım ise internetin gereksiz bir bolluk sunarak kirliliğe ve kafa karışıklığına yol açıp açmadığını tartışıyor. Aslında bu merak bir yandan da şöyle bir soruya işaret etmekte: İnternetin getirdiği özgürlük yüce olanı daha da yüceltecek mi, yoksa internetle büyüyen yeni nesil artık geçmiş dünya düzeninde yüceleştirileni güçsüzleştirecek yeni mekanizmalarla mı karşı karşıya olacak? Düşünsel hiyerarşi yerini daha demokratik bir düzene bırakacak ve böylece idolleştirilen, dokunulmaz kılınan çok sayıda kalenin yıkılışına mı şahit olacak bu yeni nesil?

Herhalde bu kaleler yıkılacak olsa -pek çok yapıt veya akımla başlanabileceği gibi- önce Beat'ten ya da daha dar konuşursak *Uluma*'dan başlanabilirdi. Allen Ginsberg'in tutkulara ve doğaçlamaya işaret eden ve 50'li yılların Amerikan değerlerini yeren kült şiiri *Uluma*, öyle ya da böyle, dokunulmazlık statüsünü yıllardır koruyor çünkü. Okurun *Uluma* ile kuracağı ilişki pek tabii son derece paralel ve kalbi, ancak -*Uluma*'ya ve *Uluma* gibi gerek Beat Kuşağı'na ait olan, gerekse olmayan pek çok kitaba, şiire, yazara atfedilen- kültürel roller zaman geliyor kitabın ölçeğinden başka bir düzlemde, başka birimlerle değerlendiriliyor. Marilyn Monroe'nun "dünyanın en güzel kadını" olarak kabul edilmesi gibi bir durum bu. Bu sıfatın ona verilmesi, Monroe'nun güzelliğinden bambaşka bir durum.

Her sanatçı *Uluma*'yı farklı tekniklerle, ama benzer bir hayranlık bakışıyla ele almış.

Uluma bir kitap; karşı çıkışı, deneyelliği dert edinen bir şiir ya da uzay boşluğunda birtakım kelimeler yığını. Ya da, *Uluma* sergisinde gördüğümüz haliyle, bir kale.

ULUMA'YA ALTERNATİF KAPAKLAR

Uluma bir kitap; karşı çıkışı, deneyelliği dert edinen bir şiir ya da uzay boşluğunda birtakım kelimeler yığını. Ya da, İstanbul Teşvikiye'deki Galeri 44A'da yer alan "Uluma" sergisinde gördüğümüz haliyle, bir kale. Sergide çok sayıda sanatçı *Uluma*'ya alternatif kapaklar üretiyor, bunları da mini enstalasyonlar halinde sunuyor. Türkiye'de Beat Kuşağı denince akla gelen ilk oluşumlardan biri olan 6:45 Yayınları'nın 25. yılı kutlamasının bir parçası olarak kurgulanan ve Periferi Kolektif'in koordinasyonunu üstlendiği sergide 27 sanatçının işleri yer alıyor. Her sanatçı *Uluma*'yı farklı tekniklerle, ama benzer bir hayranlık bakışıyla ele almış. Ancak sanatçıların yaklaşımında kurulabilecek bu paralellik *Uluma*'yı ne tekrar ele alıyor, ne bugüne taşıyor, ne de *Uluma*'ya ve *Uluma*'nın önemseydiği meselelere, kavramlara bakışımızda köklü bir değişikliğe sebep verecek bir perspektif sunuyor. Ne ki, sanatçılar daha çok Ginsberg'in, *Uluma*'nın ve hatta Beat'in kendilerinde bıraktığı izleri ve hisleri forma dökmüşler. Bu anlamda sergiyi toplu bir hislenme hali olarak görebiliriz. Ancak çoğu internet çağında boy atan bu genç insanların işe algıyı zorlayan hünerlerini katmaması insanın aklına ister istemez bu yüceleştirme ve dikey entelektüelizm meselelerini getiriyor; görünen o ki, olanaklar sadece ihtiyaç duyanların kapısını çalacak. 19 Ekim'e kadar Galeri 44A'ya uğrarsanız, kocaman bir büstün altında sıraya dizilmiş hissi veren 27 sanatçı Beat'e ve *Uluma*'ya olan hislerinizi depreştirecektir, ancak "Uluma" sergisi size bir akıl manevrası sunmuyor - ve zaten vaat etmiyor da. (Aslında bazı olanaklar hep vardı, öyle değil mi?) ■

HAYATIMIZ DİSTOPYA

KARŞI ÜTOPYANIN TAKSİSİYİM

“Distopyalar bireyin özel hayatının ortadan kaldırılmasından duyulan dehşet üzerine kurulu. Özel hayat tedavülden kaldırılıyor ve otorite, kişiler arasındaki sadakati kırarak yalnızca devlete olan karşılıksız itaati garanti altına alıyor. Kamusal ile kişisel alanlar arasındaki sınır çizgisi yok ediliyor. Son zamanlarda iyice alevlenen “hayat tarzına müdahale” tartışmaları da bu bağlamda distopya okumalarının alanına giriyor.”

HAKAN BIÇAKCI

bicakcihakan@gmail.com

Yaşadığımız hayat bir distopyaya ne kadar benziyor? Bu soruyu cevaplamak için önce etrafımıza, sonra distopyalara, sonra tekrar etrafımıza bakmamız gerekiyor.

Yunanca bir sözcük olan “distopya,” en genel anlamıyla, ütopyik toplum anlayışının anti-tezini tanımlamak için kullanılan bir sözcük. “Ütopya” ise aslında olmayan, tasarlanmış, ideal toplum şekli anlamı taşıyor.

Distopya türüne hep ilgi duymuşumdur; korku türüne duyduğum ilginin bir alt başlığı olarak belki de. Ütopyaları ise hemen her zaman sıkıcı, tutucu ve muhafazakar bulmuşumdur. Bunun nedeni ütopyaların tek bir örneği ideal olarak konumlaması; yani değişime kapalı olması... Ve tek bir söylenişi var: Ütopya. Halbuki distopya öyle mi? Distopya, karşı-ütopya, kara-ütopya, ters-ütopya, negatif-ütopya, anti-ütopya... Bunca ayrı sözcükle ifade edilen bir kavramın çağrışımları ve örnekleri de müthiş bir çeşitliliğe sahip. Ayrıca ütopya gibi uyuşturmuyor; tersine, uyarıyor.

Özünü kaybetmeden konuyu en basite indirirsek, distopyalar bireyin özel hayatının ortadan kaldırılmasından duyulan dehşet üzerine kurulu. Özel

hayat tedavülden kaldırılıyor ve otorite, kişiler arasındaki sadakati kırarak yalnızca devlete olan karşılıksız itaati garanti altına alıyor. Kamusal ile kişisel alanlar arasındaki sınır çizgisi yok ediliyor. Son zamanlarda iyice alevlenen “hayat tarzına müdahale” tartışmaları da bu bağlamda distopya okumalarının alanına giriyor.

En “ünlü” dört klasik distopya, yazıldıkları tarihlere göre şöyle sıralanabilir: Devrimci bir Rus olan Yevgeni Zamyatin’in, ülkesinde yasaklanan romanı *Biz* (1924); liberal bir İngiliz olan Aldous Huxley’in *Cesur Yeni Dünya’sı* (1932); radikal demokrat bir İngiliz olan George Orwell’in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’ü* (1949) ve bir Amerikalı olan Ray Bradbury’nin *Fahrenheit 451’i* (1953).

Tarihler ve isimler arasında da tuhaf bir uyum söz konusu. Zamyatin 1884’te doğmuş, Huxley 1894’te. Orwell’in kitabının adı ise (rakamla) 1984.

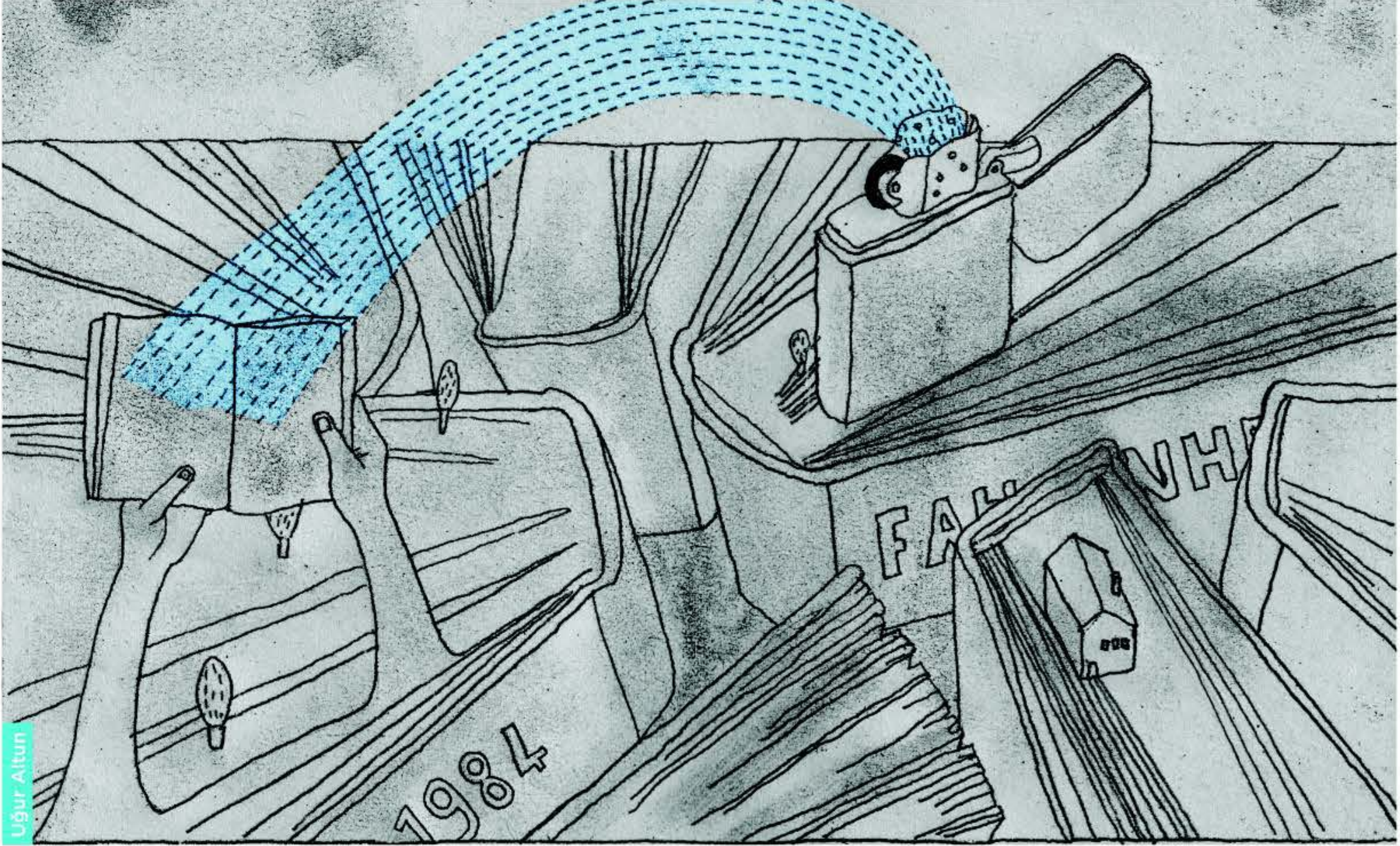
MEŞHUR KIYASLAMA

Belki de birbiriyle en çok karşılaştırılan iki kitap *Cesur Yeni Dünya* ile *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’tür*. Hangi kehanet kazandı tartışmaları dönüp durur bu iki kurgu üzerinden. İletişimle ilgili teknolojik gelişmeler korkuyla karışık bir refleksle akla *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’ü*

Furkan Nuka Birgün

Bugün bİfgye ulaşmanın kolaylığı arttıkça ona ulaşma iştēğinin azaldığı sözde bilgi çağında yaşıyoruz.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ün büyük popülaritesinin ardında -romanın ilginç konusunun ve sağlam kurgusunun dışında- Batı'nın bir dönem bu kitabı komünizmle savaş bayrağı yapmış olmasının da etkisi var.

getirir. Ancak genetik ile ilgili gelişmeler aynı hızla ve ürpertiyle *Cesur Yeni Dünya'yı* hatırlatmaz. Bu durum, hem kitapların popülarite farkından hem de *Cesur Yeni Dünya'nın* kehanetlerinin biraz daha uzak bir gelecekle ilgili olmasından kaynaklanıyor.

Bu iki anlatı üzerinden yapılan tartışmaların en etkileyicisiyse, Neil Postman'ın *Televizyon: Öldüren Eğlence* kitabının önsözündeki metni sanırım. Postman'ın çarpıcı bir özet sunan karşılaştırmasından alıntılarsak: "Orwell'in uyarısı, dıştan dayatılan bir baskının bize boyun eğdireceği yönünde. Huxley'in görüşüne göre ise insanları özerkliklerinden ve tarihlerinden yoksun bırakmak için Büyük Birader'e gerek yok. Huxley'e göre

insanlar süreç içinde üzerlerindeki baskıdan hoşlanmaya, düşünme yetilerini dumura uğratan teknolojileri yüceltmeye başlayacaklardır. (...) Orwell kitapları yasaklayacak olanlardan korkuyordu. Huxley'in korkusu ise kitapları yasaklamaya gerek duyulmayacağı, çünkü artık kitap okumak isteyecek kimsenin kalmayacağı şeklindeydi. (...) Orwell bizi enformasyonsuz bırakacak olanlardan, Huxley pasifliğe ve egoizme sürükleyecek kadar enformasyon yağmuruna tutacak olanlardan korkuyordu. (...) Orwell hakikatin bizden gizlenmesinden, Huxley hakikatin umursamazlık denizinde boğulmasından korkuyordu. (...) Orwell insanların acı çekerek denetlenişini anlatıyordu. Huxley'e göre denetleme insanları hazza boğarak gerçekleştiriliyordu."

Görünen o ki, günümüzde iki kurgunun da karşılığı var. Dünyanın hiçbir yerinde bireysel özgürlükler kendi haline bırakılmış durumda değil. Denetim altında. Ama bu nasıl bir denetim? Bana göre devletten çok şirket gibi yönetilen ABD'de ve çoğu gelişmiş ülkede ağırlıklı olarak *Cesur Yeni Dünya*, Türkiye'de ve çoğu "gelişmekte olan" ülkede ağırlıklı olarak *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* atmosferi hâkim. Yani baskı her yerde mevcut... Ancak kılığı farklı...

Yukarıda adı geçen klasik distopya anlatılarından en popüler üçlüyü (*Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, *Cesur Yeni Dünya*, *Fahrenheit 451*) günümüzle karşılaştırmayı denersek, en baştaki "Yaşadığımız hayat bir distopyaya ne kadar benziyor?" sorusunu cevaplamaya biraz daha yaklaşmış oluruz.

Klasik distopya anlatılarından en popüler üçlüyü günümüzle karşılaştırmayı denersek, "Yaşadığımız hayat bir distopyaya ne kadar benziyor?" sorusunu cevaplamaya biraz daha yaklaşmış oluruz.

Dünyanın hiçbir yerinde bireysel özgürlükler kendi haline bırakılmış durumda değil. Denetim altında. Ama bu nasıl bir denetim?

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT VE GÜNÜMÜZ

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, baskıcı otoriteye kesin itaat kavramının başrolde olduğu bir gerilim romanı. Aynı zamanda bir bilimkurgu klasiği... Zygmunt Bauman'a göre, "Batılı demokrasilerin totaliterlik potansiyeli ve devletlerin hastalıklı bir tarzda kendi iktidarına yoğunlaşarak vatandaşlarının günlük hayatlarının kontrolüyle yakından ilgilenmeye başlaması" üzerine olan roman, İkinci Dünya Savaşı sonrasına dair bir uyarı.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ün büyük popülaritesinin ardında -romanın ilginç konusunun ve sağlam kurgusunun dışında- Batı'nın bir dönem bu kitabı komünizmle savaş bayrağı yapmış olmasının da etkisi var. "Komünizm korkusu"nu azaltmak yerine yükseltip manipüle etme yoluna giden Soğuk Savaş döneminde, bu romana ayrı bir misyon yüklendi çünkü.

Distopya: Gerçeklerin ve doğruların düzenli olarak saptırıldığı, konuşma özgürlüğünün yok edildiği modern dünyayı protesto eden *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te anlatılan kapalı toplumu gerçeklikten koparmak için kelimelere olmadık anlamlar yüklenerek dil çarpıtılır. Yanlış olan, aslında doğruymuş gibi kabul ettirilir kandırılan insanlara. Sahte gerçeklerin kurgulanması işi ise "Gerçeklik Bakanlığı" tarafından kesintisiz olarak sürdürülür.

Gerçek: Gezi isyanının hemen başında gündeme gelen ve medyada geniş yer bulan "Kabataş'taki başörtülü bacımıza korkunç saldırı", "Camide içki içildi, âlem yapıldı" haberlerini hatırlayın. Şimdi bu iki olayın da aslı olmadığı biliniyor. Peki bugün kamera kayıtlarıyla ve resmi tanıklılıklarla aksi ortaya çıkan bu haberler, o dönemde nereden çıktı? Bunlar "Gerçeklik Bakanlığı"nın kurgularıydı. Peki amacı neydi? Tam da distopya anlatılarında olduğu gibi, muhalif olanı günahkar olarak yaftalamak...

Distopya: *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te, halkın biriken tepkisi günlük "iki dakikalık nefret seansları" ile bir tür kusma biçiminde atılır. İnsanlar ekranda gördükleri Goldstein'a (bir hain) ve Avrasyalı askerlere olanca öfkeleriyle nefretlerini kusarlar.

Gerçek: Bu durumun günümüzdeki karşılığına sosyal medyada rastlıyoruz. Örneğin yaşadığı ülkeyle ilgili bir habere korkunç bir öfke kusan ve aylarca bu olayın etkisinden çıkamayacakmış gibi görünen kullanıcının tam iki dakika sonra en sulusundan bir tatil fotoğrafı

paylaştığını görebiliyoruz. Veya iç parçalayan bir savaş fotoğrafına müthiş bir öfkeyle tepki verdikten iki dakika sonra sevdiği neşeli bir şarkıyı paylaşanları... İşte bunlar hep "iki dakikalık nefret seansları"...

Distopya: *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te düşünce suçu, Düşünpol (düşünce polisi) tarafından denetlenmektedir. Zaten "Soğuk Savaş" ve "Büyük Birader" kavramları gibi, "düşünce suçu" ve "düşünce polisi" kavramlarını da ilk olarak George Orwell ortaya atmıştır. Romanda insanlar evlerinin içinde dahi bulunan tele-ekranlar tarafından sürekli gözetlenir. Böyle bir yoğunlukta izlenen ve dinlenen bir topluluğun düşünce suçu işlemesi kaçınılmazdır.

Gerçek: Günümüzde sosyal medya üzerinden, yani "evlerimizin içinde dahi bulunan tele-ekranlar" aracılığıyla düşünce suçlusu olarak yargılanmak olası. Fazıl Say'ın *retweet*'ini veya Gezi isyanı sonrasındaki Twitter soruşturmasını hatırlayın. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün tele-ekranları aracılığıyla düşünce suçlusu ilan edilen insanların aklınızda tutarak.

Distopya: *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün önemli kavramlarından biri de "Yeni Söylem"dir. Bu söylemde "iyi" kelimesinin karşısı olan "kötü" kelimesi yer almaz. Onun yerine "iyi değil" kullanılır. Sıfatın derecesi ise "artı" kavramı ile sağlanır. "Artı güzel", "çift artı güzel" gibi... "Yeni Söylem"de amaç dili sadeleştirmek ve sanatsızlaştırmaktır. Yorumlanamaz hale getirip, övgü ya da eleştiri boyutunu ortadan kaldırmak, dili bir çeşit kod haline getirmektir.

Gerçek: Günümüzün yazışma dilinin *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün "Yeni Söylem"inin "artı güzel" ve "çift artı güzel"ine tekabül edişine iki örnek vermek isterim: ";) " ve ";;)"

CESUR YENİ DÜNYA VE GÜNÜMÜZ

Bireyin kendisi yok edilse de süren macerasını anlatan *Cesur Yeni Dünya* (daha doğru çevirisiyle "Yepyeni Dünya"/"Yepyeni Bir Dünya") bireyin tamamen erimesini savunan toplumcu ideolojilere ve lider kültüne dair bir eleştiri ve teknolojinin iktidarına karşı bir uyarı. *Cesur Yeni Dünya* için en tehlikeli ve en sinsi distopya denebilir, çünkü günümüzde, "Ya aslında bu roman ütopya da olabilir," diye tartışılıyor.

Romanda bırakın iktidara karşı koymayı, iktidarın varlığını fark etmek bile imkansızla yakın. Yani *Cesur Yeni Dünya* yasaklardan daha korkunç olana işaret ediyor: Yasaklara gerek kalmayacak bir sistemin oturtulması... Foucault'nun insanlığın dönüşümünün "Disiplin Toplumu"ndan "Kontrol Toplumu"na doğru olduğu tezindeki gibi. Foucault'ya göre Disiplin Toplumu'nda hapishane, tımarhane, okul, fabrika gibi yönlendirici kurumlar denetim rolünü üstlenir. Kontrol Toplumu'ndaysa düzenleyici kurumlar insanın kendisine dönüşmeye başlar ve insan herhangi bir zorlayıcı dışsal otoriteye gerek kalmadan kendiliğinden bir tür hapishaneye dönüşür. Özdenetim denen şeffaf hücreye girip kapıyı içeriden kilitler.

Genel olarak da, diğer distopik kurgulara göre daha basit ve çocuksu bulmuşumdur hep *Fahrenheit 451*'i. Yine de, keşke gülüp geçeceğimiz bir roman olsaydı.

Cesur Yeni Dünya'nın kahramanları Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi'nde üretilen insanlardır. Merkezin kapısında "Cemaat, Özdeşlik, İstikrar" yazar (Fransız Devrimi'nin özgürlük şiarının yerini bu kavramlar almıştır). Şirket-devletin doğasındaki totaliter tehlikelerin bir geleceğe yansıtımı olarak okunmaya müsaittir roman. ABD'nin karanlık boyutuna dair bir hicivdir aynı zamanda. Zaten vaktiyle Huxley, ABD'nin gelişmesiyle ve etki alanını genişletmesiyle ilgili kaygılarını bizzat dile getirmişti.

Cinayetin, suçun olmadığı, seçim yapamadığınız, sizin yerinize her şeyi seçen insanların bulunduğu, buna rağmen her zaman mutlu olduğunuz yerdir *Cesur Yeni Dünya*. Adorno'ya göre ise, "Alternatifi bulunmayan ve kendini cennet sanan bir toplama kampı"...

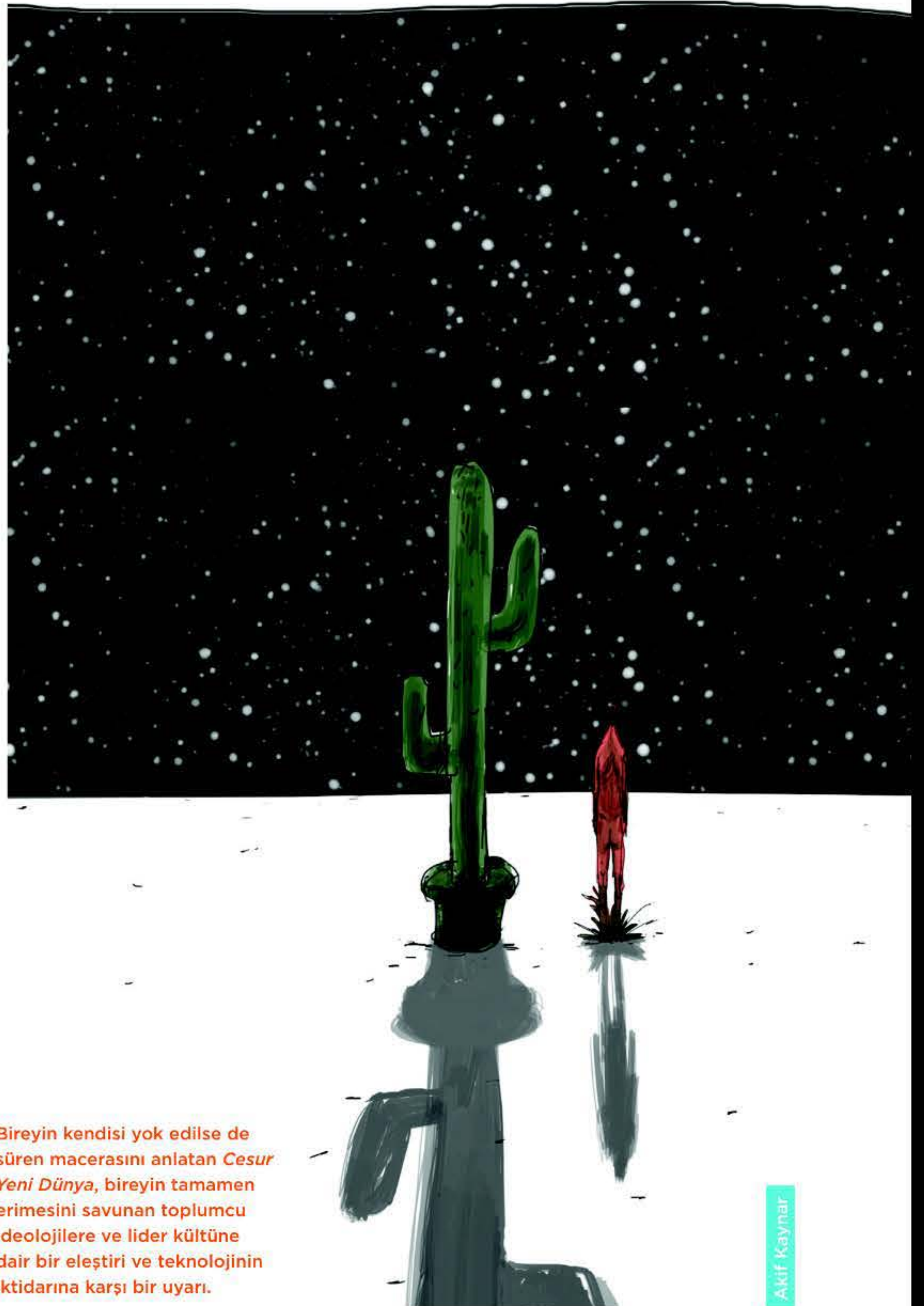
Distopya: Neil Postman, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ile *Cesur Yeni Dünya*'yı karşılaştırırken, "Orwell bizi enformasyonsuz bırakacak olanlardan, Huxley pasifliğe ve egoizme sürükleyecek kadar enformasyon yağmuruna tutacak olanlardan korkuyordu," diye yazmıştı.

Gerçek: Bugün bilgiye ulaşmanın kolaylığı arttıkça ona ulaşma isteğinin azaldığı sözde bilgi çağında yaşıyoruz. Enformasyon yağmuru fenomeninin bizi nasıl bir pasifliğe ve egoizme sürüklediği üzerine sayfalarca yazılabilir. Ancak bu noktada sadece güncel bir örnek vermekle yetinelim. Bir internet arama motorumuzun sloganı: "Ben ne bileyim?" Hizmeti gayet başarılı bir biçimde anlatan bu slogan, aynı zamanda çağdaş insanın bilme sorumluluğunu üzerinden atma hevesini de açık ediyor.

Distopya: *Cesur Yeni Dünya*'nın sakinleri "Oh Lord" (Aman Tanrım) yerine "Oh Ford" derler. Seri üretimi başlatan Henry Ford bu dünyanın tanrısıdır. Haç işaretinin yeriniyse Ford'un T modeli almıştır. Dolayısıyla romanın önemli

boyutlarından biri de seri üretim nesnelere tapınma ve kimliği onlara dayanarak inşa etme fenomenidir.

Gerçek: Günümüzden bu konu için seçtiğim örneğe Apple'ın Türkiye mağazasının açılışı. Görmediyseniz internette aratıp mutlaka izleyin. Bir gece önceden gelen vatandaşlar sabahlayarak kapıda kuyruk oluşturuyorlar. Ve kendilerine ne için bekledikleri sorulduğunda, "bu tarihi ana tanıklık etmek" istediklerini söylüyorlar. Kapılar açıldığında göbek atarak, birbirlerine coşkuyla sarılıp kutlayarak içeri giriyorlar. İçerde satılanlara dönüp bakmadan danslarına devam ederek seri üretim nesnelere tapınma ayinlerini sürdürüyorlar.

Bireyin kendisi yok edilse de süren macerasını anlatan *Cesur Yeni Dünya*, bireyin tamamen erimesini savunan toplumcu ideolojilere ve lider kültüne dair bir eleştiri ve teknolojinin iktidarına karşı bir uyarı.

Distopya: Romanda duygular ilaçların kontrolündedir. Dinin yerini mutluluk veren bir uyuşturucu olan Soma almıştır.

Gerçek: Bu durumun da günümüzün antidepresan toplumunu tarif ettiği ortadadır. Ayrıca son araştırmalara göre sosyal medya kullanımındaki artışla, bu hapların kullanımı doğru orantılıdır.

Distopya: Romanda “hipnopedya” (uykuda eğitim) halkla ilişkilerin önemli bir koludur. Toplumsal istikrarın temel güvencesi olan şartlandırma hipnopedya ile sağlanır. Bu sayede herkes mutludur; herkes çalışır ve herkes eğlenir.

Gerçek: Günümüzün hipnopedya’sının medya olduğu açıktır. İstikrarın temel güvencesi olan şartlandırma her eve lazımdır.

Distopya: Romanda makineler tarafından üretilmiş ideal ve kusursuz Alfa erkekleri ve kadınları mevcuttur. Ayrıca herkesin sahip olduğu sözde mutlu hayatlar herkesin hakkıdır.

Gerçek: Günümüzün makine üretimi Alfa erkek ve kadınları için Hollywood “starları”na, herkesin sahip olduğu sözde mutlu hayatlar içinse eşinizin dostunuzun Facebook profillerine bakınız.

FAHRENHEIT 451 VE GÜNÜMÜZ

Adını kağıdın yanma derecesinden alan *Fahrenheit 451*, en çok *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ile karşılaştırılır ve tamamlayıcısı olarak görülür. *Fahrenheit 451*, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*’ün tamamlayıcısı değildir aslında. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, baskıcı otoriteye karşı bir eleştirisiyse; *Fahrenheit 451*, gelişkin kapitalizm ve tüketim toplumu taşlamasıdır. Sansüre, totaliter yönetimlere, kültür endüstrisine ve insanlığa dayatılan gündelik hayat tarzlarına yönelik keskin bir eleştiridir.

Romanda on yıldır kitap yakan ve işini seven bir itfaiyeci olan Guy Montag anlatılır. Hiç sorgulamadan, görev bilinciyle yakar girdiği evlerdeki tüm kitapları. Ta ki bu konuda farklı fikirleri olan etkileyici bir genç kadına rastlayana kadar...

Ray Bradbury’nin ilk romanı olan *Fahrenheit 451*, ABD halkı için bir kehanet niteliğindedir. Bu kehanetin özeti, insanlığın tüketim ve suç toplumu haline gelecek olmasıdır. Kitapların yasaklanması da bu sistemin bir unsurudur. Diğer klasik distopyalardan farklı olarak *Fahrenheit 451*’in sonu umutludur. Bu pozitif final de, aslında söz konusu negatif-ütopyanın “karizmasını” çizmektedir.”

Genel olarak da, diğer distopik kurgulara göre daha basit ve çocuksu buluşumdur hep *Fahrenheit 451*’i. Yine de, keşke gülüp geçeceğimiz bir roman olsaydı. Maalesef günümüz dünyasıyla endişe verici benzerliklere sahip bu kitaba gülebilmek lüksümüz yoktur.

Distopya: *Fahrenheit 451*’de hükümetin kurduğu muhbirlik sistemi önemli bir yer tutar. Evinde kitap bulunduran komşuları ihbar etmek için sokaklara yerleştirilmiş posta kutularına bırakılan mesajlar aracılığıyla ev baskınları düzenlenir.

Günümüzde sosyal medya üzerinden, yani “evlerimizin içinde dahi bulunan tele-ekranlar” aracılığıyla düşünce suçlusu olarak yargılanmak olası.

Gerçek: Bu muhbirlik sistemi, Gezi isyanı sonrası hükümetin, “Tencere tava çalanı şikayet edin,” açıklamasını hatırlatıyor. Halk, otoritenin düşündüğü ve hayal ettiği kadar ispiyoncu ruhlu olmadığından bu tavsiyeye itibar etmedi ve birkaç komşu şikayetiyle kalan olay büyümedi.

Distopya: Romanda gücü elinde bulunduran kesimin bilgisizliğine tanık oluruz. Kitabı yakan itfaiyeciler sakıncalı olanın neden sakıncalı olduğunu bilmezler çünkü okumaları yasaktır. Yani sorgulamadan ve yaptıkları işin mantığı hakkında hiçbir fikirleri olmadan iş görmektedirler.

Gerçek: Gezi döneminde düzenlenen ev baskınlarında konuyla uzaktan yakından alakası olmayan bir sinema dergisi suç delili olarak gösterilmişti. *Fahrenheit 451*’in itfaiyecilerinininkine benzer bir işgüzarlıkla.

Distopya: Romanda kitaplar yasaklanıyor ve yakılıyor.

Gerçek: Bu mevzunun günümüzle bağlantısını kurmak için de yakın geçmişten bazı gazete başlıklarını olduğu gibi kopyalayıp yapııştırıyorum: “Şeker Portakalı okutan öğretmene soruşturma”, “Fareler ve İnsanlar ahlaki açıdan sakıncalı bulundu”, “Ders kitaplarında Edip Cansever şiirine sansür”, “Ölüm Pornosu çevirmeni gözaltına alındı”.

Günümüz Türkiye’si ile kitapların yakıldığı *Fahrenheit 451* arasındaki bağlantıları tek bir cümleyle özetlersek, şöyle diyebiliriz sanki: “Dokunan yanar.”

Sonuç olarak; yazının ilk cümlesine dönebiliriz. Yani başa dönüyoruz. Ancak küçük bir farkla... Bu defa sonuna soru işareti yerine ünlem koyarak: Yaşadığımız hayat bir distopyaya ne kadar benziyor! 🇹🇷

Kaynaklar:

- Y. Zamyatin, *Biz*, çev. Füsun Tülek, Ayrıntı Yay.; A. Huxley, *Cesur Yeni Dünya*, çev. Ümit Tosun, İthaki Yay.; G. Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celâl Üster, Can Yay.; R. Bradbury, *Fahrenheit 451*, çev. Korkut Kayalıoğlu, Zerrin Kayalıoğlu, İthaki Yay.; N. Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, çev. Osman Akinhay, Ayrıntı Yay.; Z. Bauman, D. Lyon, *Akışkan Gözetim*, çev. Elçin Yılmaz, Ayrıntı Yay.; M. Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. M.A. Kılıçbay, İmge Yay.; T. W. Adorno, *Edebiyat Yazıları*, çev. Sabir Yücesoy, Metis Yay.; *Peyniraltı Edebiyatı*, sayı 13 (George Orwell Dosyası); *Notos*, sayı 36 (Ütopya ve Distopya Dosyası)

MERVE ÇEVİK İLE SÖYLEŞİ BOLU'DA BİR "BİSTOPYA"

Levent Y. İnce

Aslında her şehirde gördüğümüz ama fark etmediğimiz belli sayıda bir bisiklet kullanıcısı var. Demek ki bisiklet yolu aslında gerekli.

“İnsanlar, bisiklete yol açılmasını kendilerine yapılmış bir haksızlık olarak gördüler.”

Dünyanın en iyi ütopyasını bile birazcık sorgulasanız, altında en âlâsından bir distopya olduğunu görürsünüz. Çünkü her ütopya, tıpkı distopyalar gibi, bir mühendislik harikasıdır. Mühendisliğin tersi ise siyasettir. Distopyalara ilişkin edebi tartışmanın gündelik hayattaki karşılığı ne olur ki derken, karşımıza bir “bistopya” çıktı. Genç yaşında Avrupa’yı ve Afrika’yı görmüş, iyi eğitilmiş ve üstelik aktivist bir şehir plancı, Bolu Belediyesi’nde çalışmaya başlar. Bir bisiklet yolu projesini hayata geçirmek olacaktır ilk büyük projesi. Şehrin ana caddelerinden birinin trafiğe kapatılması dolayısıyla zaten memnuniyetsiz olan Bolu halkı, bisiklet yolunu nasıl karşılayacaktır? Merve Çevik, Bolu’ya yapılmakta olan bisiklet yolunu ve bu yol etrafında yaşanan gündelik hayat siyasetini anlattı.

Şehir plancıları ütopyalardan eğitimlerinin hangi aşamasında vazgeçiyorlar?

Birinci sınıfın ilk döneminde galiba.

Bolu’da hem Avrupa’da eğitim almış hem de Nairobi’yi görmüş bir plancı olarak çalışmaya başladın. Nasıl bir uyum süreci söz konusu oldu?

Bolu’da büyüdüm zaten. Üç yıl önce de Bolu Belediyesi’nde bir müddet çalışmıştım. Sonra yüksek lisans işi çıktı, ayrıldım. Birleşmiş Milletler’de çalıştım, yüksek lisans vs derken yoruldum. Dinlenebileceğim bir yere ihtiyacım vardı. Bolu’ya döndüm. Derken bizim başkan beni yolda gördü ve hemen, “Bu gızı işe alın,” dedi etraftakilere. “Yine mi?” demeye kalmadan, kendimi belediyede beş yıl önceki projelerin hesabını vermeye çalışırken buldum... Bolu, kentsel dönüşüme başlamak istiyor. Küçük bir yer ama arazilerin değerlendirilmesi, imar durumu her şeyi etkiliyor. Her yerdeki klasik süreç Bolu’da da işliyor. Artık belediye eliyle dönüşüm yapılmak isteniyor. İçinde AVM vs olsa da iyi amaçlar var. Merkezde parklar yapılmak isteniyor mesela. Bütün bunlardan sorumlu şehir plancısı olmam yolunda bir teklifti aslında.

Peki bisiklet yolu projesi nasıl başladı?

Şehircilik ve Çevre Bakanlığı bisiklet yolu yapan belediyelere 500 bin TL'ye kadar hibe vereceğini söylemişti. Bunun üzerine Bolu Belediyesi bir proje hazırlamış. Ben başladıktan sonra halen beklemede olduğunu gördüm. Hibe gelmemişti. Bir şekilde projeyi yeniden ele alıp 30 km'ye çıkarttım. Sadece ulaşım amacıyla kullanılan; konut, hastane, okul ve ticaret alanlarını birbirine bağlayan bir bisiklet yolu. Hibeyi beklemeden projeye başladık. Bolu'da bundan önce radikal bir karar alınıp var olan tek ticaret aksındaki en yoğun cadde trafiğe kapatılmıştı. Bu büyük bir memnuniyetsizliğe neden olmuştu.

Dünyanın en iyi ütopyasını bile birazcık sorgulasanız, altında en âlâsından bir distopya olduğunu görürsünüz.

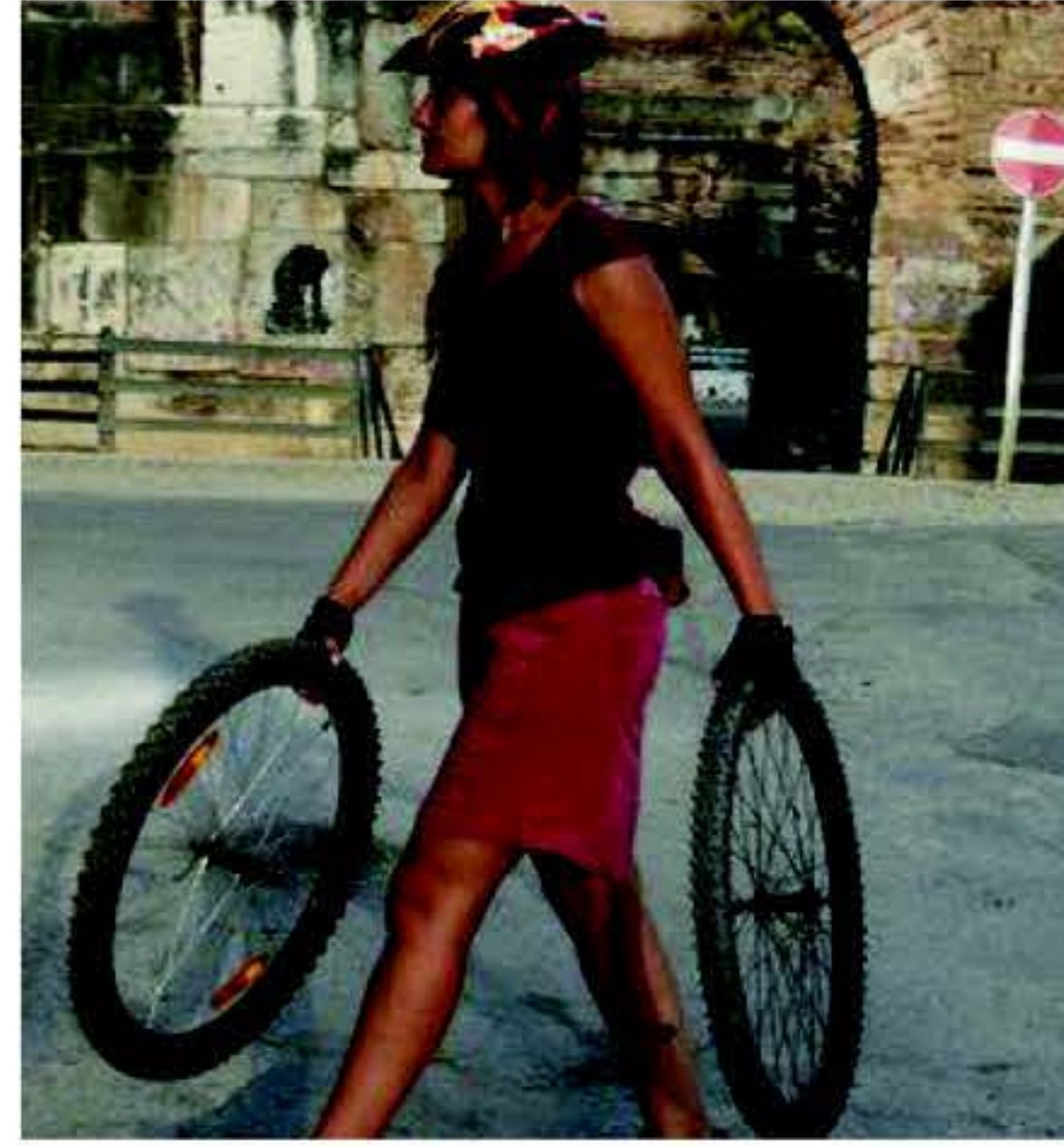
Nasıl karşılandı?

İnsanlar, arabalarımız için ayrılan yol bu kadar daraltılırken, bisiklete yol açılmasını kendilerine yapılmış bir haksızlık olarak gördüler. Bisiklet kültürü olmayınca çok hassas bir denge kurulmak zorunda. Bir yandan da her şehirde gördüğümüz ama fark etmediğimiz belli sayıda bir bisiklet kullanıcısı var. Burada onlar "emmiler." Emmiler her yerde kendi eski bisikletlerini garç-gurç kullanırlar. Bir gün oturup emmileri saydım, 200 civarında emmi geçti bir ana akstan. Demek ki bisiklet yolu aslında gerekli.

Yol yayalaştıktan sonra ise bisikletliler, motorsikletliler, motorlu bisikletliler ve yayalar arasında bir curcuna yaşanmaya başladı. O yolda yürünemiyor bile şu anda. Her gün bir kaza olacak korkusuyla izliyorum.

İşlerin yoluna gireceğini, bisiklet yolunun hakkıyla kullanılabileceğini düşünüyor musun?

Bolu'da bisiklet yolu deyince akla hemen 1990'larda yapılmış ve "hobi yolu" adıyla anılan bir yol akla geliyor. Altyapısı o kadar kötü ki bir yağmur yağsa göl oluyor. Kimse kullanmamış bugüne kadar. Bisiklet yolları aslında Türkiye'de var: Kayseri, Antalya, İzmir, İzmit, İstanbul gibi şehirlerde var ve giderek artıyor. Konya'da, New York'la yarışabilecek bir bisiklet yolu planı var. Bolu'daki, üstünde bisiklet yolu işareti olan ilk projeydi. Deneyse. Herkesin gözünün önünde olan bir yere yapıldı. Sekiz metrelik yolun, 2.24 metresi bisikletlere ayrıldı. Oradan her gün işlerine giden emmiler yolu bilemeyebilirdi. Yapım aşamasında yolun etrafına, "Burada bisiklet yolu yapılıyor," yazdırdım. Altına da bir e-mail adresi koydum ve "Buraya isteklerinizi yazın," dedim. En baştan beri insanlara bu yolu kabul ettirmenin zorluğunu bildiğim için bir yol bulmam gerekiyordu. Hayatlarına müdahale edilmiş

Merve Çevik:
"Bisikletlilerin
yola sahip
çıkması için
yöntemler
bulmaya
çalışıyoruz."

oluyor çünkü. Orası yayaların yürüdükleri bir alan. Bir anda yanından hızla bir bisiklet geçince insanın aklı çıkıyor. Bisiklet yolu gereklilikti ama bir yandan da büyük bir suçluluk hissediyordum. Yolun etrafına bariyerler konması yolunda teklifler geldi ama doğru değildi. Çünkü o zaman karşıdan karşıya geçiş ve engellilerin hareketleri engellenmiş olacaktı. Buradan motorlu taşıtlar geçerken olduğu gibi bisikletlilerin farkında olarak yolu kullanmak kazaları önlemek için yeterli olacaktı. Bu zamanla olacak. Bir bisiklet grubu var, orada bisikletlilerin yola sahip çıkması için yöntemler bulmaya çalışıyoruz.

Türkiye'de bir plancının mutlu olma ve mutlu etme ihtimali var mı sence?

Tanıdığım birçok şehir plancı bu mesleği bırakmanın yolunu bulmaya çalışıyor. Enerjileri alınmış, belleri bükülmüş. Henüz motivasyonumu kaybetmedim ama bisiklet yoluyla ilgili o kadar çok azar işittim ki...

Türkiye'de yaşanan hızlı kentsel dönüşüm, şehirleri birer distopyaya dönüştürme ihtimali taşıyor mu sence?

Şu anda bu inşaat bombardımanı ile yapılan işlerin 30-40 yıllık ömrü var. Sonra yeni bir moda çıkacak ve yıkılacaklar. Ama belediye başkanları kalıcı işler yapmak için yollar arıyorlar. Kalıcı işler oy kazandırmaz, hatta kaybettirir ama gene de buna kafa yoruyorlar, çünkü akıllı olanlar şehirlerde geleceğe yönelik adımlar atmaya başlıyor. Uluslararası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu'nda İzmir ve Antalya belediye başkanları, biri CHP'den biri AKP'den olsalar da, aynı şeyleri söylediler. Kentsel dönüşümün yıkmak, yeniden yapmak olmadığını, aslında sosyolojik bir dönüşüm olduğunu anlattılar. Yurt dışına gidip gelmek de kentsel dönüşümü kafalarında çok değiştiriyor. Çoğunun kentsel dönüşümden anladığı bir yeri yıkıp yerine AVM yapmaktı ama şimdi buna bir de park ekliyorlar. Eski evleri restore ederek şehre kimlik kazandırmayı düşünebiliyorlar. Birkaç yıl öncesine kadar "buralar temizlenecek" diye konuşuluyordu.

Bir eşikten dönülmesi ihtimali var mı?

İnşaat rantı o kadar cazip ki... Dünyadaki hiçbir yatırım şekli bu kadar kazandırmıyor, o yüzden çok tehlikeli, ama bir yandan da bir umut var. ■

"Gerçeklik Bakanlığı"nın size haberleri var!

Elini, gerçekten gerçeğin ötesine uzatan edebi türlerin en tartışmalı olanlarından biri kuşkusuz distopyalar. Baskıcı ve otoriter rejimlerin toplumu ve bireyi ne hale getireceğine dair kaleme alınan bu gelecek tahayyülleri, uzun bir süre komünizm karşıtı sanıldıkları için sevilmedi. Sonra gün geçti, devran döndü, kapitalizmin özgürlük yutturmacası iyiden iyiye yutulamaz hale geldi ve türe bakış değişti. Baskı ve otoriterizm arttıkça, distopyalara daha bir dikkatli bakar oldu edebiyat okuru.

Hikayelerdeki gülünç görünen ayrıntılar bile kendi gerçeğimizle korkutucu derecede örtüşüyor çünkü artık. Distopyanın zihin açıcı karanlığına dalmanın zamanı geldi de geçiyor...

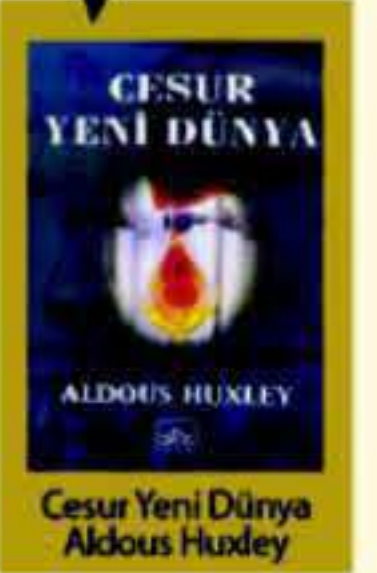
Distopya, hayal edilen o güzel ülke olmadan, "ütopya" olmadan olmaz. Kararsız Okur, dünya okurunun sevmemekte, sıkıcı bulmakta fikir birliği ettiği ütopyaları karıştırıyor önce. Sonra distopyalara geçiyor. Geleceğin karanlığı içinizi bulandırmasın, iş, bugünün karanlığından çıkabilmekte...

Distopyayı çok sevdim,
o beni hiç sevmiyor!

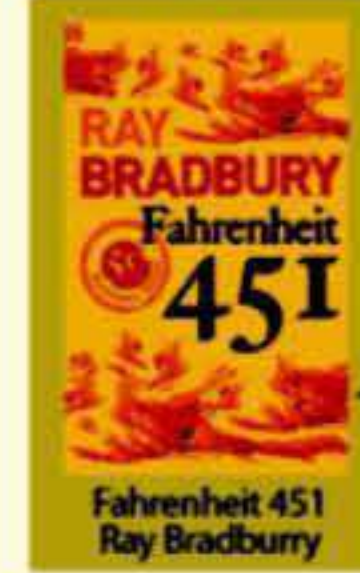
Karanlık
dünyanın
dört atlısı

Biz - Y. Zamyatin

Cesur Yeni Dünya
Aldous Huxley

Fahrenheit 451
Ray Bradbury

1984 - George Orwell

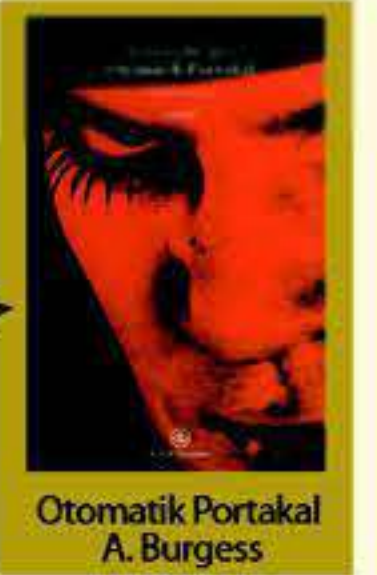
Gelecek bize
nasıl da
kötü
gelecek

Demir Ökçe
Jack London

Beni Asla Bırakma
Kazuo Ishiguro

Otomatik Portakal
A. Burgess

Rüyanın Öte Yakası
Ursula K. LeGuin

Swastika Geceleri
Katharine Burdekin

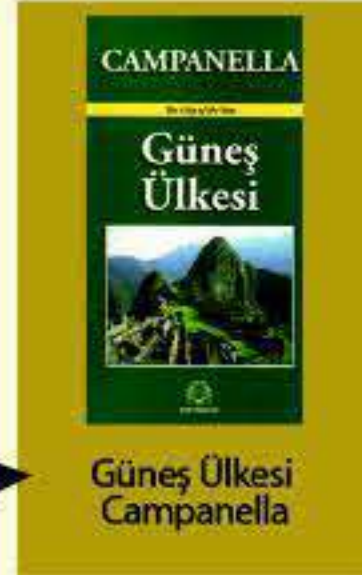
Gün Ortasında
Karanlık
Arthur Koestler

Korkunç Kale
C. S. Lewis

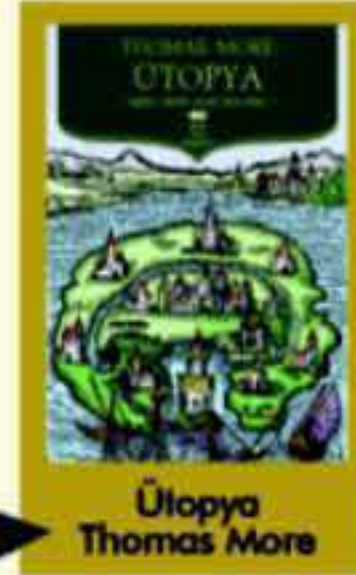
Işık gözümüzü aldı!
Ütopyalarda bize fazla gelen ne var?

Campanella'nın
ütopyası:
Doğada her şey
herkese aittir...

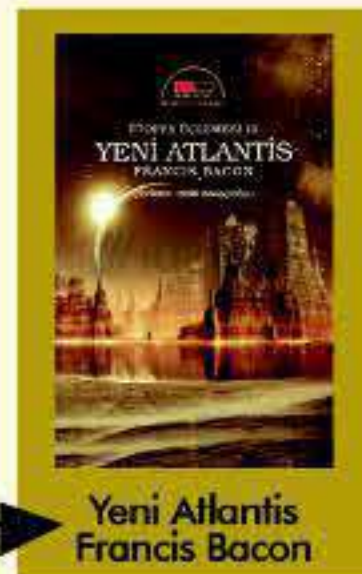
Güneş Ülkesi
Campanella

More'un ütopyası:
Çünkü ütopya,
yeryüzündeki
adaletin
simgesidir!

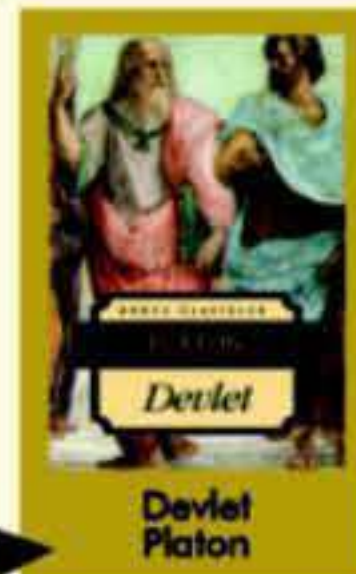
Ütopya
Thomas More

Bacon'un
ütopyası:
Bizi bilim
kurtarır!

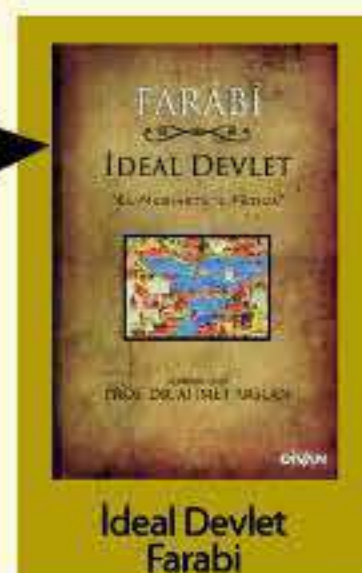
Yeni Atlantis
Francis Bacon

Platon'un
ütopyası:
Ne varsa
devlette var

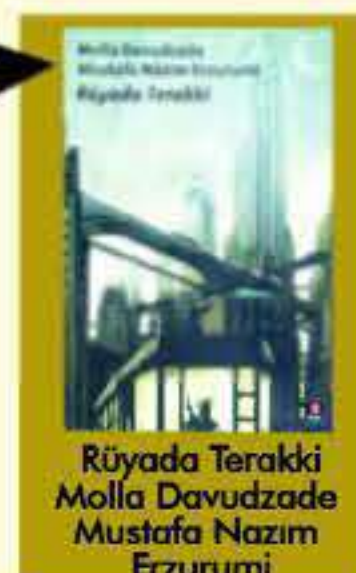
Devlet
Platon

Farabi'nin
ütopyası:
Erdemli
şehrin kralı

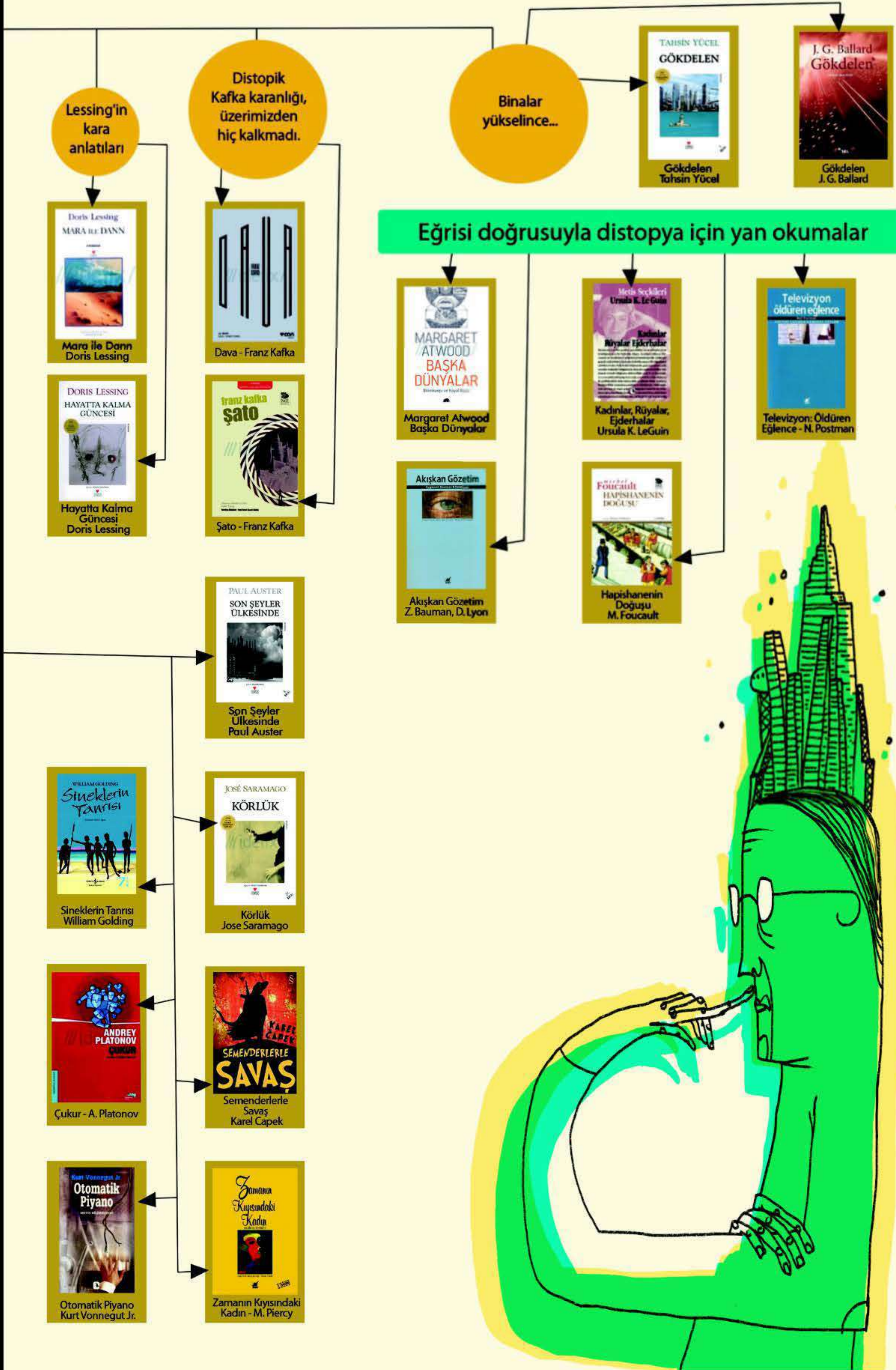

İdeal Devlet
Farabi

Erzurumi'nin
ütopyası:
Türkçe
edebiyatın
ilk ütopyası

Rüyada Terakki
Molla Davudzade
Mustafa Nazım
Erzurumi

BİR DAHA ANLAT MIGUEL!

“Cervantes
Sokağı, büyük
yazar Miguel de
Cervantes’in beş
para etmez bir
sahtekar, bir yalancı,
bir düzenbaz
olma ihtimalini
sorguluyor.

Hikayelerle öğreniyoruz, hikayelerle kendimizi anlatıyoruz. Geçmiş algımız, hatıralarımız, hafızamız, eskiye dair bildiklerimiz ancak bir hikaye formunda zihnimizde yer alıyor. Kafamızdaki mükemmel tanışma ve ilk görüş ve buluşma denklemleri hikayede yerine oturduğunda âşık oluyoruz. Hikayesi olan bir aşk, bir ilişki kurguluyoruz. Gelecek tasavvurumuz, ümitlerimiz, rüyalarımız çoğunlukla mutlu sonla biten hikayeler. Yatağa götürdüğünüz afacan, lütfen diye yalvaran gözlerle bakıyor, “Lütfen bir daha anlat anne,” diyor, daha önce belki yüz kere dinlemiş olsa da aynı hikayeyi...

Bizi hayvan dostlarımızdan ayıran önemli etkinliğimiz hikaye etmek. İletişim demiyorum, çünkü onların da türlü şekillerde birbirlerini anladıklarını biliyoruz. Ancak anlatım, aktarım demek. Genetik değil, içgüdüsel değil, bizzat yarattığımız, parçadan bütüne dönüştürdüğümüz, tamamen bizim iletişim becerimize dayalı bir paylaşım biçimi. Biz insanlar dilsel faaliyetimizi geliştirdiğimizden beri (yani neredeyse yüz bin yıldır) her geçen gün daha karmaşık hikaye anlatma yöntemleri yaratmışız. Kuşaktan kuşağa sözle aktarılan efsaneler yazılı destanlara dönüşmüş.

Miguel de Cervantes, Cezayir’deki esaret günlerinde karnına bir lokma ekmek girsin diye çarşıda üç beş kuruş sadaka için hikaye anlatmaya başlıyor.

Dilem Serbest

Nesir yetmemiş nazım diliyle anlatmışız. Günü gelmiş mutluluğumuz, acımız söze sığmamış, aşkımızı kaybımızı anlatmak için şarkı yapmışız. Söz ve ses az gelmiş; tüm bedenimiz hikayeye dahil olsun, derken dans etmişiz. Velhasıl her gün, her an hikayemizi anlatmak için başka başka formlar bulmuşuz. Ancak anlatı dili durmadan yenilense de hikaye baki kalmış.

Miguel de Cervantes’in ölümsüz eseri *Don Quijote*, roman dediğimiz modern anlatı sanatının ilk örneği kabul ediliyor. “Pastoral, pikaresk ya da şövalye romanı

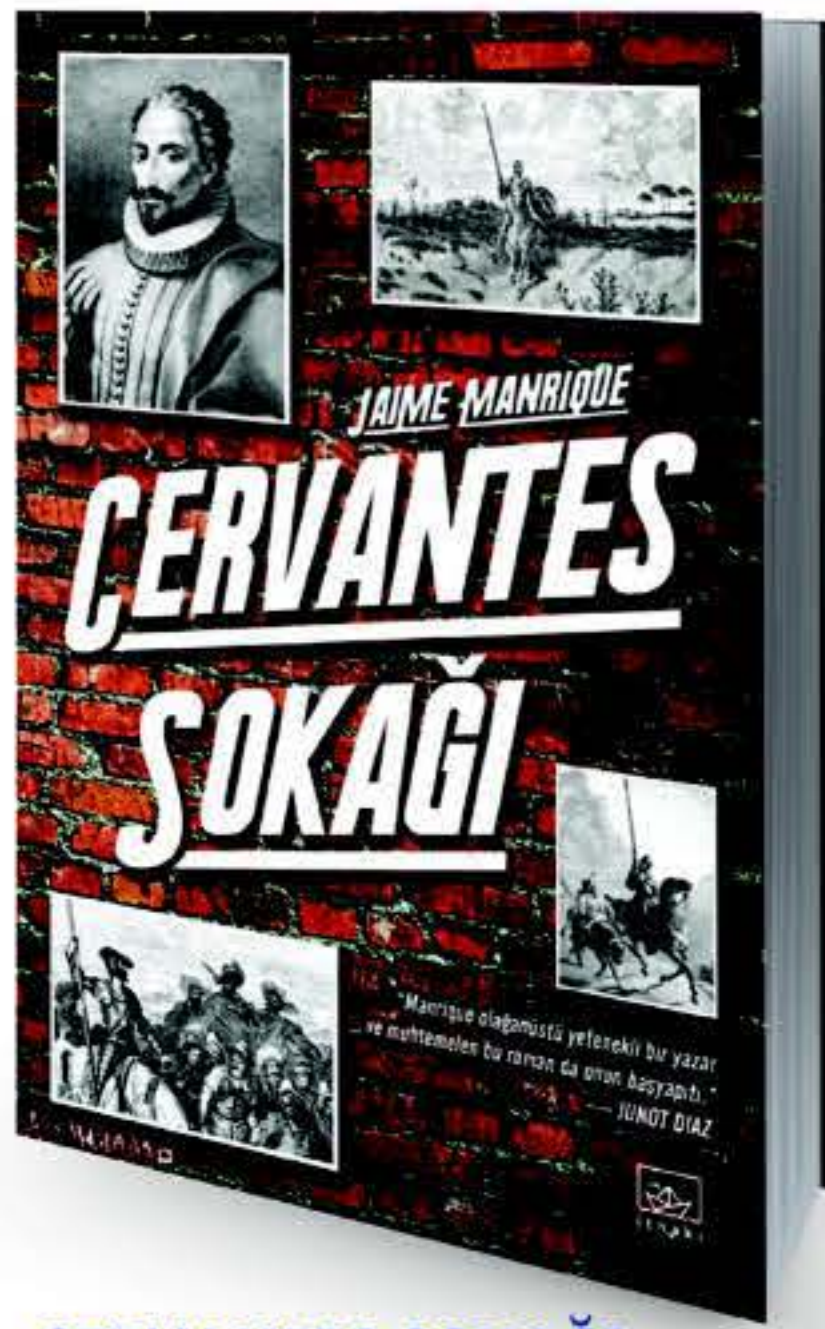
değil, yepyeni türde bir roman.” Başı sonu belli, birkaç karakteri büyük ölçüde derinlikli olarak inceleyen, büyük bir hikaye anlatan ama aslında detaylarını anlattığı olaylardan daha fazlasını söyleyen yeni bir yazın dili.

Edebiyatla ilişkisi ilkin şiire yönelik gelişen Miguel, Cezayir’deki esaret günlerinde karnına bir lokma ekmek girsin diye, çarşıda üç beş kuruş sadaka için hikaye anlatmaya başlıyor. Hikayeciliğinin fikir babası da Miguel’in yeteneğine methiye düzen ve bu sayede kurtulacağını muştulayan, kronik iyimser Sancho Panza. Cervantes’in hikayelerindeki hayalperest yönü ortaya çıkaran ise, kendi gibi Cezayir’de esir düşmüş çamaşırcı bir kadın. İşinin ve hayatının berbat olduğundan yakınan kadın, “Yine de,” diyor, “Genç, güzel, zengin aşıkların kötü kaderine ve aşk için ölmelerine gözyaşı dökerim. Kendi perişan hayatım için ağlamak istemiyorum. Genç adam, beni buradan al, başka bir yere götür; bana bu bok çukurunu, artık rüyalarım bile giren bu kirli çamaşır dağlarını unutturacak bir yere. Benim bir hikayeden beklediğim şey bu.” (s. 163)

CERVANTES BİR SAHTEKAR MIYDI?

Cervantes’in romancılığının başka bir dünyaya götürmek konusundaki ustalığını tartışmıyoruz artık. Fakat gelin görün ki Jaime Manrique’in romanı *Cervantes Sokağı*, büyük yazarın beş para etmez bir sahtekar, bir yalancı, bir düzenbaz olma ihtimalini de sorguluyor. Miguel’in baş düşmanı Luis Lara’nın anlatısında saygıyı hak etmeyen, yeteneksiz bir yazar var. Çok büyük bir başarıya ulaşan romanı da “beceriksizce gizlenmiş bir otobiyografi müsveddesi.” Hayatın kendisinden ödünç alınmış vasat bir anlatı. (s. 54-55)

Miguel’in kendi anlattıkları da yazara öyle aman aman hayranlık duymamıza yol açmıyor. Ancak iş yaratmaya cüret ettiği karaktere gelince -son sayfalara doğru- takdir etmeye başlıyoruz. İstikbal ihtimallerinin iyi ve soylu bir aileden gelmeye bağlı olduğu bir çağda “birey olmaya cesaret etmiş biri” olacaktı Cervantes’in kahramanı. “Tüm hayalperestlerin arzuladığı gibi, farklı olmaya cüret eden biri,” hayatını, toplumun dayattığı kurallarla inşa edilen “hapishanenin dışında

CERVANTES SOKAĞI

Jaime Manrique

İthaki Yayınları

Çeviren: Sinan Okan

geçiren biri”, “dünyayı değiştirecek ve kendi kaderini şekillendirecek kabiliyette olduğuna inanan biri.” (s. 300-301)

Cervantes’in yeteneği, yarattığı karakterin özgünlüğü, kitabının değeri bir yana Manrique’in romanı bizi en çok dostluk-düşmanlık üzerine düşünmeye davet ediyor. Üniversiteye hazırlık okulunda tanışan Luis ve Miguel yirmi yaşına basmadan önce geçirdikleri o iki yıl boyunca kardeş gibi mutluluklarını paylaşmışlar, ruh ikizleri gibi aynı hayalleri kurmuşlardı. Luis’e göre dostlukları Aristoteles’in *Nikomakhos’a Etik*’te betimlediği faziletli ruh birlikteliğinin ta kendisiydi. Bu büyük sevgi Luis’in hayatını cehenneme çeviren bir nefrete ne kadar da kolay dönüşmüştü. Bütün mesele Mercedes’in aşkı ve kıskançlık mıydı? Yoksa Luis içten içe Miguel’in hep kendinden birkaç gömlek aşağıda kalmasını umut etmiş ve arkadaşının bir şiir müsabakasını kazanması sonun başlangıcı mı olmuştu? Luis baştan sona yerleşik düzenin temsilcisi gibi hareket etmişti. Ebedi karakter Don Quijote gibi kendi kaderini şekillendirmeye cüret eden alt tabakadan birini en büyük düşmanı bellemesi bundandı.

Manrique’in romanı bizi en çok dostluk-düşmanlık üzerine düşünmeye davet ediyor.

Romanın küçük bir bölümü hariç hep zıt kutupları temsil eden bu iki adamın bir gün gelip yazılacak iyi hikaye konusunda hemfikir olmalarıysa, dost-düşman ikileminin başka bir gizemi. Luis’e göre gelecekte “bütün o uzun, usandırıcı romanlar, ortada yalnızca özleri kalıncaya dek budanacak, böylece hikayenin tamamı bir avuç sayfada” anlatılabilecekti. (s. 55) Son nefesini vermesine çok az kalmışken Miguel de, gelecekte bir adam “benim yazdığım Don Quijote’nin ta kendisini, yalnızca hem birkaç sayfaya sığdırıp hem de kelimesi kelimesine yeniden yazmak gibi imkansız bir işi ustalıkla başaracak,” diyordu. (s. 350)

Jaime Manrique’in romanı kehanet edilen kısa ve öz esere pek benzemediği için yazarı megalomanlıkla itham etmek yersiz olur. Fakat ilk sayfada hatırlatılan, zaten kolay kolay da akıldan çıkmayan Jorge Luis Borges’in “Don Quijote Yazarı Pierre Menard” öyküsüne ve elbette Borges’in kendisine bariz bir reverans yapıldığı aşık. “O, başka bir Quijote yazmak değil -bunu yapmak kolaydır- Don Quijote kitabının kendisini yazmak istiyordu. Söylemeye gerek yok, özgün eseri kelimesi kelimesine yeniden yazmayı aklından bile geçirmiyordu; onun amacı kopya etmek değildi. Onun akıllara durgunluk veren amacı, Miguel de Cervantes’inkilerle- kelime kelime, satır satır örtüşecek birkaç satır yazabilmektir.” (*Yolları Çatallanan Bahçe*, çev. Fatih Özgüven) ■

ZİHNİ GENİŞLETEN SAYKODELİK GÜZ OKUMALARI

“ *Bu sonbaharın olası yatak istirahatlerine hazırlık olsun diye yakın dönemde yayımlanmış ve yayımlanacak bazı yeni kitaplara göz atmakta fayda var.*

Sonbahar okullara dönen çocuklar, raflara yerleşen yeni kitaplar ve soğuk algınlığıyla yataklara düşen insanlar mevsimi. Bir elde kitap, ötekinde mendil; alınan ilaçların karıştırdığı bir zihinle, takip ettiğimiz bir yazarın yeni anlatısını deşifre etmeye çalışır, bir yandan da halüsinasyona yaklaşan rüyalarla huzursuz uykulara dalarız. Gündelik rutinimize verdiğimiz bu zorunlu este, çocukluğun uzun günlerini anıştıran bir güzellik saklıdır.

Bu sonbaharın olası yatak istirahatlerine hazırlık olsun diye yakın dönemde yayımlanmış ve yayımlanacak bazı yeni kitaplara göz atmakta fayda var. Bu kitapların hiçbirinin “kolay” olmadığını, kimi zaman bilimkurguyu kimi zamansa bilinç akışını ve sayıklamayı andıran dilleri nedeniyle çevirilerinin kısa dönemde mümkün olamayacağını şimdiden belirteyim. İnsanın yazarken kullandığı dil kadar hâkim olamadığı bir başka dilde zor metinler okumasının, başlı başına hastalık olarak görülmesi de mümkün tabii; ama burada amaç zaten sayrılı bir hale garip eşlikçiler bulmak.

YOKSA HEPİMİZ DAVID MITCHELL’İN ZİHNİNDE MİYİZ?

Wachowski Kardeşlerin *Bulut Atlası*’na kondurduğu öpücükle

Selçuk Ören

Soğuk algınlığının bulandırdığı zihninizi zorlayıcı yapıtlarla yıkadıktan sonra rutininize muhtemelen yepyeni bir kişi olarak döneceksiniz.

popülaritesi bir çığ gibi büyüyen, *Hayalet Yazılar*'dan *Siyah Kuğu Parkı*'na, oradan da *Jacob de Zoet'in Sonbaharı*'na, kaleme aldığı evrenlerin büyük bir kısmı bizim dilimize de çevrilen David Mitchell'in yeni romanı *The Bone Clocks* (Kemik Saatler), Mitchell evrenini yeni katmanlar ve kesişmelerle genişletiyor. Üstelik Mitchell artık röportajlarında açık açık, bir evren kurduğunu, halihazırda yaratılmış tüm karakterlerinin yazgılarına yeni kitaplarında devam ettiğini ve ömrü boyunca bu oyunu oynayacağını belirtmekten çekinmiyor. *The Bone Clocks*'ta ise, alametifarıkası katmanlar, on beş yaşındaki kaçak kız Holly Sykes'in radyo sinyallerini takibiyle başlayarak Cambridge öğrencilerine, Irak'taki kaosu içinde kalmış bir gazeteciye, hayal kırıklığı içindeki bir yazara ve elbette kadim savaşın yüzyıllardır sürdüğü gerçeğine açılıyor. Mitchell'in eski romanlarına ne gibi köprüler kurduğunu, romanı kat ederken heyecan verici rastlantılarla öğrenmeyi, hasta yatağındaki okurlara bırakıyorum.

Zihin hallerinin karışıklığını diline yansıtan metinlerden biri de Will Self'ten gelebilir. Türkçesi Sel Yayıncılık tarafından bu yıl içinde Sıla Okur çevirisiyle yayımlanan *Şemsiye*'de başlattığı yoğun deneysel ve modernist üslubuyla Will Self, tekinsiz psikiyatr Zack Busner'in Kavram Kliniği'nde geçen yeni bir roman yazmış: *Shark* (Köpekbalığı). Kitap *Şemsiye*'de geçen olaylardan bir sene öncesine bakıyor ve yine birtakım hastalarla doktorların hayat hikayelerini güvenilir anlatıcıların ağzından, yazım kurallarını hiçe sayarak ama dikkatle takip edildiğinde şiirselliğini ve anlamlarını sökmemizi elbette mümkün kılarak birbirine bağlıyor. Okurlar tarafından artık pek tercih edilmeyeceğini iddia ettiği büyük romanlarından birini daha ortaya koyan Will Self, dünyayı, mücadeleleri, akıl hallerini, psiko-somatik deneysel ilaçları ve psikiyatrik teorileri aynı potada kaynatıyor. Bu, ateş düşürücünün sersemlettiği zihniyle hasta yatan okurda gerçekten trip yaratabilir!

BİLİMKURGUNUN YILDIZLARINDAN SANRILAR VE FARKLI BOYUTLAR

2014 yılında yayımlanan bir üçlemeyle bilimkurgunun ustaları arasına usulca süzülüverdi Jeff Vandermeer. Daha önce bu sayfalarda derlemelerinden bahsetmiş olduğum yazar, gizemli bir bölgede, bilinmeyen bir doğanın içinde araştırma yapan bilim insanlarının (ilk romanda dördü de kadın) keşif yolculuklarını ele aldığı tüyler ürpertici bir seri kurgulamış: *The Southern Reach Trilogy* (Güney Menzili Üçlemesi). Şubatta yayımlanan *Annihilation* (Yok Ediş), mayısta gelen *Authority* (Otorite) ve eylülde nihayete eren *Acceptance*'ta (Kabul Ediş) okur, insanların varmaya bile çekindiği bakir bir coğrafyaya (böyle coğrafyalar kaldıysa eğer) yapılan ve daha önceki on birinden kimsenin dönmediği seyahatlerin tedirginliğini hissedebilir, bir bakıma "Lost adası"ndaki gibi oraya

buraya dağılmış sürprizlerle uygarlığın izlerini bulabilir, yeni doğa kuralları ve yaratıkların silsilesiyle korkunun boyutlarını keşfedebilir. Margaret Atwood'dan Stephen King'e pek çok duayen tarafından övülen bu kitaplarla Vandermeer, hasta zihinlerimizi hem sürüklüyor hem de ürkütüyor. Böylece kendimizden geçtiğimiz nekahet dönemlerinde kabuslarımızın bizi iyileştirmesine yardımcı oluyor. Metropollerimizden uzaklaşıp kurgusal ormanlara ve vadilere girdiğimizde görebileceklerimizin ucu bucağı yok ne de olsa. Gerçi Paramount tarafından film hakkı satın alındığına göre, Vandermeer'in yapıtlarını birkaç seneye "izleyebileceğiz."

Metropollerimizden uzaklaşıp kurgusal ormanlara ve vadilere girdiğimizde görebileceklerimizin ucu bucağı yok.

Tüm bu kitaplarla ayın sonuna kadar iyileşmemiş olursak eğer, William Gibson'ın yeni çıkacak romanıyla son zihinsel yolculuğumuzu yapabiliriz: *The Peripheral* (Çevresel). Cyberpunk'ı ve siber âlemi kavramsal olarak yaratan, teknolojiyle bilincin sanal ve psikosomatik hallerini karıştıran, ilk başta bilimkurgu yapar gözükürken dünyanın koşulları geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru yazdıklarını yakalayınca günümüzün ileri teknoloji hallerini *The Blue Ant* üçlemesinde kaleme almaya devam eden Gibson, yine bilgisayarlar, oyunlar, sinir ağları, savaşlar, deneyler, ilaçlar içeren, kat edilmesinin zihnimizi dönüştüreceği bir yapıtı kitabevi raflarına yolluyor. Yeni yüzyılda teknolojinin uç sınırlarını keşfeden (kitaplarında bahsi geçen *Node* dergisinden de esinle) *Wired* dergisini okuyormuş izlenimi veren Gibson'ın son kitapları (Artemis'ten Mert Süğün çevirisiyle yayınlanan *Görünmez Dünya* bunlardan biri), kendine özgü bir casusluk ve macera sosuna bulanmış çalışmalar. Ama ta Philip K. Dick'ten beri insanların zihin hallerinin dönüşümlerine bakmaktan büyük haz alan klasikleşmiş bir bilimkurgu damarını da ihmal etmiyor bu kitaplar. Bakalım *Peripheral* bizi günümüzün, haberdar bile olmadığımız, hangi teknolojik gerçeklikleriyle tanıştıracak ve zihnimizi ne tür olasılıklara karşı uyuracak.

Çivi çiviye söker mantığıyla, soğuk algınlığının bulandırdığı zihnizi böylesi zorlayıcı yapıtlarla yıkadıktan sonra, muhtemelen ya yepyeni bir kişi olarak rutininize geri döneceksiniz ya da zaten çoktan kitapları elinizden fırlatmış olacaksınız. Şimdiden geçmiş olsun. ■

GOTİK BİR TRAJEDİ

“ *Timsah Park, özellikle Tim Burton’vari manzaralarıyla gotik yazını seven okuyucunun ilgisini çekecek, keyifle okunacak bir roman.*

Ahmet İtaş

Timsah Park, bataklıktan bir adada yaşayan ve hayatını timsah gösterileriyle kazanan Bigtree ailesinin şiddetli sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir trajedi perdesiyle açılıyor.

Timsah Park, 1981 doğumlu Karen Russell’in dilimize kazandırılan ilk eseri; bu yüzden öncelikle Russell’dan kısaca bahsetmekte yarar var. 2003’te Northwestern Üniversitesi’nin İspanyolca bölümünden mezun olan Russell, 2006’da da ABD’nin saygın üniversitelerinden Columbia’dan MFA diploması almış; çalışmaları *Conjunctions*, *The Best American Short Stories*, *Granta*, *Oxford American* ve *Zoetrope* gibi yayınlarda yayımlanmış. Aynı zamanda *The New Yorker*’ın, on yılda bir, takip edilmesini önerdiği “40 Yaş Altı

20 Yazar” listesine alınmakla birlikte, Ulusal Kitap Vakfı’nın 2009’da duyurduğu, gelecek vaat eden beş yazardan biri olmuş. Edebi çevrelerde adını 2006’da yayımlanan *St. Lucy’s Home for Girls Raised by Wolves* adlı öykü kitabıyla duyuran Russell’in 2012 tarihli ilk romanı *Timsah Park*, Young Lions Roman Ödüllü bir roman; aynı zamanda Orange Ödülü ve Pulitzer’e de aday gösterilmiş...

Timsah Park, bataklıktan bir adada yaşayan ve hayatını timsah gösterileriyle kazanan Bigtree ailesinin

şiddetli sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir trajedi perdesiyle açılıyor. Ailenin dedesi Sawtooth Bigtree bunama sebebiyle kısa zaman önce bir bakımevine kapatılmış, oğlunun karısı Hilola ise kanserle mücadelesini kaybederek ardında kocasını ve üç küçük çocuğunu -Ava, Osceola ve Kivi'yi- bırakmıştır. Aile manevi sorunların baskısı altında inlerken şimdi bir de maddi sorunların indirdiği kılıç darbeleri nedeniyle giderek kalkanları ezilmeye başlamıştır. Zira Florida anakarasında açılan Alacakaranlık Dünyası isimli yeni gösteri parkı müşterileri tekeline almış, Bigtree ailesinin geleneksel küçük işletmesine iflasın pençesini göstermiş, ailenin babası Timsah Park'ı tekrar diriltmek için muğlak planlarla adadan ayrılırken, büyük kardeş Kivi ise ailesine yardımcı olmak için Alacakaranlık Dünyası'nda işe başlamıştır.

GÜNEY GOTİĞİ

Timsah Park'ın bir "Bildungsroman," yani protagonistlerin çocukluklarından yetişkinliğe evrilirken geçtikleri psikolojik ve moral süreçleri ele alan janra ait olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle de hayaletlerle, karanlık-nemli bir bataklık atmosferiyle ve zaman zaman komedi öğeleriyle harmanlanmış yapısından yola çıkınca eserin türüne "Gotik bir Bildungsroman" demek yerinde olacaktır. Zaten Russell'ın Lea Winerman'a verdiği bir röportajda, "güney gotiği" akımına ilgi duyduğunu okuyunca, George Saunders ve Stephen King gibi isimlerin Russell'ın yazınındaki etkilerini rahatça görmek mümkün.

Karakterlere göz atacak olursak; hikayenin yarısını, "cesur, nahif ve zeki" olarak tanımlayabileceğimiz on üç yaşındaki en küçük kız kardeş Ava anlatıyor. Ailesinin belini doğrultmak için bir timsah güreşi

müsabakası kazanmak niyetinde olan Ava bunun için Smithsonian Enstitüsü'ne, Florida Vahşi Yaşam ve Oyun Komisyonu'na ve üniversitelere mektuplar yazıyor. Fakat Ava'nın asıl problemi kısa süre içinde ortanca kız kardeş Osceola olacaktır. Zira annelerinin ölümünün ruhlarında yarattığı çatlak ve o çatlakların içinden sızan maddi problemler, ortanca kız kardeş Osceola'yı depresyona ve spiritüalizme

sürükler. "Ossie" hayaletlere ve okülte saplantılı hale gelir, küçük kardeşi Ava'yı da yanına alarak kanserin kendilerinden çaldığı anneleriyle iletişime geçebilmek için bataklık adanın derinliklerinde ruh çağırma seansları düzenlemeye başlar. Bu çabalar da başarısız olunca, Ossie, zihninde kurguladığı ölü erkek arkadaşlarla psikotik ilişkiler yaşamaya başlar. Ava ile Ossie'nin batmakta olan bir dünyada verdikleri hayatta kalma çabasının yanı sıra, Ava'nın gerçeklikle temasını kaybetmekte olan Ossie'yi kurtarmak için atıldığı On Bin Ada'daki maceralar da -Huckleberry Finn'in Mississippi'sinden Odysseus'un Styx nehrine kadar- pek çok klasik yapıta sırıtmayan, uygun ve sade göndermeler yapıyor.

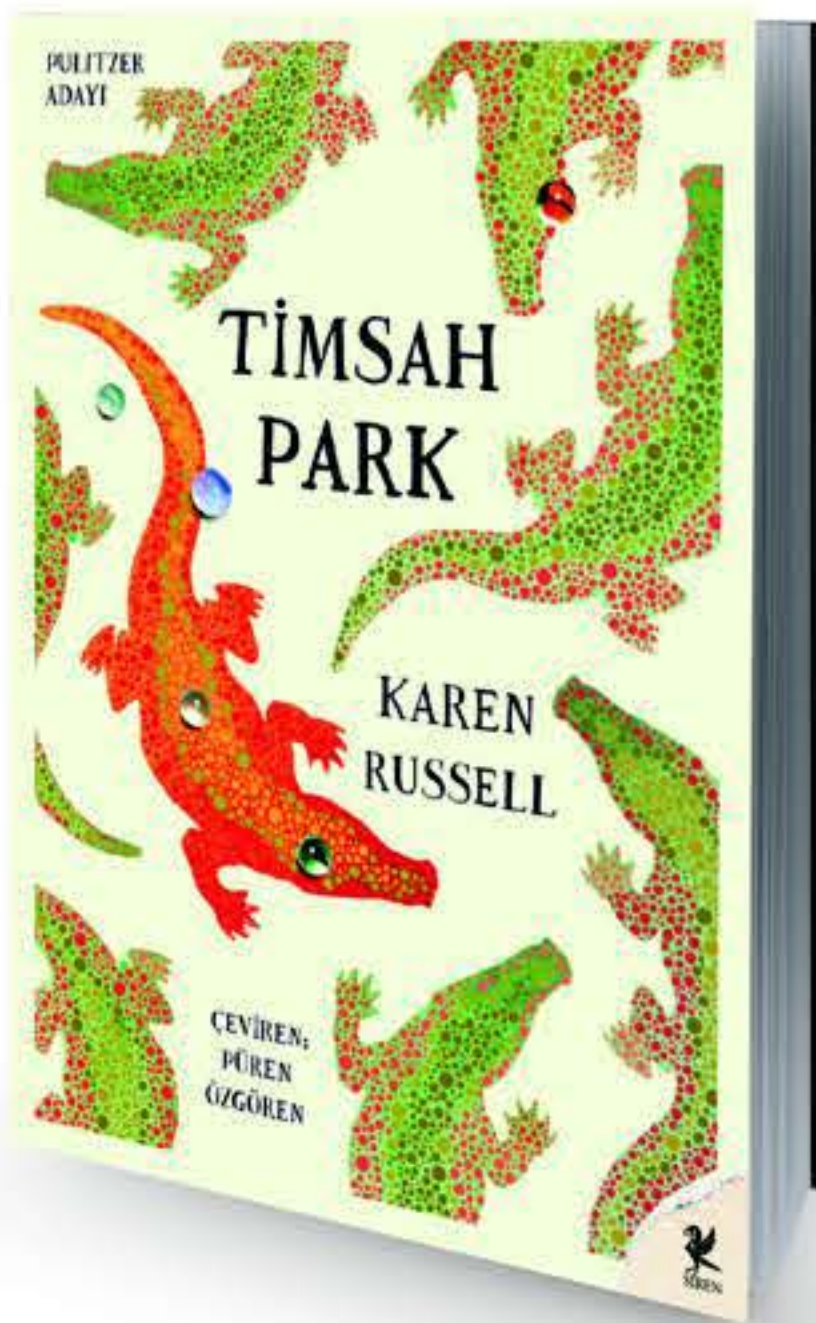
George Saunders ve Stephen King gibi isimlerin Karen Russell'ın yazınındaki etkilerini rahatça görmek mümkün.

Ava'nın anlatımından ailenin en büyük çocuğu erkek kardeş Kivi'ye geçtiğimiz zaman, ilk gözümüzü çarpan, birinci şahıs anlatımdan üçüncü şahısa geçiş oluyor. Ava'nın gözünden seyrettiğimiz dünya, romanın fantastik-gotik çerçevesini oluştururken; Kivi'nin perspektifi ise, gerçekçi akımdan bir Bildungsroman oluşturuyor. Zira Kivi, karşımıza manevi yönü kuvvetli, on altı yaşında saf bir genç adam olarak çıkıyor. Ailesine yardımcı olmak için Alacakaranlık Dünyası'nda asgari ücretle çalışmaya başlayan genç, serserilerle dolu bu ortamda hayatta kalma çabası veriyor. Kivi, dış dünyayla temasına kadar kendini kitaplara boğup teorilerle izole etmiş bir genç adam olarak Florida'daki gençlerin ve yaşamın pratiğiyle temas etme buhranı yaşayan bir portre çiziyor.

KİMİ AKSAKLIKLARA RAĞMEN, İYİ BİR ÇIKIŞ ROMANI

Russell'ın betimlemeleri etkileyici, evet. Şehir, deniz, bataklık, Florida'daki vahşi yaşam atmosferi... Bunların hepsi berraklıkla tasvir edilmiş. Lakin söz konusu mekanlara dair tekrarlar, bir süre sonra sıkıcı ve yorucu hale geliyor; akışta problem yaratıyor. Bir başka sorun ise, zaman-mekan örgüsünde... Örneğin birkaç sayfa önce bulutsuz bir gökyüzü anlatılırken, birkaç sayfa sonra yağmur başlayabiliyor.

Timsah Park, kısaca sözünü ettiğimiz kimi aksaklıklara rağmen, iyi bir çıkış romanı. Özellikle de Tim Burton'vari manzaralarıyla gotik yazını seven okuyucunun ilgisini çekecek, keyifle okunacak bir roman. ■

TİMSAH PARK

Karen Russell

Siren Yayınları

Çeviren: Püren Özgören

ÖLÜMLERDEN ÖLÜM BEĞENMEK

“Kabul etmeliyiz ki son birkaç yılın en iyi Türkçe edebiyat eserlerinden biri var karşımızda.”

Edebiyat ciddi bir iş midir yoksa eğlenceli mi olması gerekir? Okurken gülümseten, güldüren, hatta kahkaha attıran metinlerin edebi niteliği bir tartışma meselesidir. Kitap, ölümle ya da varoluş sorunlarıyla ilgili olsa da, mizahın karanlık tarafı bu ciddi meselelerin altından kalkabilir mi? Aslı Tohumcu'nun *Ölü Reşat*'ı ölümle, iyilik ve kötülük karşıtlığıyla ilgili bir kitap olmasına rağmen, asla gayri ciddi olma hatasına düşmeden, ironi ve mizaha başrolü veren bir eser. Bu başrol de, kitabın gelişme bölümünde değil, henüz ilk sayfasında veriliyor Tohumcu tarafından.

“Derler ki; bu, bir nebze hissi, bir nebze de güldürücü nesre konu edilen nevi şahsına münhasır ‘velet’ doğduğu dakika, mahallenin meşhur Deli Arif'i, değme dansözleri aratmayacak ustalıkla göbek atmaya koyulmuş. Ahali, kırk küsur yıllık ömrünü, mahallenin çatısı haline gelmiş yaşlı çınarın yer üstüne taşan kökleri arasında, gölgenin ikizi gibi sessiz, üstelik kıpırtısız geçirmiş bu meczubun harekete geçmesinin şaşkınlığını yaşarken dahi, yüce Rabbimizin sual olunmayacak bir acayip hikmetinin, hayli yakınlarda bir yerlerde tecelli

ettiğini anlamış. Yoksa o dakikaya kadar, Hüdavendigâr Vilayeti'nin Kiremitçi Mahallesi'nde sıradan bir günmüş,” diye başlayan hem otobiyografik hem de fantastik bir yarı-masal var karşımızda. Bu girişten sonra nasıl bir metin okuyacağımızı bile bile okuyoruz; son sayfasına dek de renkliliğini, canlılığını ve tazeliğini hiç kaybetmiyor...

Ölü Reşat'ın en çok düşündürdüğü unsurlardan biri, bir kitap okuduğumuzda yazarın ne anlattığına mı yoksa nasıl anlattığına mı odaklanmamız gerektiğiyle ilgili. Tohumcu'nun romanı öncelikle yazarın nasıl anlattığına bakılacak türden bir kitap. Alışık olduğumuz bir dili ve üslubu yok. Ters köşeye

yatıran bir kalemi var. Ancak bölümler ilerledikçe yazarın ne anlattığının önem kazandığı ve sonuçta da neden anlattığının ortaya çıktığı bir roman. Bu sonuç, bize romanın dramatik kurgusunun ne kadar sağlam olduğunu gösterdiği gibi, “ne”, “nasıl” ve “neden” bir araya geldiğinde iyi bir eserin omurgasının ortaya çıkış formülünü de göstermiş oluyor.

Kitabın adı *Ölü Reşat* olsa da, kahramanımızın adı Adnan. Reşat için ise, Adnan’ın peşini bırakmayan bir gölge kahraman olduğunu söyleyebiliriz. Adnan’ın hayat hikayesini, daha doğrusu ölüm hikayesini anlatan bu roman, bir yanıyla da var olma-yok olma eşiğindeki Reşat’ın hayat ya da ölüm hikayesini anlatıyor. 1940’lı yıllardan başlayıp yakın zamana uzanan, merkezine – yoksa çevresine mi demeli- Bursa’yı alan kitap için bir kent romanı da diyebiliriz. Ne var ki Bursa daha ziyade, fantastik diyebileceğimiz bu öyküyü gerçekçi kılacak bir zemin hazırlama görevini üstlenmiş benziyor. Aslı Tohumcu kitabını Bursa’ya adanmış olsa da, hatta roman boyunca Bursa’ya her fırsatta şapka çıkarsa da, bu kent daha çok bizi gerçekliğe döndürecek edebi bir değişken olarak yer alıyor.

ÖLÜMÜN PEŞİNDE

Reşat, Adnan’ın ölümünün peşinde olan bir kahraman. Gerçeklerin üzerine bir perde örtebilen, aslında bu eseri de fantastik boyuta taşıyan başrol ona ait. Adnan ise, özellikle romanın finalinde, otobiyografik unsurların ağırlığı arttıkça gerçekliğinin ağırlığı da artan bir kahraman. Zaten, Tohumcu’nun başarılı dramatik kurgusunu, bu eserdeki edebi izleğini tamamlayan ayrıntılar da finalde gizli. Ölümünden ölüm beğenmenin ne demek olduğunu ya da ne demek olmadığını, Reşat ile Adnan’ın köşe kapmacası sayesinde daha iyi anlıyoruz. Nasıl öleceğimizi, nasıl yaşayacağımızı seçememek, Reşat’ın Adnan’la girdiği fantastik mücadelenin ana fikrini gösteriyor bize.

Ölü Reşat ölümle, iyilik ve kötülük karşıtlığıyla ilgili bir kitap olmasına rağmen, asla gayri ciddi olma hatasına düşmeden ironi ve mizaha başrolü veren bir eser.

Fantastik unsurların birer süse dönüşmediği, mizahın sadece bir araç olmadığı, ayakları yere basan bir roman olduğu gibi, hayal gücü de zirveye eren bir kurguya tanık oluyoruz *Ölü Reşat*’ta. Tutturduğu bu denge, aynı zamanda romanın konusuna da nüfuz ediyor. Ölüm ve yaşam, bu dünya ve öte-

dünya arasındaki ilişki, bir de yazarın kendini gizlemeye çalışmamasıyla ve arada sırada okura göz kırpmasıyla birleşince, kendimizi nostaljik bir hayat/ölüm hikayesinin içinde buluyoruz.

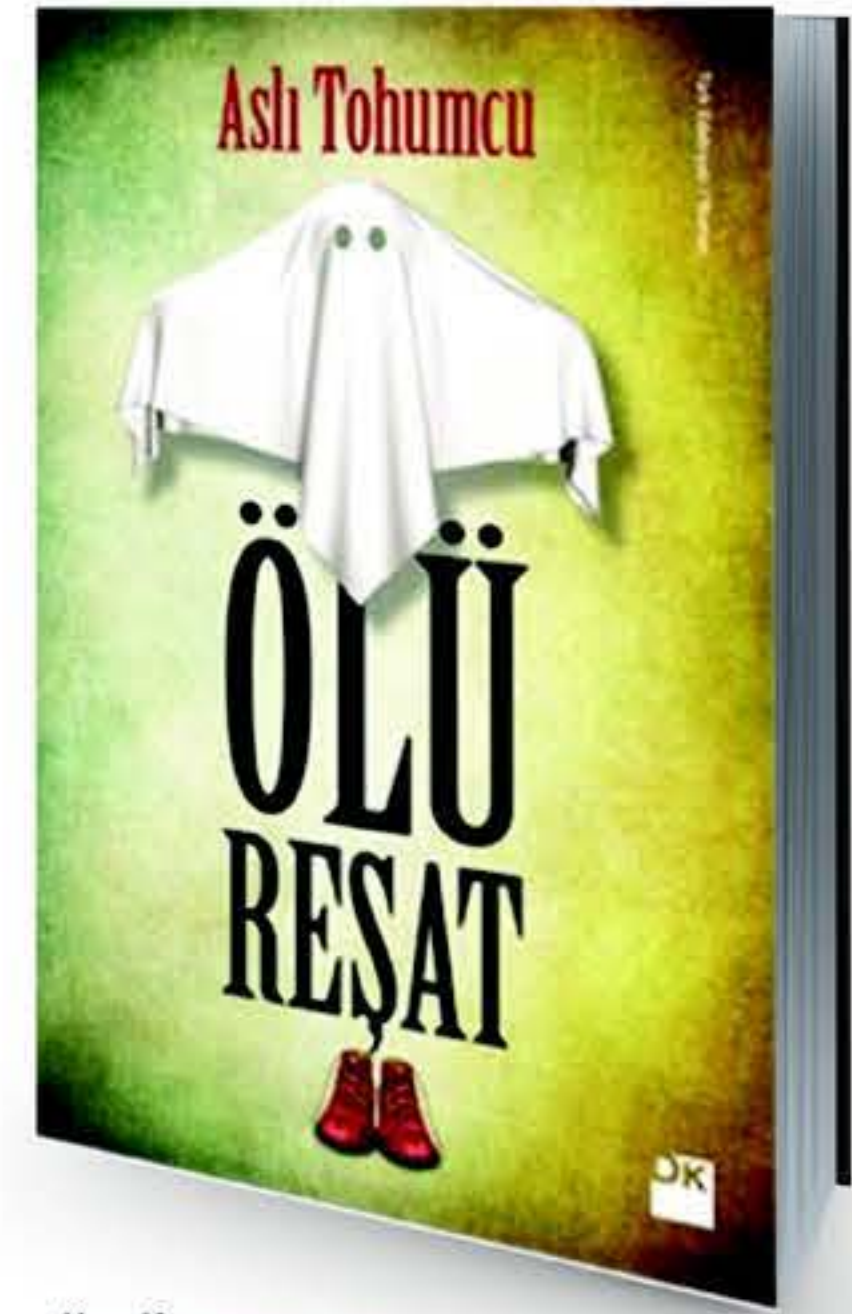
Zamanda arada sırada, ileri geri sıçramalar yapıyoruz Tohumcu’yla birlikte, ama asla içinde kaybolunacak, takibi zor kurgular gelmesin aklınıza, çünkü Tohumcu kontrolü elden bırakan yazarlardan değil anlaşılan. Okurunu metin içinde oradan oraya uçurup sürüklemiyor; davetiye gönderip kapıdan alıyor ve tekrar aldığı yere bırakıyor.

Ayrıca *Ölü Reşat*’ı yer yer bir taşlama, iktidar ve sistem eleştirisi olarak yorumlamak da mümkün. Bu anlamda sözünü de hiç sakınmayan bir metin olduğunu söylemekte fayda var.

Ölü Reşat, sözünü ettiğimiz özellikleriyle bazı okurların hayranlıkla okuyacağı bir kitap olabileceği gibi, bazı okurların da içine girmekte zorlanacağı bir kitaba dönüşebilir. Açıkçası, fazlasıyla iyi bir metin olduğu için böyle bir endişe taşıyorum. Eksiği yok, fazlası var bu romanın. Uzun cümlelerden, renkli bir anlatımdan kaçınan okurları yine de bu kitaba bir şans vermeye davet ediyorum.

Tohumcu’nun diliyle, seçtiği sıfatlarla, kullandığı deyimlerle, masal anlatırcasına kurguladığı ve nasıl ortaya çıkardığını merak ettiğim bu fantastik metni, asla bir roman yazarı olmayacağım için, yaşayamayacağım bir deneyimin hayalini kurdurttu bana. Kabul etmeliyiz ki son birkaç yılın en iyi Türkçe edebiyat eserlerinden biri var karşımızda. Dikkat: Bu kitabı okuduktan sonra roman yazma hevesine kapılabilirsiniz. Tohumcu kadar başarılı olur musunuz bilmem, belki de benim gibi sadece hayalini kurar ve yazarın hakkını verip yeni romanını bekleme yolunu seçersiniz. Yazar, “Bugüne kadar yazdığım karanlık her satırı okumakta ısrarcı davranan ve gülümsemeyi çoklarından fazla hak eden güzel okuyucu, bu roman sadece sana... Umarım yıllardır gözlerini ve kalbini yorduğuna değmiştir... Yoksa varlığımın bir sebebi kalmaz,” diyor sonsözünde.

Aslı Tohumcu, belli ki bu dünyaya yazmak için gelmiş. Bu dünyaya okumak için geldiğini düşünenlere de *Ölü Reşat*’ı okumak düşüyor. ■

ÖLÜ REŞAT
Aslı Tohumcu
Doğan Kitap

MERHABA HÜZÜN

“Edebiyatın bazı isimleri doğuştan hüznünlüdür; tıpkı yaşamın hayal kırıklıklarıyla baş edemeyecek kadar kırılgan bir yüreğe sahip olan Sylvia Plath gibi... Ama dünya edebiyatının Sylvia Plath’ı varsa, bizim de Tezer Özlü’müz var.”

Sonbahara “hazan mevsimi” adını takanlar, ne doğru söylemişler. Hüzün, neredeyse üstümüze giydiğimiz ikinci bir ceket gibi alışkanlıkla sarıveriyor bugünlerde bizi. Kelebek, bütün gün hülyalı hülyalı Françoise Sagan’ın, *Merhaba Hüzün* adlı novellasının giriş pasajını tekrarlayıp duruyor; “İçimde garip bir hüzün var. (...) Çok kez sıkıntı, pişmanlık, hatta vicdan azabı duyduğum oldu; bugünse beni her şeyden ayıran yumuşak, sinir bozucu bir duygu, ipek bir ağ gibi sarıyor...”

Aslında bu “ipek bir ağ gibi saran” duyguya toplum olarak pek yabancı değiliz. Ne demiş Hilmi Yavuz, “Hüzün ki en çok yakışandır bize/ Belki de en çok anladığımız.” Gerçekten de bu toprağın insanların hüzün duygusuyla ilgili özel bir bağı var. Batı’da tam karşılığı bulunmayan bir kelime gibidir buralara has bu özel hüzün duygusu... Orhan Pamuk, bunu çok iyi bilir ve İstanbul kitabında bütün bir bölümü “hüzün” duygusuna ayırır.

DOĞUŞTAN HÜZÜNLÜ EDEBİYATÇILAR

Edebiyatın bazı isimleri doğuştan hüznünlüdür; tıpkı yaşamın hayal kırıklıklarıyla baş edemeyecek kadar kırılgan bir yüreğe sahip olan Sylvia Plath ve onun otobiyografik özellikler sergileyen başyapıtı *Sırça Fanus*’un hayatı taşıyamayacak kadar yorgun yürekli kahramanı gibi... Ama dünya edebiyatının Plath’ı varsa bizim de, Enis Batur’un deyişiyle “Türk edebiyatının gamlı prensesi,” Tezer Özlü’müz var. Özlü, Plath’a nazaran demir gibi güçlü bir yüreğe sahiptir aslında ama aynı yürek, dünyanın tüm acılarını hassas bir şekilde algılayacak duyarlılığa da sahiptir. Şöyle der örneğin *Kalanlar*’da: “Nihayet yağmur başladı. Bu sabah artık yağmuru neden bu kadar çok sevdiğimi anladım. Ağlayan bir yüreğe benzediği için. Onun acısı yüreğimi ağrıtıyor.”

Edebiyata genel olarak baktığımızda ise “ağlayan bir yüreğe” sahip olduğunu hissettiğimiz pek çok karakterle karşılaşırız. Carson McCullers’in taşrada sıkışmış yalnız, çıkışsız ve hüznünlü kahramanları ile Yusuf Atılgan’ın Zebercet’i ya da Aylak Adam’ı birbirlerine benzer bir selam gönderirler örneğin. Tennessee Williams’ın

Evet, sonbahara hüzün yakışır yine de. Ve belki de tek bir devası vardır bu özel melankolinin; o da kitaplarla teselli bulmaktır.

Selman Hoşgör

Mrs. Stone’un *Roma Baharı*’nın olgun ve alımlı kadın kahramanı ile Thomas Mann’ın *Venedik’te Ölüm*’ünün yaşlı erkek kahramanı, dünyanın en yaşlı şehirlerinden Roma ve Venedik’i hep benzer bir hüzün duygusuyla turlarlar.

Yine de hiçbir şey aşk kırgınlığı yaşayan gönüllerin bir yara gibi taşıdıkları, geçmek bilmeyen hüzün duygusuyla boy ölçüşemez. Bu konuda sayısız örnek vardır edebiyat tarihinde. Ama belki de hiçbiri Elizabeth Smart’ın *Merkez İstasyonu’nda Oturup Ağladım*’daki şu satırlar kadar net ve vurucu anlatamaz bu “yoksunluktan doğan” özel hüzün durumunu: “Yalnızlığınla baştan ayağa hüzünle kaplanmış olarak duyumsamıyor musun kendini? Evet, öyleyim, ya sen? Ah, yatak öyle soğuk ki.”

Evet, sonbahara hüzün yakışır yine de. Ve belki de tek bir devası vardır bu özel melankolinin; o da kitaplarla teselli bulmaktır. Son sözü yine kelebek söyledi, Murathan Mungan’a selam ederek, “Yaz geçer iyi gelir sözcükler.” ■

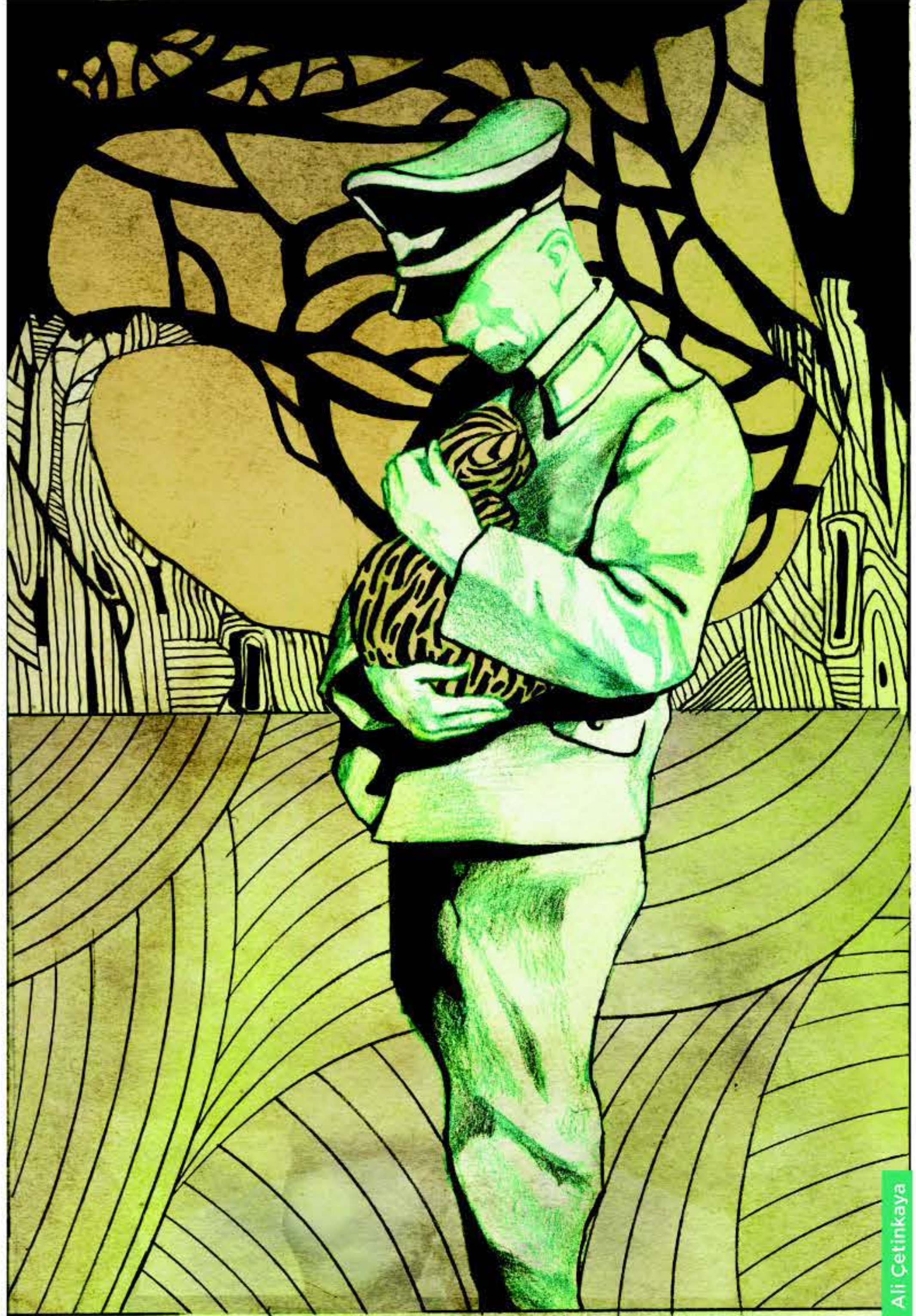
SEVGİLİ ANNEMİZ PLATONOV

“Platonov, insan ruhunu son zarına kadar soymayı ve en derinine bakmayı başarıyor. Belki de dünyadaki -doğal olarak yazıdaki- en zor yöntemle bunu başarıyor: Sadelik!

Son sözü baştan söylemeli: Dünyayı bize getirenler var. Kendi tarifleriyle, bir binayı son tuğlasına kadar yıkıp yeniden kuruyorlar. Her dilin neredeyse sonsuz bir evren olduğunu düşünürsek, onlar müthiş bir paralel kozmik yolu önce tek başlarına geçiyorlar, ardından bize el veriyorlar... İyi çevirmenlerin emeği ölçülmez herhalde. Annemin dediği gibi, onların ekmeğini kıyıp yiyemezsin! Platonov'u bize yeniden armağan eden -belki de gerçekten ilk kez soframıza getiren- Günay Çetao Kızılırmak da işte onlardan birisi.

Hiç çeviri yapmadım, bunu bilmiyorum; ama kırık dökük öykücü olarak müsaade edin uydurayım şurada: Günay, Platonov'u okuduğunda -belki önce tek bir öyküsünü eline aldı- sıkıntıyla camdan dışarıya bakmış olmalı. Belki ara verip çay koymuştur kendine. Şekersiz. Çünkü bir avuç suya bakarak bir okyanusun serin derinliğini, karanlığının içindeki büyük zelzelesini hissedebilirsiniz. Rusça Platonov insanı ürkütür. Bundan o dili bilen kimse kaçamaz herhalde. Sonrasını da yine annemin lafıyla tamamlayayım: Kara gün kararıp durmaz. Belki de Platonov, bütün zor yolculuklar gibi kendinde kolaylaşıp yürüyene yoldaş olmuştur.

Bunları bilmiyoruz... Ama şundan eminiz ki, elimizde *Muhteşem Vahşi Dünya*'mız var!

Ali Çetinkaya

Kitaba ismini veren öyküdeki, dünyayı hayal gücüyle görebilen makinistin Platonov'un kendisi olmadığını nereden biliyoruz?

Elbette buradaki hislerimin sadece bu kitaptan mürekkep olduğunu söylemiyorum. Platonov'un büyük romanı *Can*'dan itibaren kurduğu -ve bizim yeni vâkıf olduğumuz- dünyasından bahsediyorum.

Platonov'un yazı evrenini de aslında kendi muhteşem ve de vahşi dünyası ile tanımlamak mümkün. Çünkü o, insan ruhunu son zarına kadar

soymayı ve en derinine bakmayı başarıyor. Belki de dünyadaki -doğal olarak yazıdaki- en zor yöntemle bunu başarıyor: Sadelik!

Bütün bu kavgaya, kıyama, korkuya ve sevgiye sebep olmamızın, matematiği ve insanı anlamaya çalışmamızın altında ya da en gerisinde aslında çarpıntılı bir kan pıhtısı yatıyorsa, her şeyi sakince kavramak ve anlatabilmek büyük yazarların becerisi olmalı.

Platonov kavrama ve hissettirme gücünü yalınlıktan alıyor ama anlatmak için ihtiyaç duyduğu enerji bize çok tanıdık: Yavaşlık. Onu Doğulu yapan ve ona meftun olmamıza neden olan en büyük gizli gücü bu olabilir. Onun satırlarını okurken dedemin tahta sandalyesinin üzerinde ağır ağır ayak değiştirip, odun sobasını karıştırırken anlattıklarını hatırlıyorum. Küçük bir çocukken evlerini basan çetelerin nasıl büyük dayısını kestiklerini, evin küçük penceresinden çıkıp buğday tarlalarında nasıl saklandıklarını ve çocukların oyuna dalıp neşeyle elma ağaçlarına dadandıklarını böyle anlatırdı. Tane tane, durarak, gülmek üzereyken ağlayarak ya da tam tersini yaparak... Bütün büyük hikayeleri, insanın korktuğunda veya âşık olduğunda hızla atan kalbini ağırlaştırarak anlatabilirsiniz. Yoksa insan hızla akan zamanın karşısında çaresizdir. İyi yazarlar da iyi anneler gibidir. Bebekler sakinleşmeden öğrenemezler.

Platonov kavrama ve hissettirme gücünü yalınlıktan alıyor ama anlatmak için ihtiyaç duyduğu enerji bize çok tanıdık: Yavaşlık. Onu Doğulu yapan ve ona meftun olmamıza neden olan en büyük gizli gücü bu olabilir.

“Nazar bir çayırdan yürüyor, muhteşem yaban otlarının sardığı bir hendeğe iniyordu; güneş yükseklerden herkesi yanına çağırıyordu, bitkiler ve mahlukat toprağın karanlığından çıkıp ona misafir olmuştu -renk renklerde, her biri başka, kimselere benzemez: Hepsi meşrebince oluşmuş ve toprakta can bulmuştu, yeter ki soluk alarak, bayram ederek dışarı çıkabilsin, ömrü yettiğince tüm varlıkların toplu buluşmasında yerini alsın- yaşayanları sevmek ve sonra onlardan tekrar ebediyen ayrılmak için. Genç Nazar Fomin o zaman evrenin büyük dilsiz acısını duyumsamıştı: ancak insanın anlayıp, dillendirip üstesinden gelebileceği bir acı, ki vazifesi de buydu.” (“Afrodit”)

Ancak insanın anlayıp dillendirebileceği hikayeyi anlatırken Platonov, yavaşlığı büyük bir bütünün parçası haline getiriyor aynı zamanda. Dönüp dolaşıp hep o bütünü anlatıyor aslında. Evrendeki her tozun, atomun ve tavşanların birbirine nasıl bağlı olduğunu...

VARLIĞIYLA TİTREYEN PLATONOV

Muhteşem Vahşi Dünya'yı okurken yaşamın tüm zevklerini tatmış ama varlığıyla titreyen tavşanı atlamak olmaz. Platonov, doğaya hükmetme ve kalkınma fikriyatıyla yükselen bir Sovyet çağında yaşamış. Üstelik bütün incinmelerinin üstünde kendi özüne yönelik yok edici siyasal tehdidin baskısını hep hissetmiş. Belki de bu yüzden varlığıyla titreyen Platonov kendini sarıp sarmalayacak doğayı kurmuş öykülerinde.

Türkçedeki öteki öykülerinden ve romanlarından farklı olarak bu kitapta, doğa içerisinde bir saat titizliğinde işleyen mühendislik izleri var. Yoksul ve boyasız evlerinden yola çıkan makasçılarının mekanizmaları yağlayıp rayları dikkatlice dinlemeleri, traversler, dingil kutuları ve balastlar durmadan akıyor metinde. Yine uzun uzun hidroloji okuyoruz. Nehirleri gemleyen savakların yapımı, incelikle düşünülmüş ve üzerinde çalışılmış inşaat detayları, emek verileri, nehir kulaçları... Bütün bunlar Platonov'un sadece çıplak insanı ve doğayı anlatmadığını, ayrıca hepsinin üzerine giydirilmiş ve örtük olduğu için dikkatimizden kaçan insan emeğini de anlatısına dahil ettiğini gösteriyor.

Platonov bir mühendisin ve mühendisliğin trajedisini anlatırken sevgiliden gelen mektubun sarsıcı içtenliği de başka bir çarpıcılık taşıyordu bana göre. Uzaktaki vazgeçmiş ama unutmamış sevgilinin mektupları bütün o teknik hesapların arasında nasıl da içimize doluyor.

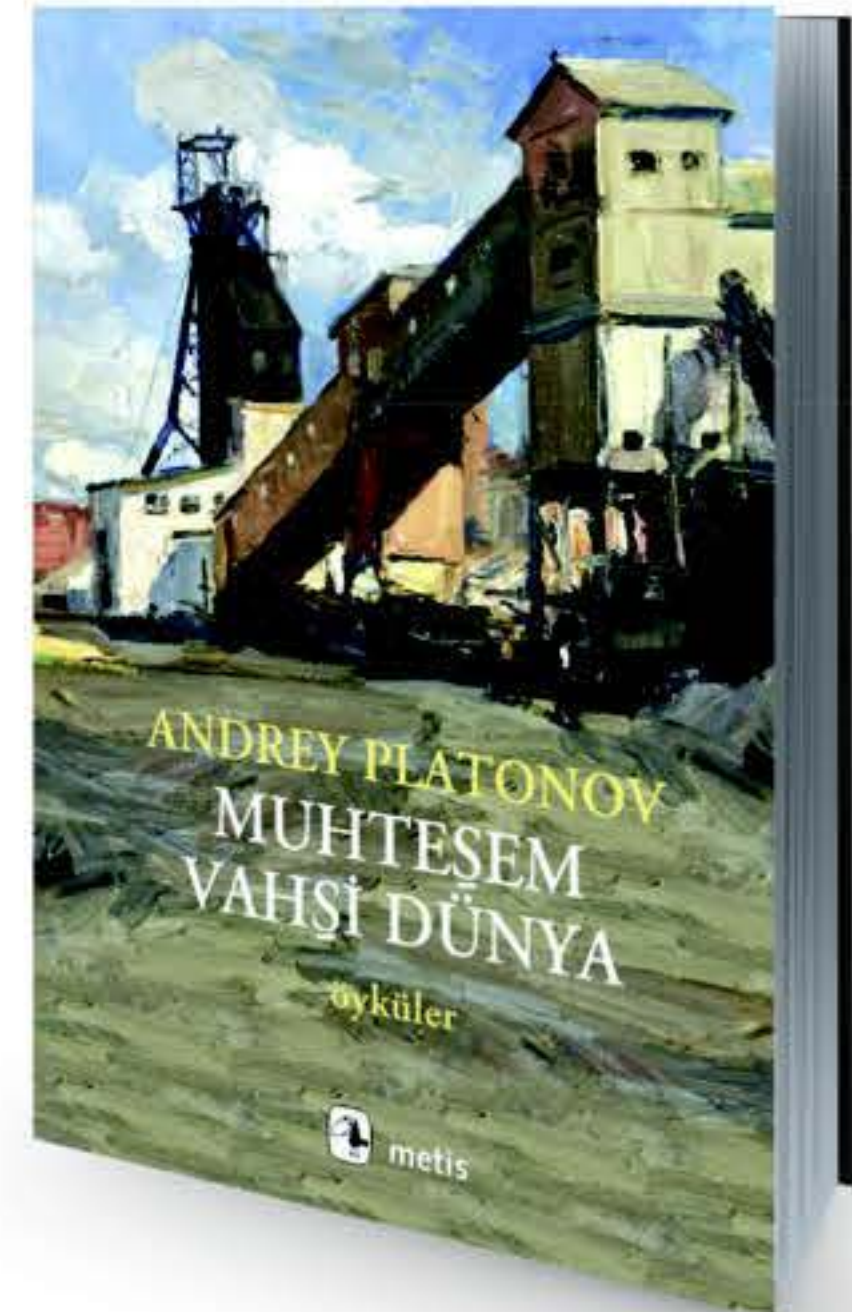
Kitaba ismini veren öyküdeki, dünyayı hayal gücüyle görebilen makinistin Platonov'un kendisi olmadığını nereden biliyoruz? Bence kuvvetle muhtemel. Çünkü bu fena dünyaya gelip bizi yaşanabilir bir zamana ısrarla taşımaya çalışmış.

Üstelik işsiz ve yoksul halde kulübesine geri gönderilmesine rağmen. Onun -ve öyküdeki makinistin- şimdiki iadeyi itibarı Platonov için çok önemli olmasa gerek.

Sanki muhteşem vahşi dünyamızın ani ve düşman güçlerine karşı bizi korumasız bırakmaya hep korkmuş ve titremiş.

Platonov iyi bir anne gibi.

Ona bir zamanlar “Abi,” diye seslenmiştim. Ama şimdi fikrimi değiştirdim... ■

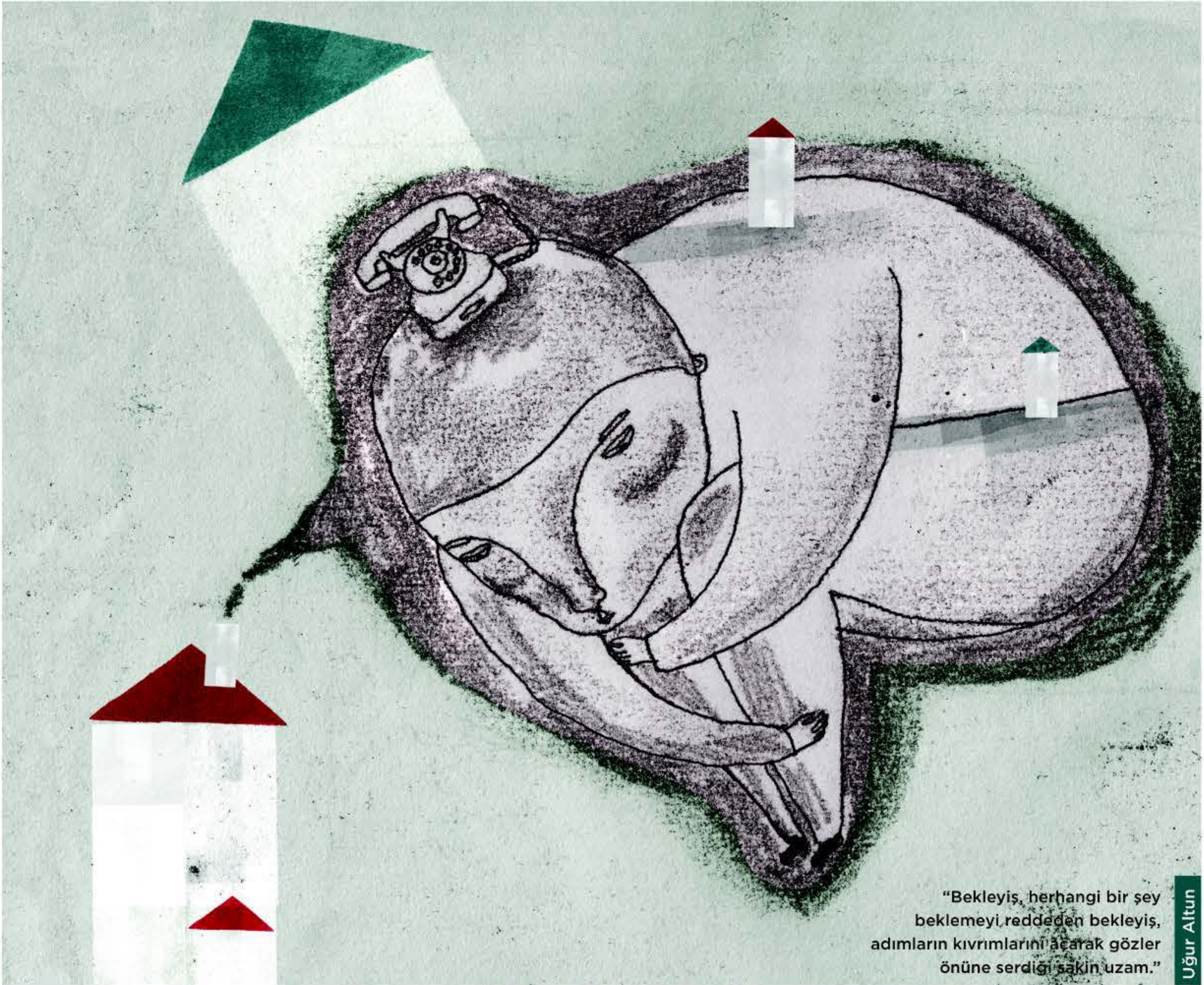

MUHTEŞEM VAHŞİ DÜNYA
Andrey Platonov
Metis Yayınları
Çeviren: Günay Çeteo Kızılırmak

GECE NİN KALBİNDEN AŞIRILMIŞ...

“ *Tüm alışkanlıklarınızı ve biliyormuş gibi yaptıklarınızı bir kenara koyduğunuzda sizi beklediğinizden de çabuk içine alan bir metinle karşı karşıyayız...*

“Bekleyiş, herhangi bir şey beklemeyi reddeden bekleyiş, adımların kıvrımlarını açarak gözler önüne serdiği sakin uzam.”

Uğur Altun

Maurice Blanchot, “hiç ulaşılmamış, gecenin kalbinden aşırılmış, ‘öteki gece’nin yazarı”, “yazarın uykusuzluğunu misafir eden gecenin yazarı”... Deneysel hatta belki de radikal yazı deneyiminin yazarı... Ya da en açığı, parçalı anlatının sonuna giden adam. Ve onun *Bekleyiş Unutuş*’u. Dili parçalayıp bölen, sözü bir fısıltıya, anlatıyı şiire yakın bir kesintisizliğe çeviren romanı. Roman mı? Değil tabii, kim bilir belki de sadece bir roman deneyimi. Merkezi

silip yok eden, kurgunun basamak taşlarını söküp atan bir anlatı. Ama aynı zamanda bir aşk hikayesi de. Aşk dil evreninde ne kadar gerçekleşirse o kadar işte.

İçinde pek az eşyanın olduğu minimalist bir otel odasında, bir erkek ve bir kadın. Fransızcada erkek tekil şahıs zamiri ile kadın tekil şahıs zamirinin, “il” ve “elle”in karşılaşması. Bizim ait olduğumuz dil ailesinde, Ural-Altay dillerinde cinsiyet ayrımı yok, o nedenle anlamamız biraz zor. Ama Fransızcanın ait olduğu

Hint-Avrupa dillerinin temelinde yer alır cins ayrımı, haliyle yaşamı, dili, zamanı ve elbette anlatılan hikayeyi değiştirir. Dili -tüm kültür unsurları gibi- eril aklımızın inşa ettiğini kabul edersek *Bekleyiş Unutuş*'ta da erkek, yani "il", "elle"den bir adım öndedir. Önce o anlatır. Zamanı da, zamansızlığı da, bekleyişi de unutuşu da evvela o belirler. Ama bu böyle devam etmeyecektir. Kadın ve erkek, ilk karşılaşmalarını ve aşkın ilk ortaya çıktığı anı beklerler, ya da olan biteni unutarak onu yeniden yaratmayı umarlar.

Sizi beklediğinizden çabuk etkileyen, şiirine, ritmine hemencecik kapıldığınız, üstelik de çok ama çok zarif, dokunaklı bir anlatı *Bekleyiş Unutuş*.

"Bekleyiş, herhangi bir şey beklemeyi reddeden bekleyiş, adımların kıvrımlarını açarak gözler önüne serdiği sakın uzam. Adam aşırı dikkat gerektiren edimlerde gizlenmiş ve dağılmış bir şekilde erişilmeye müsait temel bir dikkatsizliğin hizmetinde olduğu hissine kapılıyordu. Bekleyen, fakat bekleyişe müsaade etmeyecek olana bağımlı halde bekleyen bir bekleyiş. Kadın için beklemek, öyle görünüyor ki, sonunu getirmek zorunda olacağı ve neticesi de bir hedefe doğru adım adım ilerlemek olan bir hikayeye kendini teslim etmektir. (...) Beklemek, neyi beklemeliydi? Eğer adam bunu ona sorsaydı, kadın şaşıracaktı, zira onun için bu yeterli bir kelimeydi. Bir şey beklendiğinde artık daha az bekliyorduk."

ZAMANIN YOKLUĞUNA DOĞRU YAZMAK

Dişil ve eril düşünce, kadın ve erkek arasında oldukça hassas bir dans söz konusu burada. Aklıma ister istemez Ahmet Hamdi Tanpınar'ın zamanı geliyor. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kayıp zamanı bulmayı değil de aramayı sevdiği. Maurice Blanchot da zamanın yokluğuna doğru yazıyor. Kronolojik zamanı homojen hale getirmesi bir yana, yazmanın sonsuz zamanına bırakıyor kendini. Bir askıda kalma hali yaratıyor ki, tekinsize, varlığın yok edici gücüne çekiyor dikkatimizi. Ve haliyle "il", kendini giderek "elle"e, onun kaotik, "yok-zamanına" bırakıyor. Belki de beklenen oluyor!

Maurice Blanchot'un bir felsefeci olduğunu unutmayalım. Radikal bir sol düşünceyi takip ettiğini... Dilin, düşüncenin ve edebiyat türlerinin sınırlarında, içinde gezmenin, toplumsal cinsiyeti, kadın-erkek, dişil-eril düşünce, aşk-ilişki üzerinden giderek, bir edebiyat eseri içinde tartışmanın zorluğu bir yana, onu okumanın zorluğu bir yana. Yazar, zamanı, uzamı ve

hatta kahramanlarının varlıklarını alıyor okurun elinden, dilin ve edebiyatın alışlageldik yasasını, yazar ile okur arasında yapılan inanç anlaşmasını da bir kenara koyuyor, daha doğrusu sorguluyor. Hal böyle olunca bir okur olarak paniğe kapılmak mümkün. Ama tüm alışkanlıklarınızı ve biliyormuş gibi yaptıklarınızı bir kenara koyduğunuzda sizi beklediğinizden de çabuk içine alan bir metinle karşı karşıya olduğunuzu anlıyorsunuz. Sizi beklediğinizden çabuk etkileyen, şiirine, ritmine hemencecik kapıldığınız, üstelik de çok ama çok zarif, dokunaklı bir anlatı *Bekleyiş Unutuş*. Hani, Barthes der ya, bir roman, onu okuduktan sonra hiçbir şey önceki gibi olmamalı diye. *Bekleyiş Unutuş* da öyle işte. Okuma deneyime dönüşüyor, okuduktan sonrası değişiyor. ■

BEKLEYİŞ UNUTUŞ
Maurice Blanchot
MonoKL
Çeviren: Ender Keskin

Ben Shahn

Yazar, zamanı, uzamı ve hatta kahramanlarının varlıklarını alıyor okurun elinden.

BENZİYOR AMA...

“ *Monogram Cinayetleri'ne kötü, yazarına başarısız demek doğru olmaz. Ne var ki Sarah Hannah, bir Agatha Christie değil...*

Polisiye okumaya bir Agatha Christie romanıyla başlamıştım. Üzerinden öylesine çok zaman geçmiş ki kitabın adı aklımda kalmamış. Aklımda kalan, babamın kitaplığında çok sayıda Agatha Christie romanı bulunduğu: *Çarpık Evdeki Cesetler, On Küçük Zenci, Gece Gelen Ölüm...* Hepsi de elimin altındaydı. Art arda okuduğum Christie polisiyelerini çok sevmiştim. O zamandan bu zamana Türkçeye çevrilmiş hemen her kitabını okudum. Sevgim hiç azalmadı. Agatha Christie, en iyiler listemin ilk sırasına oturmasa da o listede ayrıcalıklı bir yer edindi. Kuşkusuz sadece bana özel bir durum değil bu; ölümünün üzerinden yaklaşık kırk yıl geçmesine rağmen Agatha Christie, yarattığı roman kahramanlarıyla birlikte, dünya ölçeğinde popürlüğünü koruyor.

Söz konusu popürlüğün kültür endüstrisinin iştahını kabarttığını, hemen her yıl yeni sinema prodüksiyonlarının ve TV dizilerinin vizyona girdiğini biliyoruz. Söz konusu popürlüğü pekiştirmek ve biraz da nakde çevirmek arzusuyla, Agatha Christie Vakfı'nın ve vârislerinin giriştiği son proje, Hercule Poirot'nun “yeni” macerasını yazdırmak oldu. Bu durum başta Sherlock Holmes ve James Bond olmak üzere pek çok sevilen roman kahramanının başına gelmişti. Poirot hiç değilse onların durumuna düşmemiş, modernleştirilip 2000'li yıllara ışınlanmamış! *Monogram Cinayetleri'nin* yazarı Sophie Hannah, Hercule Poirot'yu, detektifin yabancı olduğu bir zamanda ve mekanda, 1929 yılının Londra'sında canlandırmış.

POIROT İŞBAŞINDA

Sarah Hannah, Türkiye'de fazla tanınmıyor. 2008 yılında yayımlanan *Küçük Surat* romanı dışında çevirilen bir başka kitabına rastlamadım. Oysa ülkesinde çok satmakla kalmıyor, ödüllerle de onurlandırılıyor. Bu proje için seçilmesi bile Sarah Hannah için beslenen umutların büyüklüğünü kanıtlamaya yeter.

Güneş Engin

Hannah işin kolayına kaçmış; Poirot'un kısa boyunu, tıknaz bedenini, özenle biçimlendirilmiş bıyığını Christie'nin tasvirlerinden aynen alıntılanmış.

Sözü uzatmayalım; Hercule Poirot'la 7 Şubat 1929 Perşembe günü akşam saatlerinde, Londra'da, Pleasant's Kafe'de karşılaşıyoruz. Hikaye kafeye ansızın, yüzünde korku ve dehşet ifadesiyle giren bir kadının Poirot'nun ilgisini çekmesiyle başlıyor. Kadının masasına yönelen Poirot, sürekli ölümden, ölümünün adaletin yerine gelmesi anlamına geleceğinden söz eden, katilinin ortaya çıkarılmaması için yalvaran bu kadının kafeden kaçır gibi gitmesini engelleyemiyor.

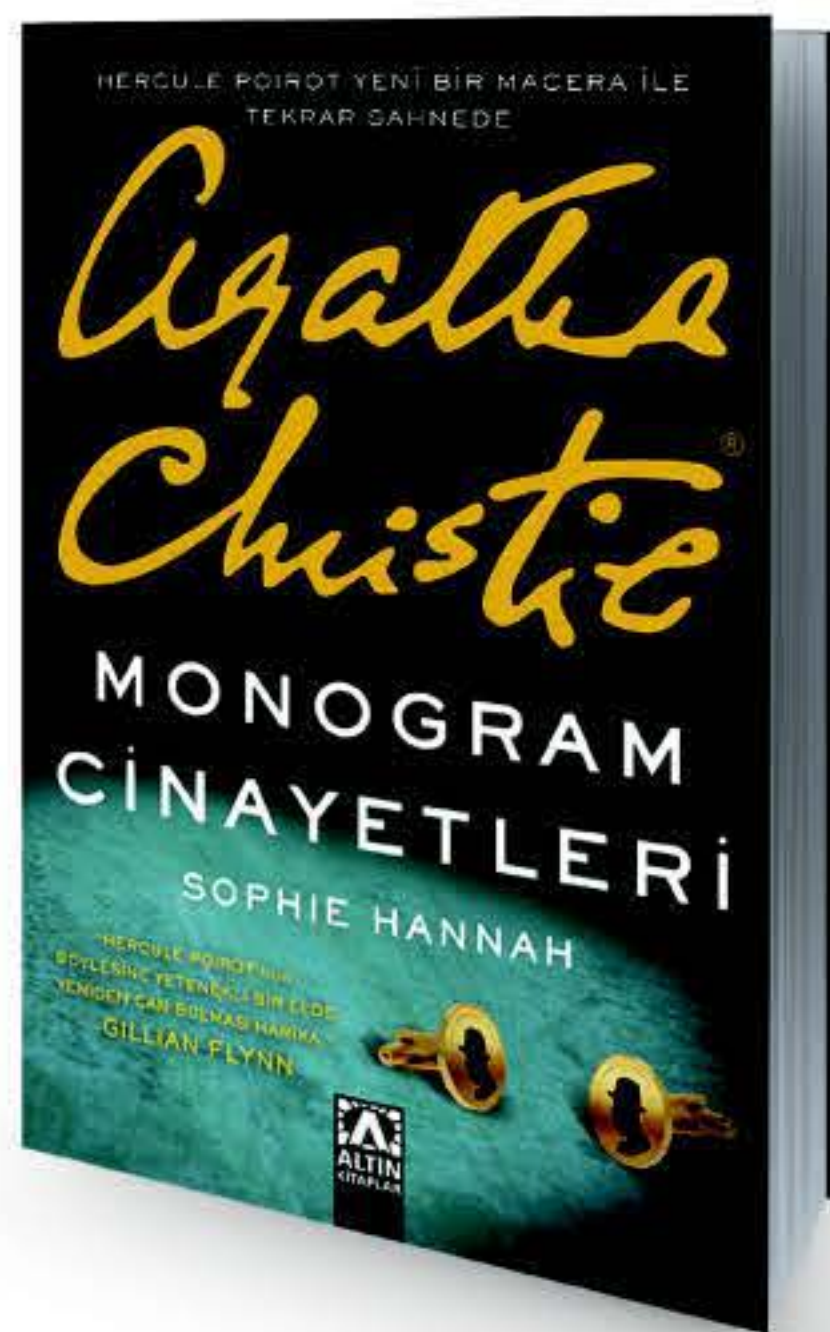
Huzursuz bir şekilde kaldığı pansiyona döndüğünde, Scotland Yard'da görevli genç detektif dostu Catchpool'dan lüks Bloxham Otel'de üç kişinin (iki kadın, bir erkek) cinayete kurban gittiklerini öğreniyor. Aynı ayrı odalarda bulunan üç maktulün de ağızlarında, üzerinde aynı monogramın işlendiği birer kol düğmesi bulunuyor... Cinayetlerden ziyade cinayetlerin işleniş tarzı ilgisini çeker Poirot'nun. Dördüncü kol düğmesinin bir diğer cinayet için ayrıldığını, muhtemel kurban namzedinin kafede karşılaştığı kadın (Jennie) olabileceğini düşünür. Ne var ki Jennie ortadan kaybolmuştur.

Soruşturma ilerledikçe kurbanlar arasında bir bağlantı olduğu, yıllar önce aynı kasabada yaşadıkları ve kasabada büyük bir "günah" işlendiği çıkar ortaya. Yeni cinayetleri engelleyebilmek için Poirot ve Catchpool'un kasabanın ve Jennie'nin sırrını bir an önce çözmeleri gerekmektedir.

YENİDEN YARATMANIN SORUNLARI

Eğer edebiyata mal olmuş bir kahramanın "imitasyonunu" üretmek için yola çıkmışsanız, herkesin malumu olan fiziksel özelliklerini ve karakter yapısını vurgulamak işinizi kolaylaştıracaktır. Sarah Hannah da işin kolayına kaçmış; Poirot'nun kısa boyu, tıknaz

bedeni, özenle biçimlendirilmiş bıyığı, tiril tiril giysileri, rugan ayakkabıları, Christie'nin tasvirlerinden alıntılanmış. Karakterini yansıtmak için de Christie'nin kalıplaşmış cümlelerine başvurmuş Sarah Hannah. Ne var ki kendisinden, "Poirot buna izin vermez mon ami," cümlesindeki gibi, başkasından bahsedercesine söz eden, beynindeki "gri hücrelerin" iyi çalıştığına inanan, biraz narsist, biraz snob ama adalet

MONOGRAM CİNAYETLERİ

Sophie Hannah
Altın Kitaplar Yayınevi
Çeviren: Çiğdem Öztekin

ve vicdan sahibi Poirot'nun daha çok sivri taraflarını, üstelik sıklıkla tekrarlayarak öne çıkarmış. Agatha Christie'nin gözümüze sokmadan, yeri geldiğinde sergilediği karakteristik özellikler, Sarah Hannah'ın romanında yerli yersiz tekrarlanıyor ve Hannah'ın Poirot'su Christie'nin Poirot'sunun pastişisi olmanın ötesine geçemiyor. Buna karşılık, Christie'nin üslubunda ısrarcı olmamış. Araya onun üslubuna uygun düşmeyen değerlendirme ve açıklamalar katan Hannah, sanıyorum kendi yazarlık kalitesini sergilemek istemiş. Her ne kadar üslup farklılığının sorumluluğunu hikaye anlatıcısı Catchpool'un sırtına yüklese de, Agatha Christie hayranlarını hoşnutsuz eden bir durum söz konusu.

Sarah Hannah, Agatha Christie'ye nazire yapmak istercesine muammayı içinden çıkılmaz bir hale getirmiş.

Monogram Cinayetleri'ni bir Agatha Christie romanından uzaklaştıran asıl neden ise kurgusu, daha doğrusu muammanın karmaşıklığı. Hannah, Christie'ye nazire yapmak istercesine muammayı içinden çıkılmaz bir hale getirmiş.

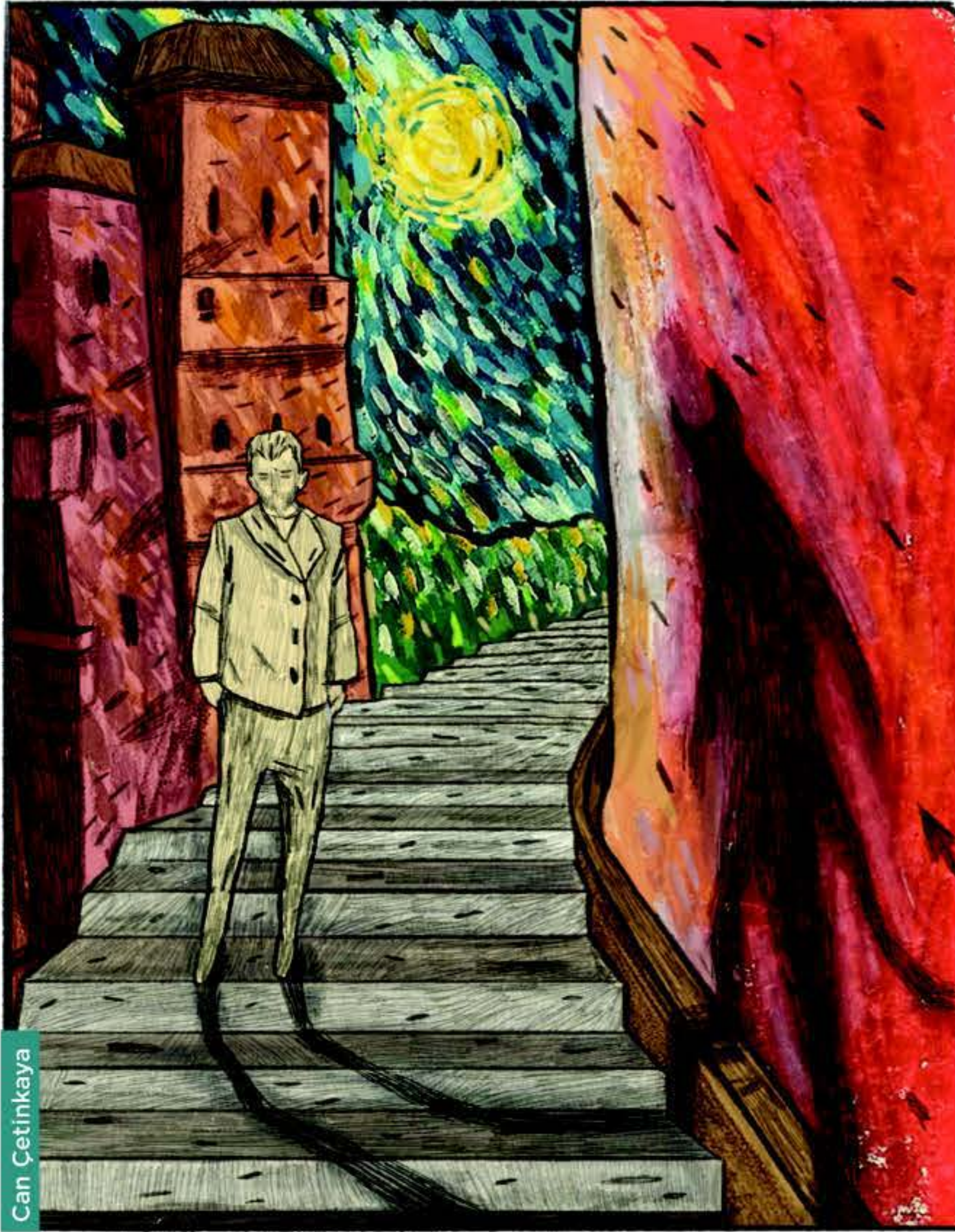
Agatha Christie, *Hayatım* adlı biyografisinde polisiye yazmaya Gaston Leroux'nun ünlü *Sarı Odanın Esrarı* romanını okuduktan sonra heves ettiğini söyler. Gerçekten de kapalı kapılar ardında, içeriden kilitli odalarda işlenen, "nasıl" işlendiğini ve katilin kimliğini çözmek için "gri hücreleri," biraz da sezgileri çalıştırmayı gerektiren hikayeler yazmış ama okuyucuyla yaptığı centilmenlik anlaşmasına daima saygı göstermiştir. En karmaşık muammasının bile basit ve ikna edici bir açıklaması vardır. Gereksiz ayrıntılara girmez, doğrudan suça, suçun işlenme nedenine ve işleniş biçimine yönelir. Üstelik romana serpiştirdiği ipuçları sayesinde okurun Poirot'ya eşlik etmesine izin vermekle kalmaz, onu buna teşvik eder. Agatha Christie hayranlarını cezbeden en önemli faktörlerden birisi edilgen bir okur durumuna düşürülmemek, kendisini oyunun/romanın içinde hissetmektir. Sarah Hannah işte bu noktayı ihmal etmiş, romanı kendi zeka gösterisine dönüştürmüş. Şapkasından çıkardığı tavşanlar karşısında şaşkına dönüyor fakat seyirci olmaktan öteye geçemiyoruz.

Yeni bir Hercule Poirot macerası yazıldığını duyduğumda nasıl bir sonuç çıkacağını merak etmişim. Doğrusunu isterseniz, aradığımı bulamadım. Ama haksızlık etmeyelim; yer darlığı nedeniyle iyi yanlarını ortaya koyma fırsatı bulamadığım *Monogram Cinayetleri*'ne kötü, yazarına başarısız demek doğru olmaz. Ne var ki Sarah Hannah, bir Agatha Christie değil... ■

GÖLGELER ENGELLER PANAYIRI

“Adelbert von Chamisso iki yüz yıl kadar önce kaleme aldığı, masal tekniğini yetişkin okurlara uyarladığı Peter Schlemihl’in Olağanüstü Öyküsü adlı kitabında insan/gölge/şeytan/ruh üzerinden kendi trajedisini, savaş nedeniyle özünü, yurdunu kaybetme temasını ironik bir dille anlatıyor.

Can Çetinkaya

Ay tutulurken, güneş tutulurken, bir de insan tutulması gözlemlenecekse, ışığın önüne geçen bedenin tutulduğunu tanrı mı, şeytan mı daha yakından seyredecektir?

İnsan, gölgesiyle neyi temsil eder? Bir gölge oluşmasına yol açan gövdeyi tanıyabilir mi? Gölge ile gövdenin ortak bir ödevi, ortak bir bilinci, ortak bir düşü var mıdır? Gölge sadece bir leke midir yoksa? İnsanın yeryüzü lekesi. Işıkla, aydınlıkla yüzleşince beliren leke. Ya da salt gerçek midir gölge: İnsanın başlı başına bir karaltı olduğunun göstergesi. İkisini bütünleştiren, ayıran, farklılaştıran şey insanın gölgesini bilmesi, gölgenin insanı önemsememesidir.

Gölgenin insanı tehdit eden tehlikeli tarafı, bilgiye ihtiyaç duymamasıdır işte. Oysa insan zavallılığını örtmek için sürekli öğrenmek zorundadır; gölge ise bunun gereksizliğiyle vardır. O hep vardır. İnsansa var olmak, varlığını kanıtlamak için didinir durur.

Gölge bazen, bir gizlenme aracı olarak, bir sırrı saklamak için de ortaya çıkar. Gölge oyunu böyle değil midir; canlandırma tekniği ile gölgeler üzerinden konuşma fırsatı, eleştirmeyen alanları açmak, kimilerine göre suç işlerken suçu gölgelerin üzerine atmak. Gölgelerin fısıldadığı gerçek, bizim inanmayı reddettiğimiz muhakeme gücünü sınavacaktır. Bize teklif edilen gerçeği ancak yalana dönüşürse kabullenebileceğizdir. İnsanın şartı budur: Yalansa, bozuxsa, kusurluysa bize aittir. Doğruluğu şüphe götürmeyen her olgu kanserojendir enikonu. Gölge bizi sorgulayacaksa, gölge bizi bizle yargılayacaksa ondan kurtulmanın yollarına bakmamız şarttır.

Gölge canlı değildir ama nesnesiyle hareket edebilir. Bu taklit yeteneği akıl için fazladır. Eğer hareket edebilmek canlılıkla, yahut varoluşla ilgili değilse o zaman hayat yoktur, varsa da anlamsızdır. Üstelik gölge ışığın açısına, zeminin özelliğine göre boyutlanabilir, kendi hacmiyle oynayabilir. İnsanın, nesnenin böyle bir meziyeti bulunmamaktadır ne yazık. Gölgenin bir uzay lisanı bilmesi ise insanı her zaman huzursuz eder. Nesneler gölgeleriyle barışıktır oysa. Onlar birbirleri için vardırlar. Yahut yokturlar. İnsanı çelişkiler içinde boğan gölgeler ve sırtlandıkları önem ışığın nedeni ile yoğunlaşır veya zayıflar. Gölgesi ayaklarının dibinde olsa da artık ağır bir yükür insana.

RUH + GÖLGE = ?

Gölge, ruhtan arta kalanın bir çeşit yansımasıdır bazen: “Ruh + Gölge =” Eşitliğin diğer tarafına koymaya kalkışacağınız her şey sizi tanımlayacaktır; bu da büyük bir risktir. Bedensel zenginliğinizin ifadesini

yine size bırakır fikir.
Kazandığınız ama
kaybetme olasılığı
yüzünden neredeyse
hastalanabileceğiniz
bir gerçeğin
gövdene teslimatı
tamamlanmıştır. Karar
vereceksinizdir.

Gölgeniz bir
parçanız mıdır, yoksa
fuzuli bir ayrıntı
mıdır?

Gölgenizden
vazgeçebilir misiniz?

Gölgenin
işlevsiz olduğunu
savunanlardan
mısınız?

Gölgesizliğin bir
tür saydamlaşma,
şeffaflaşma aşaması
taşıdığını iddia
edenlerden misiniz?

O zaman bana gölgenizi satar mısınız?

Gölgesiz bir ömür sizi üzmeyecekse tam tersine
karşılığında çok refah bir hayat sürdüreceğinizi garanti
edersem tereddüt bile etmeden onu elden çıkartabilir
mısınız?

Adelbert von Chamisso iki yüz yıl kadar önce
kaleme aldığı, masal tekniğini yetişkin okurlara
uyarladığı *Peter Schlemihl'in Olağanüstü Öyküsü*
adlı kitabında insan/gölge/şeytan/ruh üzerinden
kendi trajedisini, savaş nedeniyle özünü, yurdunu
kaybetme temasını ironik bir dille anlatıyor. Romantik
şairler arasında anılan Chamisso, botanik üzerine kafa
patlatan bir bilim adamı da ayrıca. Seyyah yanı ise
köksüzlüğüne, hep bir arayış içinde olduğuna işaret
ediyor.

Gölgenizi kurtarmak için ruhunuzu satar mısınız?

Dalçınlığa düşüp sonsuz altın için gölgesini şeytana
kaptıran bir adamın hırslarının bedeli, aşk acısı ve iç
hesaplaşmayla geçen günleri bu kere de ruhunun satış
listesine alınması ile daha da zorlaşıyor. Gölgenizi
kurtarmak için ruhunuzu satar mısınız peki?

Ay tutulurken, güneş tutulurken, bir de insan
tutulması gözlemlenecekse, ışığın önüne geçen
bedenin tutulduğunu, üzerine düşen gölgeyi tanrı mı,
şeytan mı daha yakından seyredecektir?

İnsan hep bu tür sorular yüzünden öldü. Borsaya
bildirmek gerek. 🇹🇷

**PETER SCHLEMIHL'İN
OLAĞANÜSTÜ ÖYKÜSÜ**
Adelbert von Chamisso
Kolektif Kitap
Çeviren: Murat Özbek

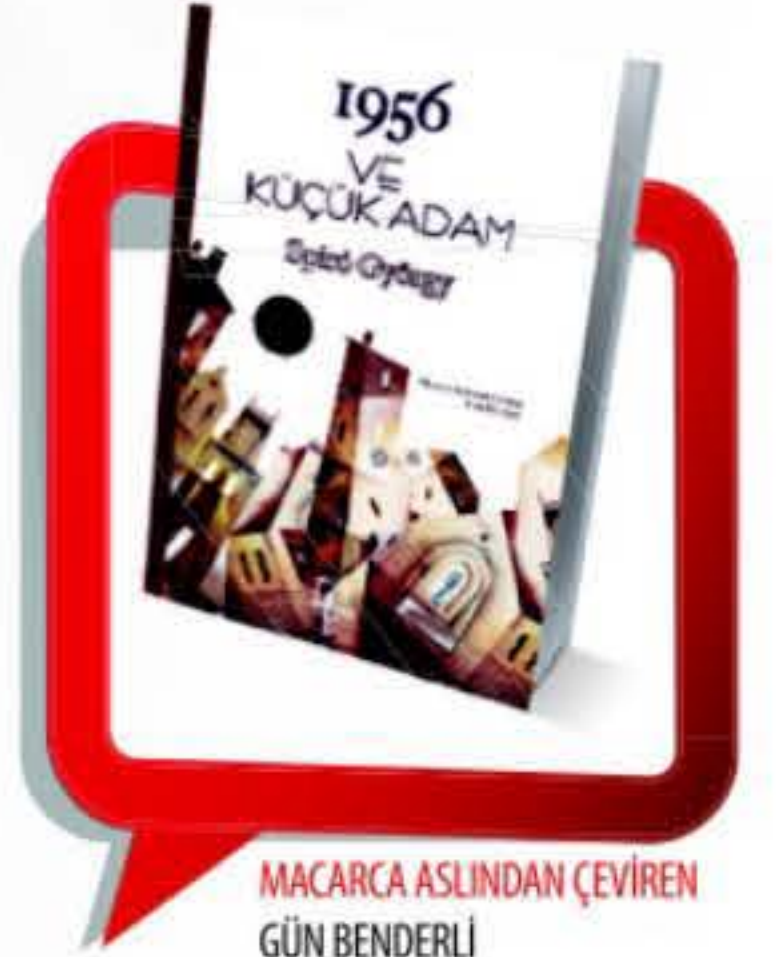
dedalus

Okumak Özgürleştirir...

MACARCA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜN BENDERLİ

PIKSEL
KRISZTINA TÓHT

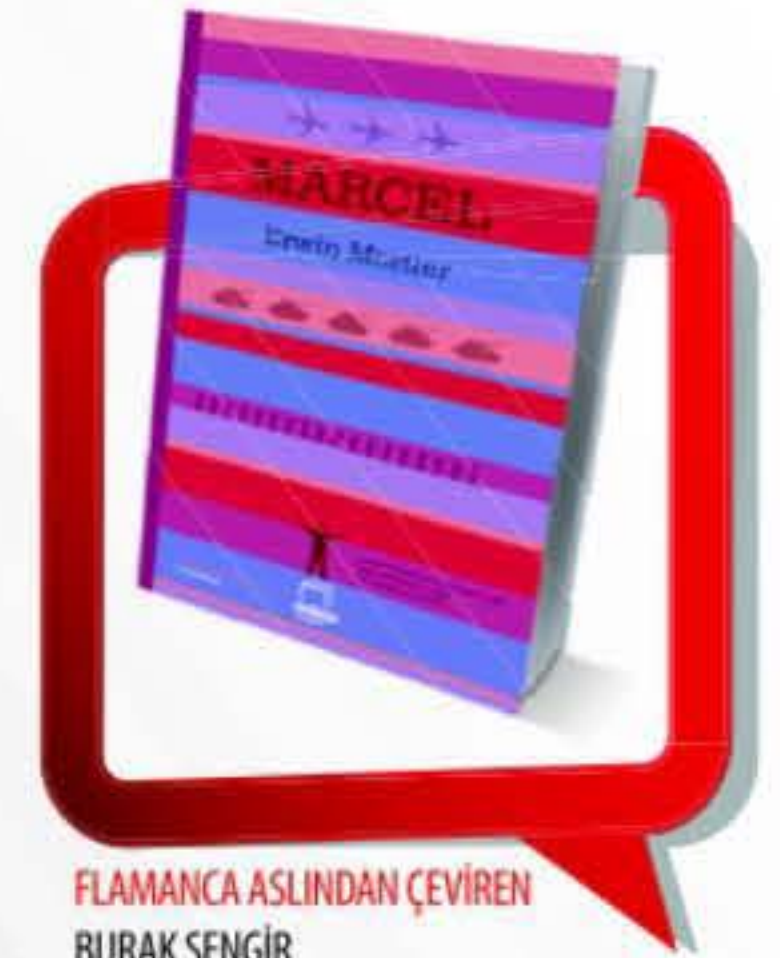
MACARCA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜN BENDERLİ

1956 VE KÜÇÜK ADAM
SPIRÓ GYÖRGY

DANCA ASLINDAN ÇEVİREN
NUR BEIER

KRALIN DÜŞÜŞÜ
JOHANNES V. JENSEN

FLAMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
BURAK SENGİR

MARCEL
ERWIN MORTIER

HOMEROS COVER FT. ODYSSEUS

“Homeros’un bilinmeyenlerle dolu yolculuk güzergahı, Zachary Mason için kontrollü bir kaosu anlatmada kullandığı bir mikroevrene dönüşmüş. Mason, metaforik bir insansız hava aracı gönderiyor Odysseus’un peşinden.”

Burak Dak

Hikayesi üzerine ne kadar varyasyon yazılırsa yazılsın, Odysseus kendi mitolojisinde tutsaktır.

Her oluşun ve olayın arkasındaki matematiği görebilen beyinlerine tutkun olduğum, -bazen yüzlerine, bazen içimden- “ah keşke biraz da edebiyatın tahmin edilemez olasılıklarına fırsat verseler,” dediğim insanlar vardır. Zachary Mason işte bu ikisi bir arada insanlardan. Mesleği, yapay zeka programlama olan Mason’ın ilk romanı *Odyseia’nın Kayıp Bölümleri*, algoritmik bir kurgu ile hikaye anlatıcılığını birleştirirken, bir üst-zeka kavramının olabilirliğini sorguluyor. Ortaya, mitolojideki metis kavramına selam çakan, yazarın başkahramanına yoldaş olduğu bir kitap çıkmış. Homeros’u, hatta Azra Erhat’ın *Mavi Anadolu*’sunu okumamış, efsanevi Ercüment Atabay’dan “Mitoloji 101” dersi almamış olsanız dahi, *Odyseia’nın Kayıp Bölümleri*’nin arasında kaybolmaktan çok keyif alacağınıza eminim. Kitaptaki Borges ve Calvino etkisi, farklı seviyeleri olan bir

bilgisayar oyunu etkisine paralel. Ve bu dâhiyane bir karışım. Yazarın iradesi ve başkahramanın edebi geçmişi arasındaki çekişme ise yaratıcı yazı için stratejik taktiklerle dolu.

Meğerse Homeros’un anlattıklarından bildiğimiz *Odyseia*, efsanenin tek metni değilmiş. Fresklerde, mezar çömlleklerinde, papirüslerde 44 kısa varyasyon daha keşfedilmiş. Odysseus, kendisi hakkında hikayeler uydurmuş ve bunları gittiği yerlerde anlatmış ve yalanlarından biri Homeros’un *Odyseia*’sı olarak tanınmış. *İlyada*, stratejik savaş hamleleri ve taktiksel yorumlar içeren bir satranç oyununun el kitabıymış. *Odyseia* ise, oyun bittikten sonra taşların kendi başlarına kurlsız ve dağınık kaldıklarında ne olacağını anlatan bir satranç kitabı parodisiymiş. Zachary Mason, bu açıklamasıyla okura tuzak kuruyor olabilir. Hikaye uydurma, ikna etme ve kandırıcılığıyla namli

*SEL YAYINCILIK

www.selyayincilik.com | [selyayincilik](#) | [SelYayincilik](#)

Bülbülü Öldürmek

Harper Lee

Türkçesi: Ülker Ince

Etkileyici gerçekliğiyle ürperten, "insani" vurgusuyla sarıp sarmalayan, çağdaş dünya edebiyatının en önemli ve özgün örneklerinden biri olan Pulitzer ödüllü *Bülbülü Öldürmek*, Ülker Ince çevirisiyle tekrar Türkçede.

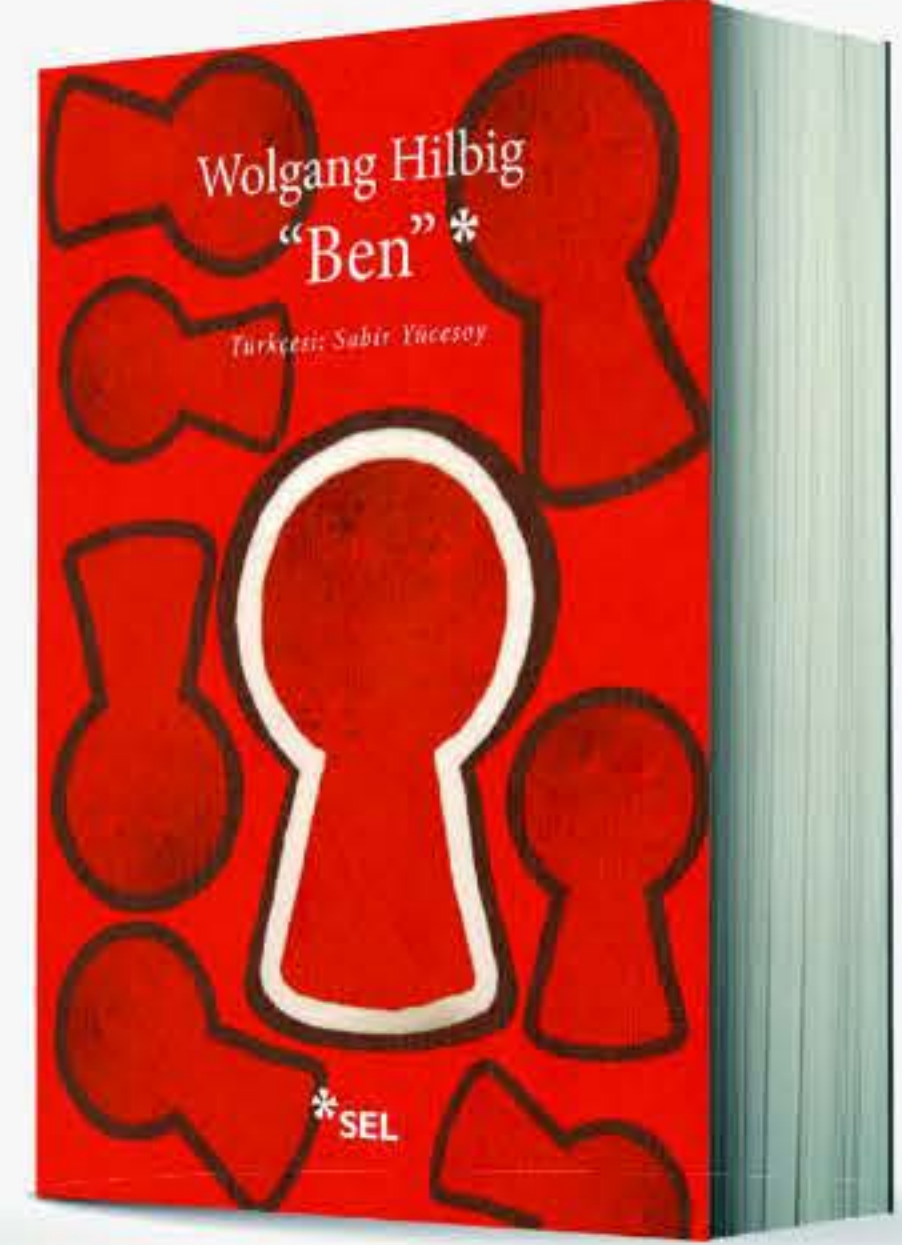

Kaygılarımızın Kışı

John Steinbeck

Türkçesi: Berrak Göçer

Dünya edebiyatının en güçlü kalemlerinden biri olan John Steinbeck'ten bireysel ahlakın toplum tarafından nasıl şekillendirildiğine dair son derece gerçekçi bir tutum sergileyen bir çöküş, tereddüt ve manevi kriz hikayesi.

"Ben"

Wolfgang Hilbig

Türkçesi: Sabir Yücesoy

Kimliğini yitirmiş bir yazar. Yoksa bir ajan mı? Otoriter rejimlerin tüm zihinlere sızan, vicdanları taşlaştıran yalnızlaştırıcılığı içinde hangisinin doğru olduğunu kim bilebilir ki?

Yazının Sınır Boyuna Yolculuklar

Edebiyat Üzerine Denemeler 2

Enis Batur

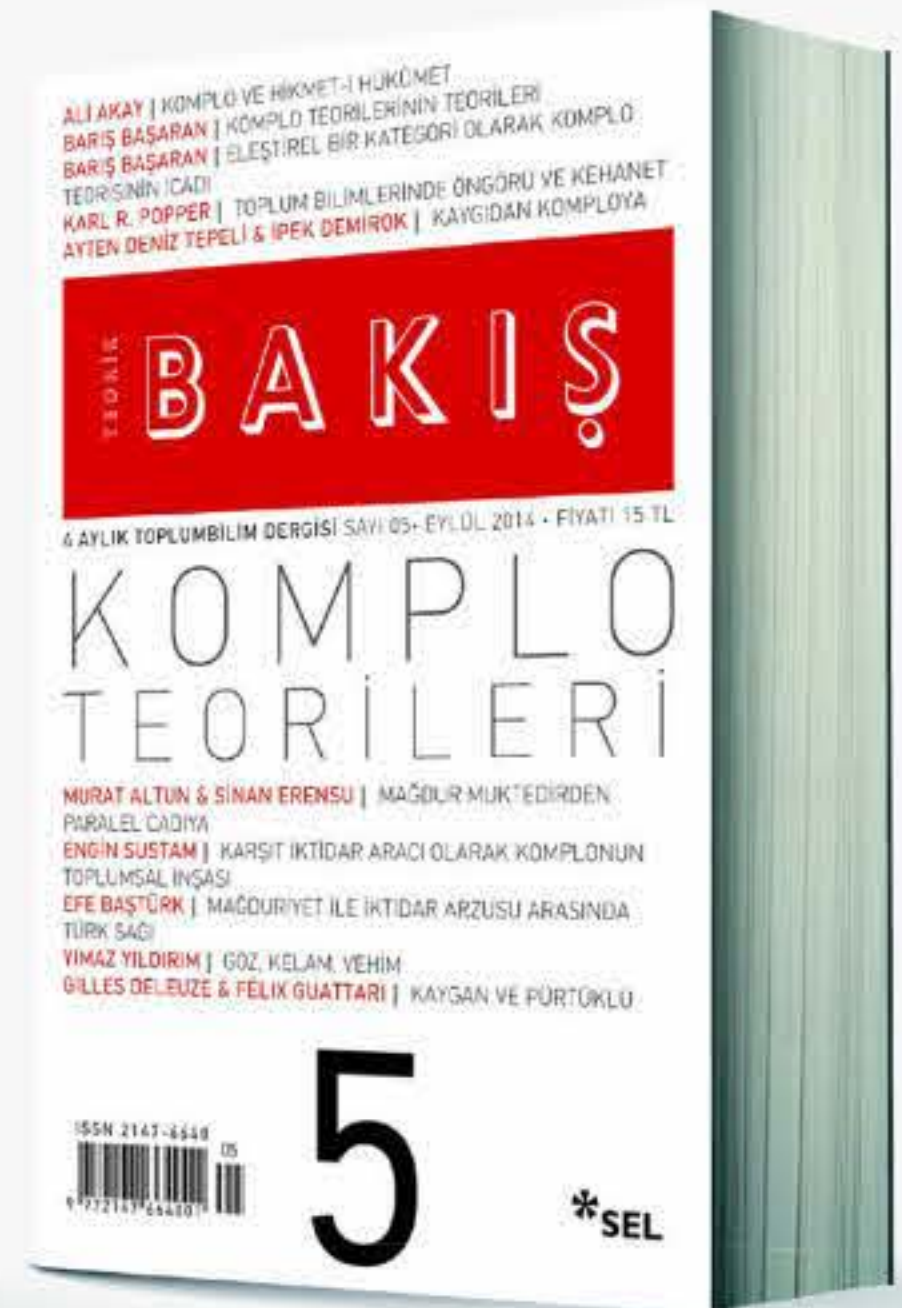
Çağımız yazarları arasındaki hısımlık ilişkileri, geliştirdikleri sınır ihlalleri, açtıkları söyleşi damarları üzerinden hem ülke edebiyatına, hem dünya edebiyatına yönelen bir ufuk çizgisi taraması.

Kaldırım Taşlarının Altında Kumsal Var

McKenzie Wark

Giderek şiddetlenen kent mücadelesinin, burjuva kültür ve düzeninde çatlaklar yaratma arayışının beslenebileceği önemli kaynaklardan biri: Sitüasyonist Enternasyonal. "Mızrağı yel değirmenlerine doğrultmak mızrağı kaptırmaktan iyidir."

Teorik Bakış sayı: 5 KOMPLO

Teorik Bakış
"Komplo"
dosyasıyla
yoluna devam
ediyor...

Kitaptaki Borges ve Calvino etkisi, farklı seviyeleri olan bir bilgisayar oyunu etkisine paralel.

Odysseus gibi bir karakterin kontrolünü ele geçirmiş, "Bir bilmece var okurlar!" diye meydan okuyor koca Homeros'a.

Odysseia'nın Kayıp Bölümleri, tıpkı kapak görselindeki Penrose basamakları arasında çıkmaz kalmış figür gibi bir döngüye hapsediyor Odysseus'u. Her bir bölüm, Odysseus'un Troya kıyılarından İthake'ye ve karısı Penelope'ye geri dönüş yolculuğunun yeniden anlatımı. Her eve varış farklı bir Penelope demek. Her farklı Penelope, farklı bir Odysseus demek. Yolculukları esnasında anlattığı hikayelerle hem kendini hem kaderini değiştiriyor Odysseus. Önce bir bilmece gibi başlayan bu başa sarmalar, okudukça, son derece hüzünlü bir kayboluş destanına dönüşüyor.

Tekrar, yazının başında söz ettiğim matematiği hikaye anlatıcılığıyla birleştirmeye yarayan bir teknik ve bir akış silsilesi. Tekrar kavramı, aynı zamanda güçlü imgelerle de destekliyor hikayeyi: Penelope'nin dokuduğu kumaşta, Agamemnon'un Troya'nın izdüşümü bir yeraltı şehri inşa etmesinde, Akhilleus'un topraktan bir taklidinin yapılıp ona can verilmesinde, yıllar sonra Akhilleus'un kalkanının düzinelerce taklidinin turistik tezgahlarda satılmasında özellikle etkisi hissediliyor. Mit, varlığını zaman içindeki ebedi tekrarına borçlu. Olaylardan ziyade, olayların

yeniden anlatımı ve yeniden anlatımların yeniden anlatımı hatırdaki kalıyor. Bu nedenle, hakikatten uzaklaştıkça, şimdiki zamanı yaşayabilmenin aslında sahip olunabilecek en büyük üstünlük olduğunu kanıtlıyor.

Mitolojik karakterler, defalarca ölüp defalarca yaşarlar. Ancak kendilerine bahsedilen karakterleri kaderleri olur. Hikayesi üzerine ne kadar varyasyon yazılırsa yazılsın Odysseus kendi mitolojisinde

tutsaktır. Misal, bir satranç taşı olsa, tek işlevi kendi karesine geri dönmeye çalışmak olacaktır. Mason, ne kadar çok ikiz-benlik ortaya çıkarırsa çıkarsın, Odysseus'u kurtaracak bir yabancılaşma etkisi yaratamaz. Odysseus'un postmodernizme karşı bağıışıklığı vardır, etkilenmez.

KİM ORJİNAL? KİM COVER?

Zachary Mason'ın tekrara dayalı metnini, müzik terminolojisiyle bir Homeros "cover"ı olarak değerlendirebiliriz. Burada Homeros'un orijinal metninden sapmaları tespit için kafa yormak beyhude olacaktır. Hem emin olabilir miyiz orijinalliğinden? "Yabancı" adlı bölümde Odysseus'un Troya sahilindeki kampta kurulu çadırına bir yabancı girer. Hayat hikayesini, kimsenin bilemeyeceği detaylara kadar anlatır ve Odysseus'a sorar: Kimim ben? Odysseus, yabancıların aslında kendisi olduğunu anlar. Hayatı işgal edilmiştir. Yıllar sonra yabancıyla tekrar karşılaştığında adam İthaka Kralı ve Penelope'nin kocasıdır. Odysseus'a der ki: "Bence ikimizden biri daha mutluysa, o da zaruretlerinden kurtulmuş olan sensin". "Helen'in Görüntüsü" adlı bölümde, Helen'in göz kamaştırıcı güzelliği yüzünden kimsenin onu tasvir edemediğini fark eden Odysseus, Penelope ile yer değiştirmesine yardım eder. Böylece Paris'in kaçırdığı kadın aslında Penelope'dir ve kaçarken aklında "aşktan ziyade başka bir hayat ihtimali" vardır.

Hayat, bir başkasının anlatığı bir hikayenin kahramanı olarak sürer. Anlatıcınızın kim olduğunu bilmediğiniz sürece, uzakta bir ses ve soyut bir varlık olarak kaldığı müddetçe, hayatınızın efendisi sizsiniz. Ama anlatıcınız belliyse, yanılsamalardan ibaret olan sonsuz olasılıklar ortadan kalkar ve hayatınız tek bir aklın kısır yaratısı olarak kalır. Ya anlatıcı, belli bir noktada tatmin olur ve susarsa? O zaman, ölmek için, kendi hikayenizi anlatmaya başlamalısınız, gerekirse başka hikayelerde baştan doğmayı göze alarak.

COĞRAFYA, GEOMETRİK MÜKEMMELLİK

Homeros'un on yıl süren, bilinmeyenlerle dolu yolculuk güzergahı, Zachary Mason için kontrollü bir kaosu anlatmada kullandığı bir mikroevrene dönüşmüş. Mason, adalar coğrafyasına bugünün bilgisiyle yaklaşıyor, neredeyse metaforik bir insansız hava aracı gönderiyor Odysseus'un peşinden. "Bir Oyun Tutanağı" adlı bölümde ise, coğrafyaya hâkim olmayı tanrısal bir öngörü kabul ediyor. Tanrı yaratısı geometrik mükemmellik, insanların günahları ve çağların yozluğuyla bozulmuştur.

En basit haliyle, Troya Savaşı, "Vay bizim Helen Yengemizi ne hakla kaçırsınız" bahanesiyle Agamemnon'un ganimet toplama fırsatı yaratmasıdır. Yine en basit haliyle, Troya'nın düşüşü, Anadolu'nun Avrupa Birliği yolculuğunun ta o zamandan lanetlenmesidir. Tabii bunu Kasandra bile göremedi. Görseydi ve bizi uyardıysa, Anadolu'nun hikayesi farklı olur muydu? ■

ODYSSEIA'NIN KAYIP BÖLÜMLERİ
Zachary Mason
Jaguar Kitap
Çeviren: Ferhat Özkan

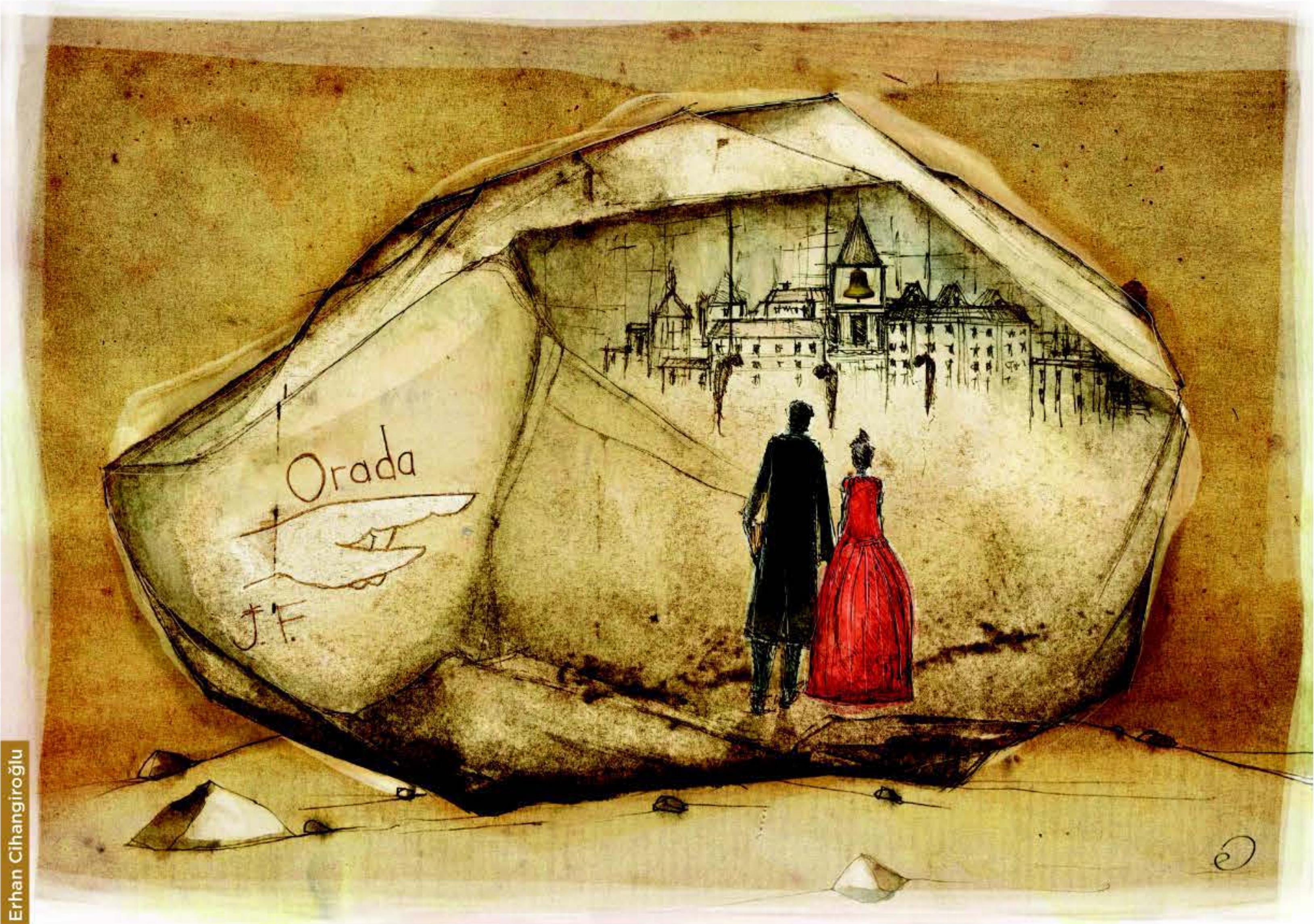
SOFOKLESÇİ BİR KÖTÜMSERLİK

“ Hardy toplumda egemen tüm normları masaya yatırır; toplumsal sınıf sistemini, evliliği, dini, cinselliği, özellikle de örgütlü dinin nasıl bir canavara dönüşebildiği olgusunu...

Geç Viktorya döneminin en önemli romancılarından Thomas Hardy'nin *Adsız Sansız Bir Jude*'u, aynı zamanda aldığı olumsuz tepkiler nedeniyle Hardy'nin roman yazmaktan vazgeçmesine yol açması ile de ünlüdür. Viktorya dönemi, bilindiği gibi, Kraliçe Viktorya'nın hüküm sürdüğü 1837 ile 1901 yılları arasını kapsar; bu dönem refahın arttığı, barışın hüküm sürdüğü İngiltere kapitalizminin altın yıllarıdır. Hardy'nin hayatı da bu dönemle örtüşür; 1840'da doğar, 1928'de ölür. Bu dönemde İngiliz romanı, edebiyat türleri arasında zirveye yerleşir. Önceki romantik dönemin kralı şiir iken, Charles Dickens, William Thackeray, Brontë kardeşler, George Eliot ve dönemin sonlarına doğru Hardy gibi

romancılarla roman, şiiri tahtından indirir.

Hardy'nin dönemin katı ahlak anlayışı ile cepheden ilk kez yüz yüze geldiği, en çok bilinen, sinema uyarlaması ile de meşhur romanı *Tess*'tir. Erken Viktorya dönemi romanları genellikle ağır koşullarda yaşayan ve azimle çalışan insanların sonunda aşkla veya şanslarının yardımıyla ödüllendirildikleri bir dünyayı tasvir eder. Erdem, dürüstlük her zaman ödüllendirilirken, hata ve kötülük yapanlar cezalandırılır. Ancak gerçeklikte toplumsal ve sosyal değişme hızlanıp, ahlaki ve etik normlarla uyumsuzluklar belirmeye başladıkça romanda da bunun etki ve sonuçlarını görmeye başlarız; bu çerçevede Hardy'nin romanları da kimi

Erhan Cihangiroğlu

Hardy İngiliz romanında kadını cinselliği ile ele alan ilk romancıdır. Gerçeğin dikenli tarlasında tutkuları, içgüdüleri, bedeni ve ruhuyla varolmaya çalışan kadını resmeder.

İyi bir romanı, yazıldığından yüz küsur yıl sonra bile hâlâ yeni yorumlara gebe olmasından daha iyi ne tanımlayabilir ki!

eleştirmenler tarafından “kötümser” metinler olarak değerlendirilmiştir. Hardy ise bu eleştirileri ancak Sofoklesçi bir kötümserlik çerçevesinde kabul eder: Seçme şansım olsaydı dünyaya gelmemeyi tercih ederdim.

“İffetli” bir kızın baştan çıkarılmasını öyküleyen ve Viktorya döneminin yerleşik cinsellik ve seks anlayışına bir saldırı gibi de okunabilecek olan (elbette bugün okumak ile o gün okumak arasındaki farkı da dikkate almalı) *Tess*, Hardy’ye birçok düşman kazandırır, bir tartışmanın başlamasına neden olur. *Adsız Sansız Bir Jude* ile birlikte bu tartışma alevlenir ve Hardy roman yazmaktan vazgeçerek adeta bu tartışmadan çekilir. Hardy toplumda egemen tüm normları masaya yatırır; toplumsal sınıf sistemini, evliliği, dini, cinselliği, özellikle de örgütlü dinin nasıl bir canavara dönüşebildiği olgusunu...

Edebi açıdan ise Hardy’nin romanları eski Yunan, Shakespeare ve Hristiyan trajedilerinin izlerini taşır. R.M. Rehder’e göre, “Shakespeare’de trajediler ölüm, komediler evlilik ile sonuçlanır; Hardy’de ise bazı trajediler bir evlilik ile başlar, her komedi de bir trajedi içerir.” Ahalinin de önemli bir yeri vardır: Köylüler, Yunan trajedilerinde olduğu gibi bir koro işlevi görürler; arka planda sürekli olarak yorumlarını, görüşlerini duyarız.

Trajedinin izleri romanda yarattığı şehir adlarından bile okunabilir. Jude’nin yaşadığı yer Marygreen (Mary: Meryem), fantastik arzularının odağındaki, Hardy’nin model olarak Oxford’u alarak betimlediği şehir ise Christminster (Christ: Hazreti İsa) isimlerini taşır. Jude ve Hardy’nin yaşamları da paralellik içerir. Hardy de tıpkı Jude gibi önce taş ustası olarak çalışmaya başlamış, sonra bir mimara çıraklık etmiştir. Ayrıca iki mutsuz evlilik yapmıştı; iki karısı da evlendikten sonra fanatik derecede dindarlaşmışlardı. Bunun da ötesinde kitap yayımlandıktan sonra gelen tepkiler nedeniyle ikinci eşi Emma ile olan ilişkileri ciddi hasar görmüştü.

BİZE HİÇ YABANCI DEĞİL

Adsız Sansız Bir Jude ile benzeşen bir diğer klasik roman, Stendhal’in *Kırmızı ve Siyah*’ıdır. İlk çevirisi 1900’de yayımlandığı için doğrudan bir etkilenme olasılığı kalmıyor; ancak zamanın ruhunun iki farklı ülkedeki romancıları benzer protagonistler yaratmaya ittiğini düşünebiliriz. *Adsız Sansız Bir Jude*’u bugün okuduğumuzda neden bu kadar kıyamet kopardığını anlamak biraz güç olsa da kızlı-erkekli tartışmasını hatırlamakta yarar var. Erdemin kızlık zarı ile simgelendiği bir dönemdir bu, yani bize

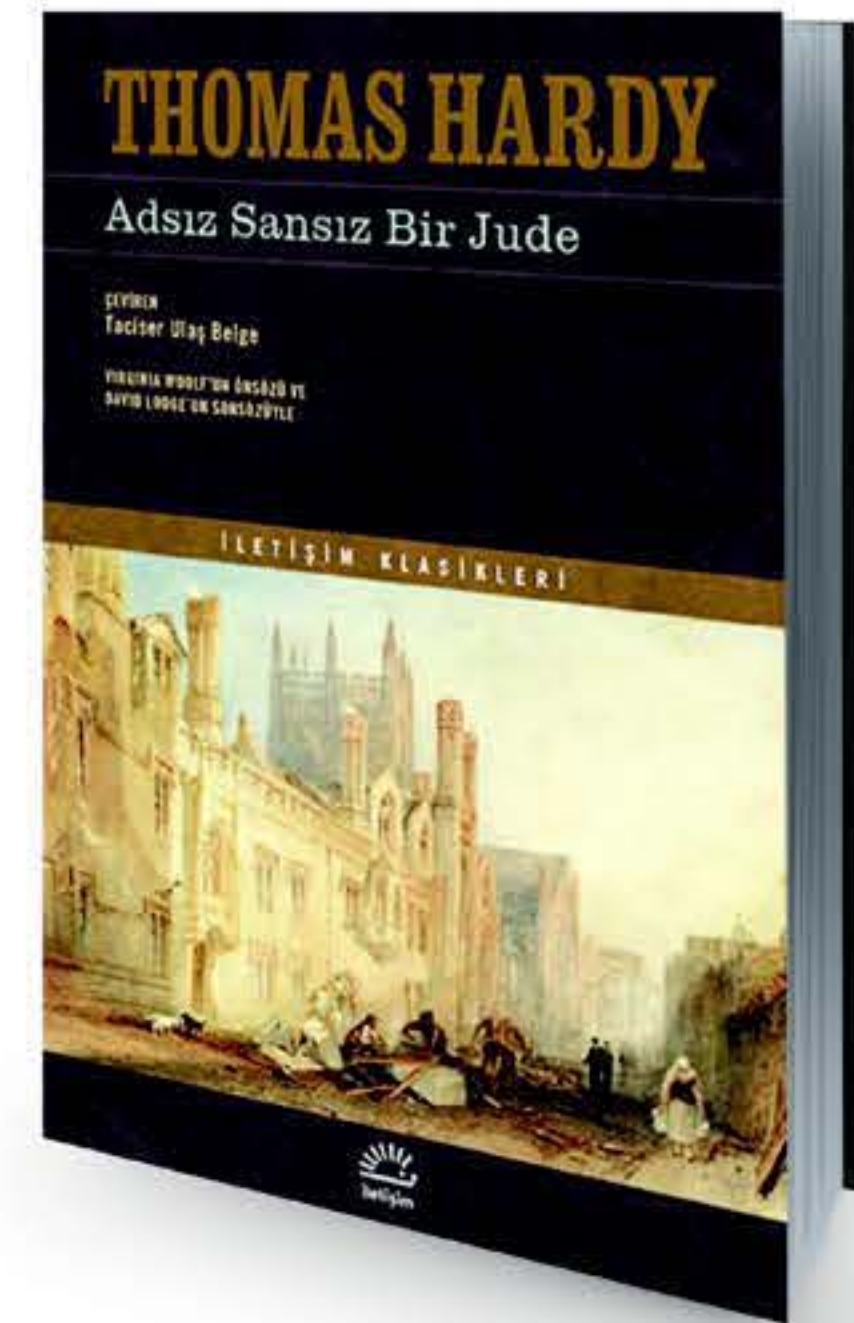
hiç yabancı değil. Fiziki bir nesne ile metafizik bir kavramın özdeşleştirilmesi, Hardy’nin en çok itiraz ettiği noktalardan birisidir; onun için “erdem yuvası ruhtur,” kızlık zarı değil. Viktorya döneminde bekaretini kaybetmiş kızlar için kullanılan yaygın deyiş “bozuk mal”dır, bu kavrayış elbette kadınlar tarafından da içselleştirilmiştir.

Hardy 1912’de evlilik ve boşanma ile ilgili yasaların, İngilizlerin en azından yarısının mutsuzluğunun nedeni olduğunu yazar. 1857’ye kadar anlaşmalı boşanma diye bir olgu yoktur. Ancak zina durumunda gündeme gelebilir. Bir tecavüz olduğunda ise tecavüze uğrayan kadının kocasının zararını talep etme hakkı vardır! Kadın evlendiği zaman yasal bir kişi olma hakkını kaybetmektedir. Boşanma süreci ancak zenginlerin başa çıkabileceği kadar pahalı bir süreç olduğundan, toplumun büyük çoğunluğu için fiilen imkansız gibidir. Mesela dönemin bir diğer ünlü romancısı Austen’in romanlarında kadınların adeta cinsel hayatları yoktur. Bir anlamda Hardy, İngiliz romanında kadını cinselliği ile ele alan ilk romancıdır denebilir. Geçerli bakış açısında kadın ya Madonna ya da fahişedir; Hardy bu bakışı yerle bir eder, yeni bir kadını, gerçekliğin dikenli tarlasında tutkuları, içgüdüleri, bedeni ve ruhu ile varolmaya çalışan kadını resmeder. Adeta Madonna ile fahişenin bir karışımıdır bu kadın. Dönemin ilk liberal feministleri de evliliği idealleştirmektedirler. Ancak gençliğinde Charles Fourier’nin eserleri ile tanışan ve onun serbest cinsellik fikrinden etkilenen Hardy, Sue ile evlilik karşıtı bir kadın karakter yaratır.

İyi bir romanı, yazıldığından yüz küsur yıl sonra bile hâlâ yeni yorumlara gebe olmasından daha iyi ne tanımlayabilir ki! Demek ki doğru soruları gündeme getirmiş ve kolayca çözülemeyecek meselelere el atmış. Eleştirmenlerin de *Adsız Sansız Bir Jude*’a olan ilgisi sürekli devam etmiş.

Jude’un kaderinde kendi kişilik ve güdülerinin mi, yoksa toplumsal yapının mı belirleyici olduğu tartışılmış mesela. Veya Terry Eagleton romanı “çalışma/iş”in (work) merkezde olduğu az sayıda İngiliz romanlarından birisi olarak analiz etmiş.

Hardy bir de kavram hediye etmiştir İngilizceye bu romanı ile: *Erotolepsy*. “Bu seferki derdim birincisinde olduğu gibi şehvet deliliği değil,” der Jude. “Şehvet deliliği” olarak çevrilen bu kavram, “erotomania”dan daha şiddetli ve tehlikeli bir duruma işaret eder. ■

ADSIZ SANSIZ BİR JUDE
Thomas Hardy
İletişim Yayınları
Çeviren: Taciser Ulaş Belge

DEMİR PERDE'NİN GÖLGESİNDE

“Wolfgang Hilbig Ben’de, neredeyse, güncel bir Sosyal Teori ders kitabındaki hemen her konu başlığına değiniyor...”

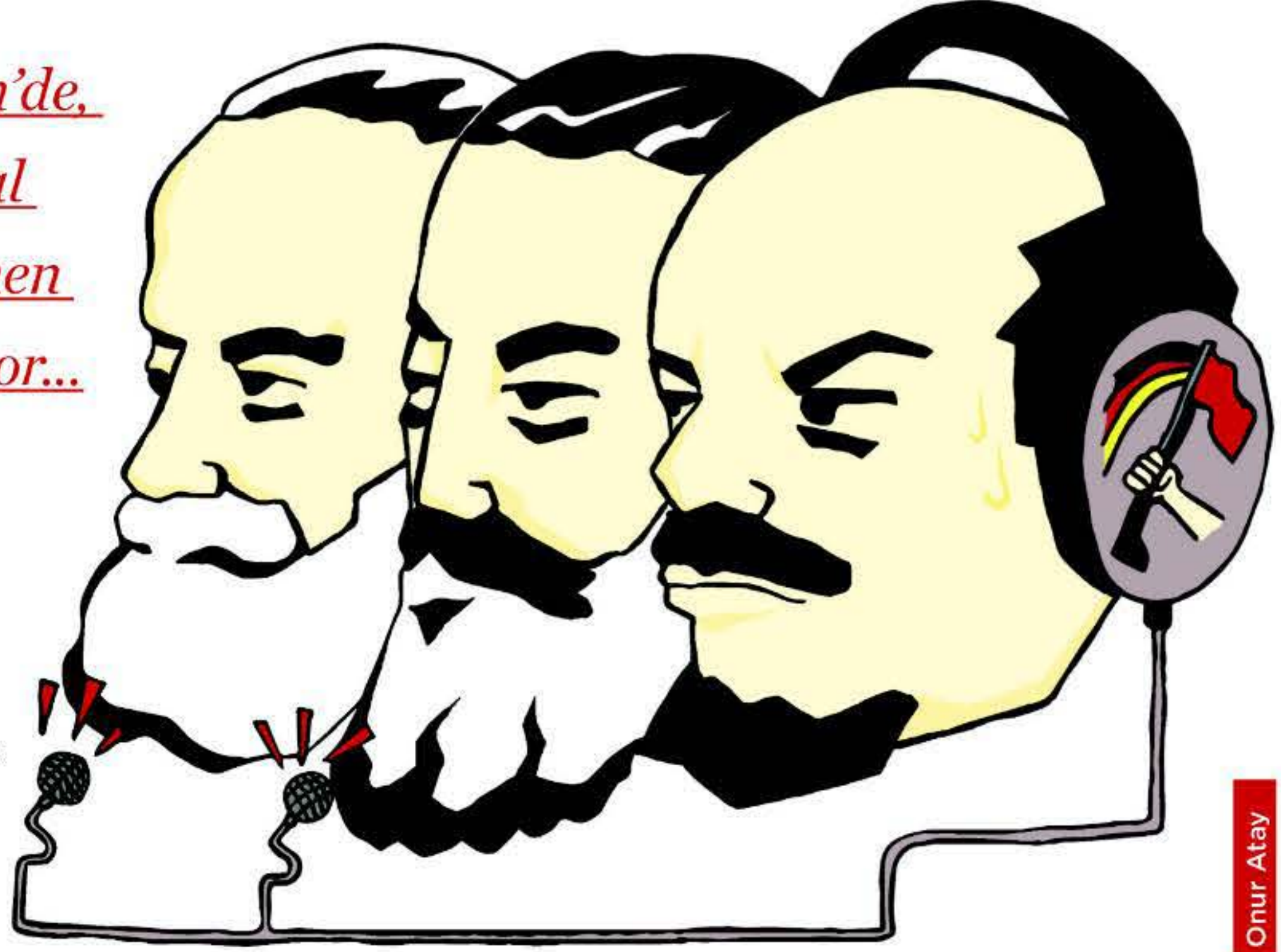
Yazarın patronajla netameli ilişkisi edebiyat tartışmalarının tahtında uzun süre hüküm sürdü malumunuz. Postyapısalcıların yazarın ölümünü ilanına ve suçu da tahakküm edici iktidarlara yüklemesine müteakip, edebiyat cephesi de türlü manevralarla ya bu cinayetten kaçmaya yahut nefsi müdafaa çalışmalarına girişti. Özellikle 70’ler sonrası edebiyatta iktidarla girilen bu mücadeleye sıkça rastlıyoruz. Komünist rejimlerin muhalif yazarları ise ön cepheleri tuttular hep.

Wolfgang Hilbig de bunlardan biri. 1941 doğumlu Alman şair ve romancı olan Hilbig, Sosyalist Birlik Partisi üyesi olarak Doğu Berlin’e taşındı. Ardından güçbela aldığı vizesiyle Batı Almanya’ya taşındı ve 2007’de orada vefat etti. Şiir ve romanlarıyla, birleşme sonrası Almanya’nın en önemli yazarlarından biriydi. Hakkında edinilecek ilk intiba şu: Komünist rejimin baskıları yüzünden Batı’ya yerleşen deneysel, modernist bir yazar. Ama burada kalmayalım: Türkçeye çevrilen ilk kitabı *Ben’de*, mezkur meseleyi ele alışı ve romanın yalnızca bununla sınırlı kalmayıp, güncel bir Sosyal Teori ders kitabındaki hemen her konu başlığına değinen uçlarının bulunması bakımından önemli. Ancak yerimiz dar sözümüz kısa olduğundan, biz burada kimlik meselesinde odaklanalım.

GELGİTLERLE AŞINAN KİMLİK

Ben’in dayatmacı iktidarlar ve onların bir türlü ele avuca gelmez, kaygan ve biteviye baskıları ve zihin oyunları ile çözülüp dağılışı, bütünlüğünü yitirip paranoid bir hal alışı ne zamandır karşımıza çıkıyor. Hatta, Kafkaesk terimini bunun için kullanır olduk. Hilbig’in de buna itiraz edeceğini sanmam, bundan onur bile duyardı muhtemelen. Ancak has edebiyattan ödün vermeden, dilin ve biçimin imkanlarını sonuna kadar kullanıp bunu da kendini giderek açan bir kurguya yedirmek, hakikaten yetenek işi.

Bu kadar bahsedip, romanın konusu hakkında ipucu vermeden olmaz. Bir fabrika işçisi ve kendi halinde bir yazar olan başkahramanımız, -romanda Firma olarak geçse de, anlaşıldığı üzere- Doğu Almanya gizli servisi tarafından ajan olmaya ve “Sahne” namı muhalif yazar topluluğunun arasına katılarak onlar hakkında

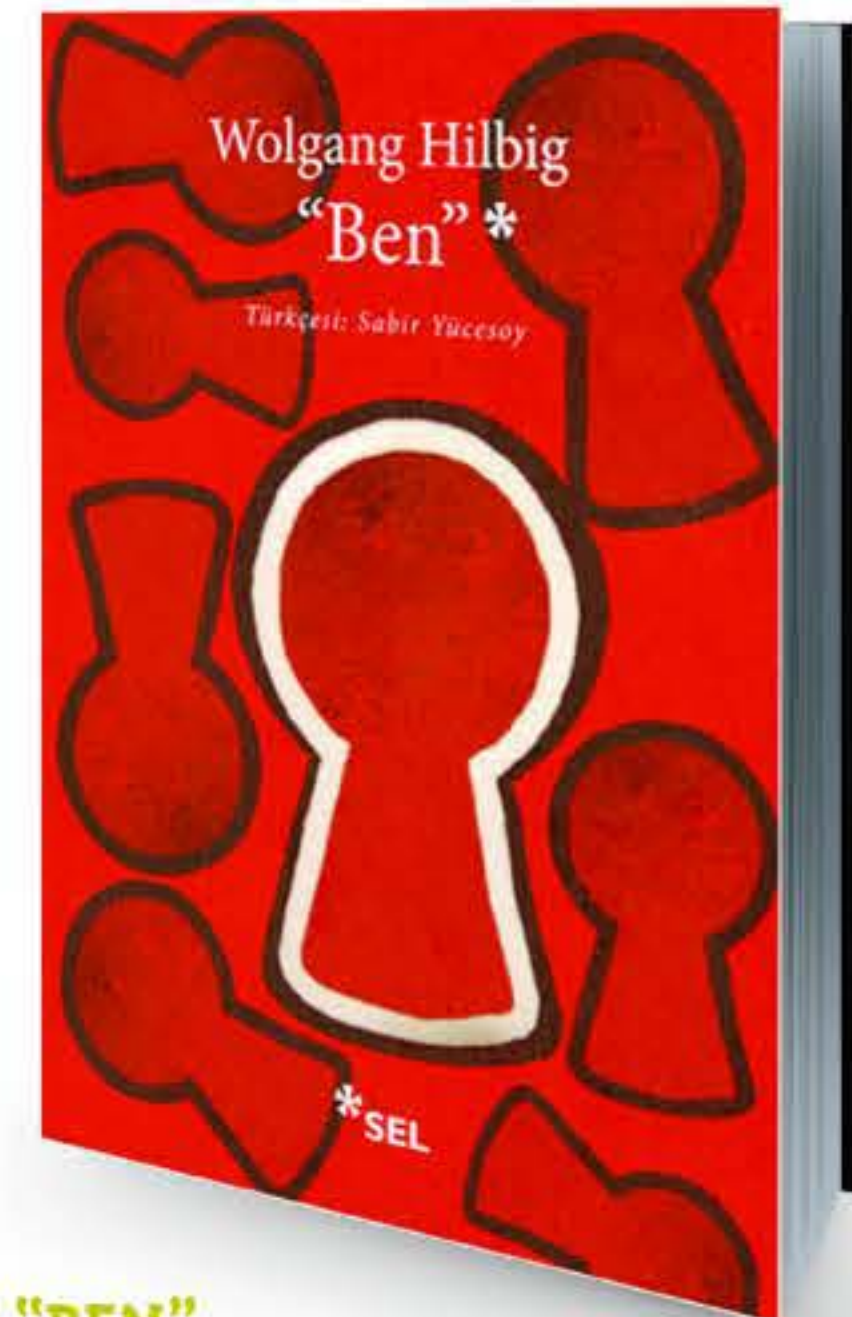

Onur Atay

Komünist rejimlerin muhalif yazarları iktidarla girilen mücadelede ön cepheleri tuttular hep. Wolfgang Hilbig de bunlardan biri.

jurnal tutmaya mecbur bırakılır. Başkahramanımızın tüm hayatı onun adına belirlenir. İşin ilginç, Firma’daki amiri de edebiyata düşkündür ve raporların içeriğinden ziyade üslubu ile ilgileniyor gibidir. Bir aşamadan sonra jurnaller ile kendi serbest yazıları -artık bu ne demekse- birbirine karışmaya başlar, sürekli değişen kod isimleri de. Tüm bu gelgitler arasında kimlik müthiş bir bozulmaya uğrar, kahramana bir yorgunluk çöker. “Kendi” dediği şeyin sürekli dışarıdan müdahalelere maruz kalması, yazarı kimliksiz, kişiliksiz bırakır. Devletin çöküşünün istiaresi olarak Ben’in çöküşü de, Demir Perde’nin yıkılışıyla birlikte okunmaya çok açık. Romanın geçtiğini anladığımız zaman dilimiyle de örtüşüyor bu durum.

Ezcümle, biz yine de Tanpınar’la bitirelim: “Tecrübe bir kişinin değil, bütün medeniyetindir”; haliyle Hilbig’in *Ben’i* de Demir Perde’nin gölgelediği tüm entelektüellerin “ben”lerini şöyle ya da böyle müşahade etmek için iyi bir fırsat. ■

“BEN”

Wolfgang Hilbig

Sel Yayıncılık

Çeviren: Sabir Yücesoy

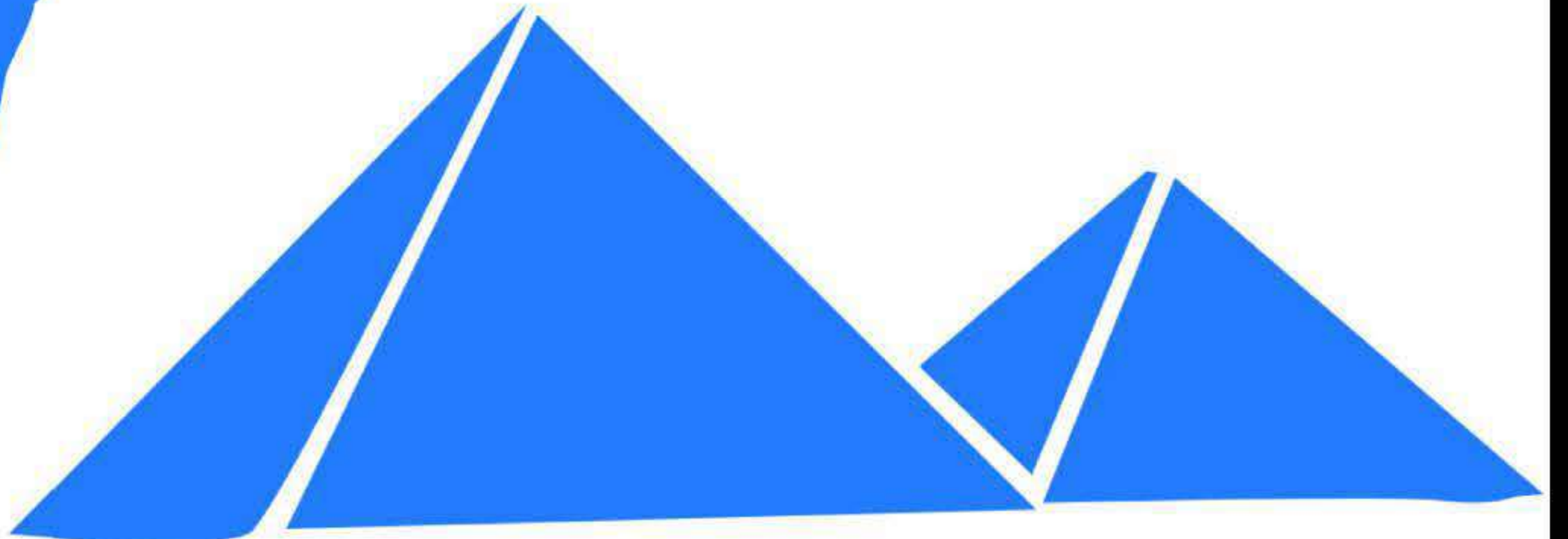
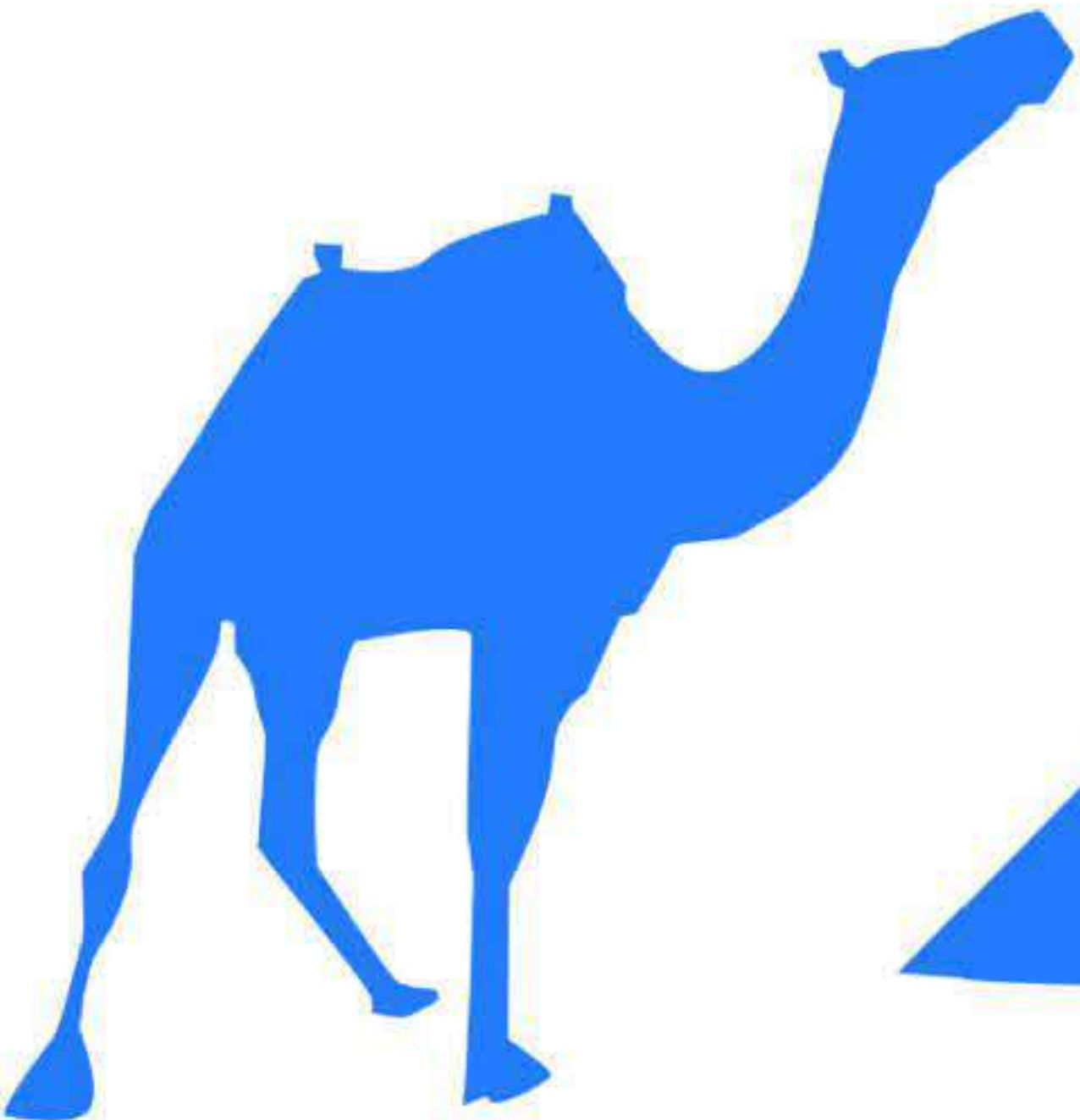
“TARİH İÇİNDE ÖYKÜ İÇİNDE TARİH”

“Bir öykü kitabı Tarihte Yaşanmamış Olaylar, ama bir tarih kitabı gibi kronolojik olarak ilerliyoruz sayfalarda. İlkel bir toplumun hikayesinden başlayarak tarih sahnesinin önde gelen medeniyetlerine, önemli duraklarına uğruyoruz sırayla: Mısır, Maya, Çin, Roma, Rusya, 13. yüzyıl, 14. yüzyıl...”

Bir zaman önce, tarihi romanlar etrafında dönen hararetli bir tartışma vardı. Hatırlanacaktır, “Tarihi romanlar gerçekleri ne kadar yansıtıyor; tarih, romanlardan öğrenilebilir mi?”, “Tarihi romanlarda tarihsel gerçekler nerede bitiyor, kurgu nerede başlıyor?”, “Roman yazarları, tarihe ne kadar sadakat göstermeliler?”, “Resmi tarihin öne çıkarmadıklarını tarihsel romanlar ele alıyor olabilir mi?” gibi sorular etrafında yazılıp çizilmişti... Gerçek ile kurgunun iç içe geçtiği ve yaşanan tartışmalarla birlikte sınırları daha da muğlaklaşan bu anlatılar için belki de en doğru “slogan”ı, o dönemde yayımladığı tarihsel romanlar dizisi için Literatür Yayıncılık kullanmıştı; kitapların arka kapaklarına, yukarıdan aşağıya doğru yazılan slogan şöyleydi: “Tarih içinde Roman içinde Tarih.” Süreç içinde bu ve benzeri sorulara tam anlamıyla doyurucu yanıtlar verilmedi aslında ama görünen o ki, şu sıralar bu tartışmanın alevi sönmüş durumda.

Ülkü Tamer ise, yakın bir zaman önce yayımlanan *Tarihte Yaşanmamış Olaylar* isimli kitabıyla başka bir boyut ekliyor tarih-kurmaca ilişkisine ve bir anlamda, geçmiş dönemde yapılan tartışmalara da göz kırptırıyor sanki: “Bu kitapta okuyacaklarınızın tümü uydurmadır. Düzmecedir. Palavradır. Adlar da, tarihler de, olaylar da gerçek değildir. Düş ürünüdür. Sondaki Kaynakça bile. Tarihle ilgili öylesine ‘inanılmaz’ yapıtlarla karşılaştım ki, yabancı bir takma adla benzer şeyler yazmak geldi içimden. ‘Parodi’ demiyorum - zaten parodi gibiydi onlar. İkisini yazıp öyle yayımladıktan sonra bu uğraşın beni keyiflendirdiğini gördüm. Kendi adımla sürdürmeyi istedim. Sonunda *Tarihte Yaşanmamış Olaylar* çıktı ortaya. Kitapçı raflarındaki kimi yapıtlara bakarsanız, bunların daha gerçek olduğunu düşünebilirsiniz. Tarihte yaşanmadı ama, hiç değilse kendi içimde yaşandı bu olaylar.”

Bir öykü kitabı *Tarihte Yaşanmamış Olaylar*, ama bir tarih kitabı gibi kronolojik olarak ilerliyoruz sayfalarda. İlkel bir toplumun hikayesinden başlayarak tarih sahnesinin önde gelen medeniyetlerine, önemli duraklarına uğruyoruz sırayla: Mısır, Maya, Çin, Roma,

Tarihe alternatif bakış açıları sunan ama en nihayetinde
“kurmaca” bir kitap...

Rusya, 13. yüzyıl, 14. yüzyıl... Öykülerde kimi zaman birbirini tetikleyen olayların sonucunda -yavaş yavaş, varacağımız noktanın ne olduğunu kestiremeden çoğunlukla- daha aşına olduğumuz bir bilgiye ulaşıyoruz; kimi zaman da daha aşına olduğumuz bilginin tamamen yanlış olduğunu en baştan belirtip, öyküsünü ona göre şekillendiriyor Ülkü Tamer. "Dördüncü Piramit" adlı öykü örneğin; ilk başta kafamız özellikle öykünün adının çağrıştırdıklarıyla meşgulken, bir anda kedilerin Mısır'da neden kutsal varlık olarak kabul edildiklerine dair "ilginç" bir noktaya evriliyor. (Mısır'da kedilerin, tahıl ambarlarını kemirgenler ve diğer "zararlılardan" korudukları için kutsal kabul edildiklerini bilirdik oysa!) Öte yandan, "Sen de mi, Brutus?" adlı öyküyse, o çok bilindik Brutus hikayesinden hareketle, "Oysa gerçek bambaşkaydı," diyerek başlıyor: "Tarihler böyle yazar. Temel kaynak, gariptir, Roma tarihçileri değil, İngiliz oyun yazarı William Shakespeare'dir. *Julius Caesar* oyunundaki sahne, sanki gerçekmiş gibi kabullenilmiştir."

Bu kitapta okuyacaklarınızın tümü uydurmadır. Düzmecedir. Palavradır. Düşürünüdür.

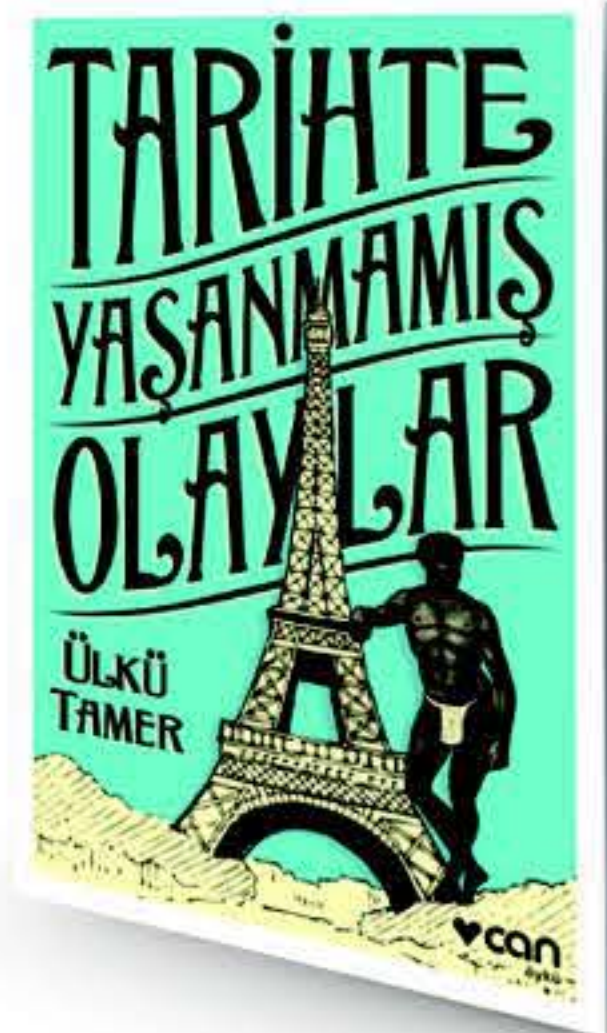
Portekizlilerin başrolde olduğu keşifler çağının nasıl başladığına, Çin'deki hanedanlıklara, Rusya'nın Petro'yla birlikte geçtiği yükselme dönemine, İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin bildiklerinizi gözden geçirmeye davet eden, kısacası tarihe alternatif bakış açıları sunan ama en nihayetinde "kurmaca" bir kitap *Tarihte Yaşanmamış Olaylar*.

"SEN DE Mİ, BURUTUS?"

Ülkü Tamer'in kitabı, ister istemez, yıllar önce Milliyet Yayınları tarafından yayımlanan *İnsanlık Tarihinde Büyük Yalanlar* kitabını hatırlatıyor bir yandan da. Richard Shenkman'ın bu çalışması, adından da anlaşılacağı üzere, tarihteki doğru bildiğimiz yanlışları ele alıyordu. Örneğin kitabın "Sezar" bölümündeki "Sen de mi, Burutus?" meselesinde Ülkü Tamer'in hikayesiyle bir paralellik var ama Richard Shenkman, gerçeklere sadık kalma noktasında Ülkü Tamer'den ayrılıyor: "Bu kitaptaki pek çok şey benim uydurmalarım gibi gelecektir de, bu doğru değildir. Bu bilgi pek çok basılı kaynaktan derlenmiştir." (Hiç kuşkusuz "dil" konusunda da Shenkman'ın Ülkü Tamer'den ayrıldığını, daha doğrusu yanına pek yaklaşmadığını da söylemeliyiz.)

Ancak daha da "ilginç" bir kitap var Ülkü Tamer'in *Tarihte Yaşanmamış Olaylar* kitabının hatırlattığı;

Stefan Zweig'in *Yıldızın Parladığı Tarihsel Anlar*'ı... Zweig insanlık tarihindeki, "bir bireyin, bir ulusun ve hatta bütün insanlığın yazgısını belirleyen" anları, "gerçek" büyük ilham saatlerini anlatıyor: Pasifik Okyanusu'nun keşfi; İstanbul'un fethi; *Marseillaise*'in bestelenmesi, Napoléon'un Waterloo'da aldığı yenilgi; Semyonovski meydanında ölümü bekleyen Dostoyevski; Kaptan Scott'un Güney Kutbu'nu keşfetmek için çıktığı ölümüne yolculuk; Zürih'ten kalkan mühürlü bir trenle "dünyayı sarsan on gün"ü başlatmak üzere Petersburg'a hareket eden Lenin... Kitaptaki toplamda on dört anlatıdan -tarihse minyatürden- özellikle İstanbul'un fethi biraz daha ilgi çekecektir diye düşünüyorum! İnsanlık tarihinde "yıldızın parladığı bir an" olarak o açık unutulmuş Kerkaporta Kapısı'na dikkat çekmiş Stefan Zweig; inanmanın gerçekten güç olduğu o "an"ı şöyle döküyor kelimelere: "Birden trajik bir olay, zaman zaman tarihin bir türlü çözölemeyen kararlarındaki o gizemli anlarından biri, bir anda Bizans'ın yazgısını değiştiriyor. Hiç akla gelmeyen bir şey oldu. Dış surlardan açılan bir sürü gediğin, ana saldırı noktasına yakın olan bir tanesinden içeriye birkaç Türk giriyor. İç surlara sokulmaya cesaret edemiyorlar, ama birinci ve ikinci surların arasında merakla ve gelişigüzel dolaşırlarken, kentin iç duvarındaki küçük kapılardan birinin, Kerkaporta denilen kapının akıl almaz bir unutkanlıkla açık kalmış olduğunu fark ediyorlar. Aslında bu küçük kapı, barış dönemlerinde, sadece büyük kapıların kapalı olduğu saatlerde yayaların geçmesi için kullanılıyor, askeri açıdan önemsiz sayıldığından, son gecenin heyecanı ve karmaşası içinde unutulmuş olmalı. (...) Bir toz zerresi gibi minicik bir rastlantı, unutulmuş kapı Kerkaporta, dünya tarihinin yazgısını değiştirmiştir."

TARİHTE YAŞANMAMIŞ OLAYLAR
Ülkü Tamer
CanYayınları

YILDIZIN PARLADIĞI TARİHSEL ANLAR
Stefan Zweig
Yordam Kitap
Çeviren: Deniz Banoğlu

ORTAYA ÇOK SATANLARDAN Bİ' KARIŞIK LÜTFEN!

“ *Kezban Akcalı, Türkiye'deki editör-yazar kopukluğundan ve çok satanlar listelerine bakarak yayın gündemini belirleyen yayıncılardan dert yanıyordu.*

Eylül ayının ve kuşkusuz 2014 yılının yayıncılık alanındaki en büyük kaybı oldu Kezban Akcalı. Koskoca bir ömrü yayıncılığa vermiş, yayıncılığın seyrini etkilemiş bir kadının, güçlü bir ismin kaybı... 1960'lı yılların sonunda May Yayınları'nda yayıncılık hayatına başlamış, Milliyet Yayınları'nda görev almış ve Onk Ajans'ta sekiz yıl geçirdikten sonra Akcalı Ajans'ı kurmuştu Kezban Akcalı. Ve o günden bugüne çeviri edebiyata yön veren isimlerin başında gelmişti.

Aracı ajanslarla ilgili pek fikri olmayanlar için söyleyeyim; yayınevleri, yurtdışında basılan kitapları Türkçeye çevirmek, teliflerini almak için Akcalı gibi aracı ajanslara başvururlar. Ancak bu basit bir prosedür işinden öte bir şeydir. Çünkü ne istediklerine de genellikle bu ajansların tavsiyeleriyle karar verirler. Akcalı Ajans, dile kolay, bugün yılda iki bin anlaşmaya imza atan bir kurum. İki bin anlaşma demek, yayın piyasasına katılan iki bin kitap demek; eh bunun içinde yönlendirme olmaması da imkansız. Bu durum bir yayıncı olarak istediğiniz kitabı elinizden kaçırmaz, başka bir yayınevine kaptırmanız anlamına da gelebilir tabii. (İki önemli yayınevimizin geçen haftalarda bir kitap için kapıştıklarını hatırlayınız.) Hal böyle olunca, ajansların çeviri edebiyattaki gücünü varın siz düşünün. Hele ki Akcalı Ajans gibi büyük olanlarını.

KİM BİLİR NELER NELER KAÇIRIYORUZ

İşte tam da bundan dert yanıyordu aslında Kezban Akcalı, 2010 yılında Faruk Şüyun'a verdiği söyleşide iki önemli noktaya parmak basıyordu. Birincisinde yerli yazarlarla çalışmamalarının sebebinin Türkiye'deki yazar-editör kopukluğundan kaynaklandığını belirtiyor, "Türkiye'de bir yazara tek bir kelimesini bile değiştirmek mümkün değil," diyordu. Oysa dünyada editörünün ve yayınevinin isteğiyle, bir kitabı beş kere baştan yazan önemli yazarlar vardı! Akcalı'nın vurguladığı ikinci nokta ise yerli yayıncıların yabancı edebiyata ne kadar da yabancı olduklarıydı. Amazon'un çok satanlar listesine bakıp yayın gündemini ona göre belirleyen yayıncılardan ve onların

Fotoğraf: Bengü Ayfer

Eylül ayının ve kuşkusuz 2014 yılının yayıncılık alanındaki en büyük kaybı oldu Kezban Akcalı.

yayıncılık anlayışından dert yanıyordu. "Pek sevgili bir yayıncım, herhalde 15 sene oldu, bir gün geldi, 'Ben bu kitabı istiyorum,' diye, 'En çok satanlarda birinci sıradaki kitap, bunu mutlaka elde etmem lazım.' Bir baktık: *İncil*."

Yalnızca çok satanlara bakıp kitap isteyen, buna göre kitap basan bir yayıncılık anlayışı, Kezban Akcalı'nın ardından da devam ediyor. Bizler hem yazara hem de yayıncılara ticaret erbabı olarak bakmamakta ısrar ediyoruz. Yaptıkları işten para da kazanabilen bir tür eğitim misyonerleri olarak görüyoruz onları içgüdüsel olarak. Hata ediyoruz. Ama piyasa çiğleştikçe biz romantikleşiyoruz, biz romantikleştikçe hiçbir şey düzelmüyor. Dünya edebiyatını bir düşünün, çok satan dediğimiz o neredeyse çoğu çöp sayılacak listeler çoğaldıkça, kim bilir neler neler kaçırıyoruz. ■